

భారతి

మా స ప తి క

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

ఏప్రిల్ 1967

సంపుటము 44

: సంచిక 4

విడివ్రుతిక నెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

ఏప్రిల్ 1967

వరివస్య	శ్రీ నోరి నరసింహ శాస్త్రి	1
కాకతి మైలాంబ		
జయ్యారం చెబుపు శాసనము	శ్రీ పి. వి. పరబ్రహ్మశాస్త్రి	2
న్యాయం	శ్రీమతి ఆర్. వసుంధర	19
పొనుగోటి జగన్నాథరావు		
“ఋషుడవల్లీ విలాసము”	శ్రీ రంగాచార్య	23
బేతాబడి కథ	శ్రీ మానేపల్లి సత్యనారాయణ	28
దాశరథి ‘కవితా పుష్పకం’	శ్రీ రామమోహనరావు	31
తిమింగిలం	శ్రీ ‘భైరవయ్య’	35
“ప్రాచీన సాహిత్యము - విమర్శ”-2	శ్రీ నాగళ్ల గురుప్రసాదరావు	39
శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రి	శ్రీ నోరి నరసింహ శాస్త్రి	52
వేలూరి - ఎలియట్	శ్రీ రాధాకృష్ణమూర్తి	58
ఈ గీతం	డా॥ మాదిరాజు రంగారావు	62
పాశ్చాత్య ప్రపంచంలో		
మార్క్స్ దర్శనం - 6	శ్రీ సిద్ధేహుక్	67
లేఖలు		75
గంధవిమర్శలు		77

వ రి వ స్య

శ్రీ నోరి నరసింహ శాస్త్రి

నీ కరపల్లవప్రభయము నేడు గదించిన భాగ్య మబ్బుటన్
నా కరముల్ కృతార్థములు; నా యెద బుట్టి సుధాప్రవాహముల్
వాకలు గట్టి యిప్పుడును బారెడి చేతము చల్లజేయుచున్
మై కలయంగ వీచికల మాడ్కి గగర్బులు ప్రాకుచుండగా.

మురిపము గొల్పు నచ్చతెలిముత్తెపుమూర్తివి, మాటలాడివన్,
చిరునగ వొల్లబోసినను, చేతులు మోడ్చి సమాదరించినన్,
కరుణదోలంకు గల్వతెలిగన్నల చల్లనికాంతి నాపయిం
బరసిన, స్వాతిముత్యముల వానలు జిల్లన జల్లు నా హృదిన్

నీ వొక జాజికన్నియవు, నీ సవిధంబున నిల్చినంతనే,
ఏవియొ గాఢపూర్వభవవృత్తులు భవ్యములున్ మనోజ్ఞముల్
పావనముల్ శుచిస్మృతుల వాననలై హృది పేటురేగి యా
ప్లావితు జేసి సాధువృద్ధువాయువధంబుల దేల్చు లీలమై.

నీ వొక దివ్యరాగిణివి, విన్ను స్మరించిన హృద్విపంచికన్
తీవలు సంచలించి యొక తీయని వేదన గోట మీటగన్
కేవలదేవయోనులె గణింప ధరింపను సాధ్యమైన ప్రా
స్తావికగీతరాగనినదంబులు మ్రోసెడి తారవీధులన్.

నీ వొక యగ్నికీలికవు, నిన్ను స్మరించినయంతమాత్ర నే
వేవియొ జన్మజన్మముల నేరిచి కూర్చిన కిల్పిషంపు పెన్
బ్రోవులు తూలరాసులటు రూపతీ నీరయ పోవ, నుజ్జ్వలతో
పావనదివ్యమూర్తివిభవంబున దీపికనై వెలుంగుదున్.

నీ వొక చంద్రమఃకళవు, నీ వమృతంబు మనీభవించుటన్
ప్రావయ్య రాపుగొన్న శుభమోహనరేఖవు, దిగ్దిగంతముల్
నీ వొలికించు వెన్నెలల నిద్రపుజాలుల వెల్గు దేటలై,
నీ వరివస్య సంతతము నిన్ను భజించుట నేను ధన్యుడన్!

కా క ి మై లాంబ బయ్యారం చెఱువు శాసనము

శ్రీ పి. వి. పరబ్రహ్మశా

అంధ్రప్రదేశ్ పురావస్తు పరిశోధన శాఖవారిచే రాష్ట్ర మందిరి ప్రాచీన శిలాశాసనము లివ్వేదినబడు సంస్కరమున బమ్మంపేట్ట జిల్లా యెల్లందులావాకాలో బయ్యారమును గ్రామమునకు చెందిన బయ్యారంచెఱువు కట్టపై వీ శాసనము కనుగొనబడెను. 6 అడుగుల పొడవు, 2 అడుగుల భతురప్రము గల యొక బృహద్విలపై 4 వైపుల 185 పంక్తులలో వీ శాసనము చెక్కబడి యున్నది. అచ్చటచ్చట కొందియొక్క రములు స్ఫుటింపబడిననూ శాసనమంతయు భద్రముగదే యున్నది. భాష సంస్కృతము. దీని 13 వ శతాబ్దివాటి తెలుగు. అక్షరమాలసాంపు తోకపని యొక్క వేర్వేరు ప్రకటింపబడుచున్నవి. శాసనమంతయు నిర్మలమై కాకతీయుల వాటి శిలాశాసనము లలో మేలుకప్పు దనిపించును.

కాకతి మహాదేవుని కుమార్తెయిది గణపతిదేవుని కనిష్ఠ సోదరియు, నతనాటి రుద్రుని భార్యయునగు మైలాంబిక శాసన మున్నచోట గొప్ప తూకము నొకదానిని నిర్మించినట్లు చెప్పుట శాసనము యొక్క ముఖ్యోద్దేశము. ప్రాసంగికముగా కకతీయుల పూర్వచరిత్రనుగూర్చి కొన్ని అపూర్వమైన యము లిందుచెప్పఁగడియుండుటచే పానుమకొండ నేమి వ్రంభమలగుడి యందలి రుద్రుని శాసనమునలె నిదియు వారి చరిత్రకు కడు ప్రధానమైనది.

శాసన విషయము : మొదటి ప్రక్క :

“శ్రీ మహాదేవాదునామః” అని ప్రారంభమై గణాపముని,

క్రొడరావీయగు విష్ణువును, అర్జునావీశ్వరుని, సుప్తింతుచు నున్న కర్మయగు బ్రహ్మ వర్ణించబడును. ఆయన బాహువుల తోచుపాటుచే రాజవ్యవస్థలను జనించెను. అదే సంతతియందు దుర్బయదామ రాజు సార్వభౌముడై శ్రీతువులకు భయం కలుడై పుట్టెను. అతని పంజుమలో వెన్నడను రాజు కాకతి యనుచోట (నగర)మందిర కన్యమేలును బట్టి యీ వంశస్థులు క కళీకు అనబడుచుండిరి. వాని పుత్రుడు, పౌత్రుడు, మన వరునగా గుండ నామధారయై వరాక్రమమున ముగ్గురి రిము లకు సరియై యుండిరి. అటు పిమ్మట ఎఱ్ఱవృత్తి కుఱ్ఱ వాడి ముస్లిం దేశమును పాలించుచుండెను. వాని తర్వాత

పిండి గుండ వృత్తి శ్రీతుక్తుయమొనర్చి రాజయ్యెను. వానికి పుట్టిన గరుడాంకజేత వృత్తి యీ పేరుగల అన్యాయునుగుటచే నట్లు ప్రసిద్ధి పామధేయు డయ్యెను. ఇతడు అనుమడు, కొండలు అను పేరుల జంపి ప్రసిద్ధునిగు అనుమకొండను పురముగ జేసికొనెను. వానికి ప్రొంక్షి తనతి జనించి అరిగజ తేరి అను బిరుదనామధారియై తేరి తటాకమును నిర్మించెను. ఇట్లేరినిచే భూమియుద్ధము మై నదిని తెల్పుటకో యున్నట్లేరిని సంతతి వారిచే కృతిజ్ఞతా మానకముగా స్వర్ణ (నణెము) గూడుల (పశువులు) పై వరాహముద్ర వేయబడుచుండెను. వానికి ముండ్లక పాలకులను భయకంపితాలను చెయూ త్రిభువన మల్ల భూమిపాలుడు పుట్టెను. వానికి ప్రసిద్ధి కీర్తిశాలయ కందర్పవృత్తి రూపనంపన్నుడును, తుంగలూరిగ యుద్ధ కౌశలుడును అగు ప్రొం భూపాలుడు జన్మించెను. వాని కనేక పుత్రులు ఉభయించిననూ, రుద్రదేవ, మహాదేవ భూప తులు ప్రసిద్ధులు. అందు రుద్రుడు అమానుష బలనంపన్నుడై, వైరివీరనిధినిర్మలమైన మనస్సైన పునవరు డగుటచే వానిని ణ్కీర్తి వ్యయముగ నరించెను. మహాదేవుడు నమస్త సామంతుల శిఖాబాలులచే నమురేజికముగు పాదపీఠముగల గొప్ప రాజు. పురారి భక్తుడును నతనికి గౌరవేవానికిగల బయ్య మాంబ భర్తనట్టియై సీమంతనీతికమ్మ యొప్పు చుండెను. వానికి యుద్ధ విగ్రహ శిష్ట రక్షణకుడును, నందరంప్రభును అనదగు గణపతి జన్మించెను.

రెం డ వ వై పు

తదుపరి తుళుగవంశస్థులగు శివరక్షము 1105 కు సరియగు శోభకృష్ణపురపాన ఆ బయ్యారా మహాదేవులకు సర్వ లోకనందదాము యగు నొక కన్యక జన్మించెను. అమెకు పితరులు శ్రీశైల శిఖర వాసీయుల శ్రీ మల్లెకాపునదేవుని వ్యరించుచు శ్రీ మల్లెకాంబ (మైలాంబ) యను జన్మ వామ మిడిరి. కామము గడచిన కొది అమె తన భర్త కన్యముంచే భర్త కీర్తియను బిరుదనామ మొందెను. మహాదేవుడు గణపతి వివాహమైన పిదప యుక్తవయస్కులగు సీమకు తగిన మనిని యొనింపుచు మంబ్రుల నడుగగా వారు అంగి, నంగ,

కాకతి మైలాంబ బయ్యారం చెరువు కాననము

కరిగి, వోడ, చాళుక్య, శైవాల మాలాది వృక్షములలో వోడ మును ఈమెకు తగిన వరుడు కాకాడని చెప్పి రుద్రకు సతి వాటి సంకుసుమకు చెందిన రుద్రుని వరునిగ మూలించిరి. అందుకు, మహాదేవుని తల్లియగు ముప్పమాంబకు నతవాటి దుర్లభతీతుడు సోదరు డగుటచే తనకు మేనమామ యగు ననియు, వక్కడి మల్లనామ ధారియగు నాతనికి శిడితరుపాత బిరుదాచితుడగు బుద్ధ భూపాలుడు పుత్రుడనియు, వానికి వత్సయగు ముప్పమాంబయందు కూరుడు, అకలంకుడు, యువకుడు, కన్యాసమర్థుడు, కుసుమేషుమూర్తియు నగు రుద్రుడు ఆమెకు పెర్వవర్తిమంల తగినవాడట. (అదివరి మైలమాంబకు నతివాటి రుద్రునితో వివాహము పెర్వించ బడినది.)

మూ డ వ వై పు

(వల్కాత రుద్రానుజ నృపుని తనయియు, భద్ర రుద్రు లకు ఆగ్రా యు, విల్కాత రుద్రుని పత్నియు, రుద్రదేవుని మాతయు, రుద్రాశీతుని భక్తురాలగు మైలమాంబ భర్త యగు రుద్రానృపుని యనుమతితో శంభురుద్రుని కొరకా అనేక ధర్మకార్యములొనర్చెను. (శ్లో. 42.) గ్రామ గ్రామమున దేవాయితనము, అప్పకొల, మార్గ మార్గమున ఆరామ స్థానము ప్రసాది, అంకట ఆగ్రహార ప్రధానము— ఇది మైలమాంబ యొక్క ధర్మ కార్యములు. సేతువు పెద్ద ఒక శివాలయము, శ్రీవర్ధక మందొక శివాలయము, కాశీపుర మందొక శివాలయము తన స్వనగరమగు ఇనలక్ష్మి యందొక శివాలయ మును నిర్మించి తన భర్త పేరిట, తన పేరిట శివస్మరణలను ప్రసన్న చేసెను. తల్లయగు బయ్యారంబపేరిట, లండ్రయగు మహాదేవునిపేరిట, తన బిరుదమగు ధర్మకీర్తి పేరిట ఇటు పురమంల నిర్మించి భూమండలమందు గల యెల్ల రాజనగరంల కంటె మిక్కిలి శోభాయుతములుగా నలంకరించెను. (నగర వర్ణనము.)

నా లు గ వ వై పు

ధర్మకీర్తి యను గుణ వామధారిణియగు మైల మాంబ యింట నామే మనస్సునతి గంభీరమైనపట్టియు, ఆమె యశస్సునతి పిషాకమైనపట్టియు, ఆమె వాక్కునతి మధురమగునట్టియు, ఆమె భాగ్యమునతి సర్వజనవభాగ్యమై నట్టియు ఈ ప్రసిద్ధి తటాకమును నిర్మించెను. ఈ తటా కము తూర్పు వైపున మిన్ను మెట్టు కట్టుతో ఆకాశమును, ప్రళయములగు నన్య నందలంత భూమిని, కాలువలతో దిగంత ములను, గంభీర ధర్మముచే నాగవోకమును వ్యాపించి విశ్వోత్త కమై యొప్పుచున్నది. (ఇటువంటి తటాక వర్ణనము.)

ఇట్లు కాననము 71 శ్లోకములతో ముగియుచున్నది. ఇందు కాననపు కావముగాని కవి పేర్లుగాని చెప్పబడలేదు.

(ఈ తటాకము బయ్యారమునకు 3 మైళ్ళ దూరమున గలదు. దీనికి సంబంధించిన ఇమ్మంపెట్టులో ఇరిగేషన్ శాఖకు చెందిన శ్రీ ఎన్. మల్లయ్యగారు (జూనియర్ ఇంజనీరు తెలివిత ప్రవృత్త వివరములు:

వీడ్వర్తము: 43 మిలియన్ల ఓ. అ.

కట్టించిది: 7300 అ.

కట్ట యెత్తు 35 అ.

వరిమాణము: 397 మి. ఘ. అ.

సాగుబడి: 5400 యెకరములు.

(బయ్యారము, ఇర్నాలపురము, కన్నయగూడెం, గడ్డం పల్లి, కొత్తపేట, సత్యనారాయణపురం గ్రామములలో)

దీని ప్రధాన ఒప్పార్డులము పూర్వము 20' x 5' వైశాల్యము గలదిగా నుండెననియు చెబువుతో పూడిక యేర్ప డుటలన నది నిరుపయోగమయిన కారణముగా దానిపైన ప్రస్తుతపు తూము నిర్మించబడెనని చెప్పిరి. తెలంగాణములో లక్ష్మనలము, సాళాల, బయ్యారము చెలువుల ప్రధానమైన వనియు, ఈ మూడును 220 చ. మైళ్ళు విస్తీర్ణము గల పీఠభూమికి మూడు వైపుల ప్రవహించు వాగు నతికట్టుచు నిర్మించబడెననియు చెప్పిరి. ఈ మూడు పెద్ద చెలువులు కాకతీయులనాడు నిర్మించబడినవే.)

బయ్యారములను, చెలువులను సమీపములను ఈ మైలాంబ వై వ్రాయించబడిన కాననము శైలారా గలవు. వాటిలో నిదియే ప్రధానమైనది. అందొకదానియందు రామ దేవుడను కవి కానవకర్తగా. పేర్కొనబడెను. కాననముల కవిత్వకైలసి. బట్టి యిది యెన్నియు తద్రీచితములుగినే భావించ నిలగుచున్నది.

కాననకాంము చెప్పియుండలేదు. కాని మైలాంబ పుట్టినది శకము 1105 శోభకృద్విభూరము. అత్యుత్తమమూర్తి 30-40 సంవత్సరములు ఈ కాననకాంమై యుండును. తనగా శ్రీ. క. 1220-30 ప్రాంతము కానవచ్చును.

విశేషములు:

1. ఇందు మొట్టమొదట చెప్పదగిన విశేషము కాకతీయ రాజుల వంశవతి. ఇంతవరకు లభించిన ఆధారములలో నీ రాజు లను గూర్చి చెప్పబడు నంకానుక్రమణికలో నిదియే మూత నముగా వనీతులను తెలుపుచున్నది.

దుర్జయుడు

1. చెన్న
|
2. గుండ I
|
3. గుండ II
|
4. గుండ III
|
5. ఎఱ్ఱ
|
6. పిండి గుండ (గుండ IV)
|
7. గరుడభేత
|
8. ప్రౌ I
|
9. త్రిభువనముల్ల
|
10. ప్రౌ II (భార్య ముచ్చమాంబ)

11. రుద్ర 12. మహాదేవ మరికొందరు
(భార్య బయ్యంబ)

13. గణపతి మైలాంబ (కావనకర్త్రి) భద్ర రుద్ర
(భక్త నరసింహుడు)

ఇంతవరకు కాకతీయ వంశమునకు మొదటి బేతరాజే మూల పురుషుడుగి తెలిసియుండెను. దీనియం దాతనికి పూర్వుకు లాగులు రున్నట్లు క్రొత్తగా తెలియబడుచుండిరి. అందు 4, 5, 6, సంఖ్యల వారగు గుండ III, ఎఱ్ఱ, గుండ IV లెను గూర్చి తూర్పుచాళుక్య సంకల్ప రెండవ అమ్మరాజుని చెప్ప బడిన మాంగల్ల 1 దానకావనములో కొంత చెప్పబడియున్నప్ప వారు ప్రధాన కాకతీయ వంశములో వెట్టి నంబంధము గల్గి యుండిరో నిశ్చయముగి తెలియకుండెను. ఇందు వారు ముగ్గురు మొదటి బేతనికీ అవ్వనహిత పూర్వుకులుగా చెప్పబడిరి. వీరిది దుర్జయు వంశము. తెలుగునాటి వేటన వెలునాటి చోళులు, చాళుఖంబు వారు, కొండనడుమటివారు, వెలమవారు, విరి యాలవారు, మరికొందరు కూడ దుర్జయు వంశ్యులమని చెప్పు కొనిరి. కాని వారు కాకతీయులతో నంబంధము కలిగియుండిరో లేదో తెలియదు. ఆ దుర్జయుడు ఒకడేనా? అనేకలా? ఇంతకు అతనిని గూర్చిన చరిత్రవేదియు తెలియదు. ఇందుకూడ

దుర్జయుని విశేష మేమియు చెప్పబడలేదనవలెను. కాకతీయుల క్షత్రియత్వమును గూర్చి ముందు చెప్పబడును. తర్వాత చెప్ప బడిన చెన్న రాజునే మనము కాకతీయులకు కూటస్థునిగి భావించ వలెను. అతడు కాకతి నుండి భూమినేలులునుబట్టి వాని వంశ్యులకు కాకతీయులను పేరు వచ్చెనని యిందు కలదు. ప్రతాపరుద్రీయవ్యాఖ్యాతయగు కుమారస్వామిసోమపీఠీ కాకతి యను దేవత వారాధించు వారగుటచే వారి కీ కులనామ మేర్పడె నని వృత్తముగా వ్రాసెను. క్రిడాధిరామములో “కాకతిమ్మకు సై దోడు వీకవీర” (పు. 128.) అని కాకతిమ్మ ఒక దేవత గనే చెప్పబడెను. జగ్గయ్యపేట ప్రాంతములో దొండపిఠా దగ్గర కాకతిమ్మదేవి, అక్కడే కాకతిరామచంద్రపురము మున్నగు స్థలములు గూడ కలవట. దీనిని బట్టి కాకతియను నగరముపేరుతో నొక గ్రామదేవత వీరి కారధ్య రై వస్త్ర యుండునని తెలియుచున్నది. అందుండి వీరు కొంత భూమిని పాలించిన వారగుటచే కాకతీయులై యుండురు. ఆ నగర మును గూర్చి ముందు చెప్పబడును.

చెన్నపువుని పుత్రుడు గుండరాజు, పాత్రుడు రెండవ గుండరాజు, మునిమనుమడు కూడ మూడవ గుండయ్యే. వీరు మువ్వరు పరాక్రమమున పరకూరామ, రఘురామ, బల రామలకు మద్దియై నవారట. తరువాత ఎఱ్ఱపువుడు కుఱ్ఱ వాడి ముఖ దేశమునకు పాలకుడయ్యెను. వాని కొడుకు పిండి గుండయ్యే.

ఇతల మాంగల్లు కావనము నొకంత పరామర్శించవలసి యున్నది. అందు చాళుక్య రెండవ భీముని పుత్రుడగు రెండవ అమ్మరాజు 11 సంవత్సరములు ౮ జ్యముచేసి రాష్ట్రము కూట (మూడవ) కృష్ణుని కోనముచే కలింగమునకు పోగా అతని సవతి పోదరుడగు దానార్జవుడు వల్లభుని ప్రసాదమున వేంగికి రాజై తనకు సహాయము చేసిన కాకత్య గుండ్యన కోరికపై అరివి (గుండ్యన) శ్రీయోవాహితై అతిక్రమ్యమగు కర్ణువ్రత మాచరించిన కుర్మగోత్రోద్భవుడైన దొమ్మన (శక్తి) కు మాంగల్లుగ్రామమును ఉత్తరాయణ పూర్వకాలమందు సర్వకర వనిజముగా నగ్రహార మిచ్చెను. కావన కాలము క్రీ. త. 955 లోని ఉత్తరాయణ సంక్రమి కావచ్చును. ఇచ్చట ప్రాసంగికముగా కాకత్య గుండ్యనయొక్క, వంశావలి కొంత చెప్పబడెను. అందు సామంతవృత్తి కులమన గుండ్యన రాష్ట్ర కూటుడు గలడు. అతని పుత్రుడు —వీజీయ రాష్ట్ర కూటుడు తురంగమూర్తిహితకొలమున పత్నరాజును తిరస్కరించు నంతటివాడు. తరువాత కొద్ది భాగము శేఖర ప్రమాదమున

లోపేమె.(మాంగల్లు శాసము 41 న పంక్తి తుదియందు). 42 వ పంక్తి "తో జేతియ నామధేయః స్వమస్తనంపన్నియ వద్దీయః" అని ప్రారంభమగును. అస్తభాగమును పూరించి "అభిఘ్నతో జేతియ నామధేయః స్వమస్త నంపన్నియ వద్దీయః" అని చదివిన బాగుండును. ఇంతకు జేతియ నామ ధారి యొకడు ఎఱియ రాస్త్రకూటుని పుత్రుడుగ పిమ్మట చున్నాడు. ఇతనిపేరు ప్రస్తుతపు బయ్యారపు శాసమున కావ రాదు. ప్రతిభావంతుడై రాజ్య భారమును వహించక ముందే తండ్రి జీవించి యుండుటే యాతడు మరణించియుండుట వంటి కారణ మేదైన యుండును. దానార్హపునికే దానిమిప్పించిన కాకర్త్య గుండ దా జేతును పుత్రుడుగుటచే నవల పేర్కొన బడెను. ఈ బయ్యారపు శాసనములొని పంకాచరి యందు అముఖ్యుడుగా విడిచి వేయబడెనని తోచును. కాకర్త్య గుండజే యిచట పిండిగుండదినియు, సిద్ధేశ్వరచరిత్రము నందు పెండ్లిగుండదినియు పేర్కొన బడెను. అతని పుత్రుడు గరుడజేతరాజు. ఇతడ మొదటిజేతరాజును పేరిట కాకతీవంశమునకు మూలపురుషునిగ వెన్నబడు చుండెను. ఇతనికి పూర్వ మొక జేతరాజు (ఇతని తాత) ఉండుటచే నితనిని రెండవ జేతరాజుననవల యుండును. ఇతని నామమునకు ముందుగ గరుడాంక వది ముండుట యిచటనే ప్రథమముగ తెలియు చున్నది. దీనిని గూర్చి తరువాత. ఇత డనుమడు, కొండడు అనువారిని నిర్మించి వారి పురముగు అనుమకొండను రాజ ధానిగ చేసికొనెను. జనత్రుతిని బట్టియు, సిద్ధేశ్వరచరిత్ర మును బట్టియు నివిషయము కొంత లోపల తెలియు చున్నను శాసనస్థముగా జేతరాజే యనుమకొండను జుంబించి పట్టెటట చెప్పబడుట గమనింప దగినది. ఇతని పుత్రుడు అరిగజకేసరి బిరుదాంకితుడగు మొదటి ప్రారజు. అతనిచే కేసరి తటాక మనబడు గొప్ప చెఱువు త్రవ్వించబడెను. కేసరి నముద్రము కేసముద్రముగా రూపొందెనుకొన్న వరంగల్లుకు సుమారు 20 మైళ్ళ దూరములో కేసముద్ర గ్రామమునకు అనియన్న గొప్ప తటాక మిదియే కావచ్చును. ఈ తటాక ప్రతిష్ఠాపన స్మరించుచు నితని పంకతివారు వరాహాదిహస్తము తప్ప నాణె

మరి పైనిను, చతువుల మీదను ముద్రించు చుండెడివారట. ఇందువలన వీరి కీ వరాహముద్ర ఇంతకు పూర్వము లేదని తెలియు చున్నది. అతని పుత్రుడు రెండవ ప్రారజు. కాణి పేటజి ౬౦౯ శాసము ననుసరించి త్రిభువనమల్లునకు దుర్గ రాజును మరియొక పుత్రుడు రెండవ ప్రాసానికి పూర్వము (క్రీ. 1098 ప్రాంతమున రాజ్యము చెప్పిట్లు) తెలియు చున్నది. అతని పేరీ శాసనముందు లేకపోవుట అతడు మైల మాంబకు పెనితారి యగుట కారణమై యుండును.

రెండవ ప్రాసాన కవేశముంచి పుత్రు లున్నను రుద్రదేవ మహాదేవుడే ప్రసిద్ధులు. వీరుకాక ఈ మైలాంబ యొక్క త్రిపురాంతరికి శాసనమున చారివారుడు, గణపతి యను వార లిద్దరు ప్రాసాని పుత్రులుగ పేర్కొనబడి యున్నారు. అట్టి ద్రక్షరామక శాసనములలో నొకదానియందు దుర్గధాసాలు డొకడు నందిగ్రముగ తెలియ వచ్చుచున్నాడు. ఇంక మహా దేవుని పంకతిలో గణపతిదేవుడు, మైలమ, తిద్రయ, రుద్రుడు ఈ శాసనమున చెప్పబడిరి. వీరుగాక మహాదేవునకు కుందాబయను కుమార్తె యున్నట్లు కుందవరము, విడి గొండ, మదునివారు శాసనములను బట్టి తెలియుచున్నది. ఈమెయు మైలాంబలో పాటా నతడనే రుద్రునికి భార్యయే! మల్లికాంబ (మైలాంబ) ఈము 1105 లో పుట్టి పట్టింతకు ముందు చెప్పియున్నాముగదా! కనుక ఈమె అన్నయగు గజవలిదేవుడు ఈము 1103 (క్రీ. శ. 1181.) ప్రాంతమున జన్మించి యుండినను రాజ్యమునకు వచ్చు నాటికి (క్రీ. శ. 1199.) కనీసము పదుచెనిమిది వర్షముల ప్రాయమువాడై యుండును. పై శాసనముల నంటిని కూర్చు కొని కాకతీయ పూర్వరాజు పంకాచరి నిట్లు తెలుపవచ్చును.

2. క్యాన్ ఆఫ్ తెలంగాణ ఇన్స్క్రిప్షన్సు—2 వ భాగము—25 వ పుట.
3. S. I. I. Vol. X—No. 254.
4. S. I. I. Vol IV—No. 1071.
5. అప్రకటితములు.

భారతి

దిర్ఘముదు

1. చెన్న
|
2. గుండ I
|
3. గుండ II
|
4. గుండ III (క్రీ. శ. 900-912)
|
5. పల్లి (క్రీ. శ. 912-950)
|
6. బేత I (.....)
|
7. పిండిగుండ (గుండ IV క్రీ. శ. 950-990)
|
8. గుండబేత (క్రీ. శ. 990-1055)
|
9. ప్రాంత I క్రీ. శ. 1055-1075)
|
10. త్రిభువనమల్ల (బేత III క్రీ. శ. 1075-1090 శక 1098)

11. త్రిభువనమల్ల దిర్ఘరాజు
(క్రీ. శ. 1098-1115)

12. ప్రాంత II (క్రీ. శ. 1115-1150)

13. రుద్రుడు (క్రీ. శ. 1150-1195) 14. మహాదేవుడు (క్రీ. శ. 1196-1199)

మరికొందిరు

(1) హరిహరుడు

(2) గణపతి

(3) దుర్గరాజు

15. గణపతిదేవుడు (క్రీ. శ. 1199-1262) పైలాంబ మందాంబ ఇంద్ర రుద్ర

ఇద్దిరు నతవాటి రుద్రుని

భార్యలు.

పైన చూపిన సంవత్సరములనుగూర్చి :

దాదర్శనవిమాంగల్లు శాసనములో కాకర్త్యగుండ్యవిశాలం ఆశాసనశాలమే యగునుకదా. రెండవ అమ్మరాజు శకము 867 (క్రీ. శ. 945)లో పింహాన మధిష్ఠింపెను. 6 తర్వాత 11 వ సంవత్సరములు రాజ్యపాలన పదివ రెండవ కృష్ణవిశే కలింగమునకు తరిమి వేయబడగా దాదర్శనపుడు రాజై క్రీ. శ. 956 లో మాంగల్లు శాసన మిచ్చియుండును. కనుక పిండిగుండుని (కాకర్త్య గుండుని) కాలము క్రీ. శ. 950 నుండి కావచ్చును

మౌలముగ ప్రవేశించినప్పుడు అప్పటికి మాడు తరముల వాడగు గుండ్యన రాష్ట్ర కూటుడోడు చాళుక్య రాష్ట్ర కూటుయొద్దించిన మడిపినట్లు కూడ నా శాసనముండు కలదు. ఆ యుద్ధము చాళుక్య భీమునికిని (క్రీ. శ. 892-922) రాష్ట్ర కూటు- రెండవ కృష్ణవిశేని (క్రీ. శ. 878-912) జరిగిన వానిలో నొకటి గావచ్చును. రాష్ట్ర కూటు రెండవ కృష్ణవిశే తుది వర్షము క్రీ. శ.

6. Early Chalukyas of Vengi—

Dr. N. Venkataramanaiah, P. 185.

912 అని చరిత్రకారులు నిర్ణయించిరి గనుక అప్పటికి గుండ్లవ రాష్ట్రకూటుడు (గుండ III) యుద్ధిమరణము నొంది యుండును. వీని పుత్రుడగు ఎలీయ రాష్ట్రకూటుడు క్రీ. 912-950 మధ్యకాలం ముందుండెనని చెప్పవలెను. వీని పుత్రుడగు జేరియకు ప్రత్యేక కామెర్టియు చెప్పవలెను. కాకర్ల గుండ్లవ (సిండిగుండ) పుత్రుడగు గురుదాంతేతడు ఇప్పటి వరకు మొదటి జేతడని వ్యవహరింపబడుచున్నాడు. ఇదియే రేవల్ల, బమ్మసేనాని నవాయముతో కాంతిపాలపరణము చేసి చోడ వరాధిపురిమానమును భంగమొనర్చినట్లు పాంపేట్ శాసనమున గోరు. ఈ యుద్ధము కర్ణాట చాళుక్య రాజైన ఆపాచమల్ల వ్రధమ సోమేశ్వరుడు క్రీ. 1052 లో కంచిపై దాడిచెడిది నపుడై యుండునని విశ్వయించిరి. కనుక సిండిగుండుని నాటి మాంగల్లు శాసనములకొరకు గుండజేతని కీ సంఘటనము జరుగ నాటికి (క్రీ. 956 నుండి 1052 వరకు) సుమారు 100 సంవత్సరము లగుచున్నది. జేతడు చిన్నవాడుగనే బాధ్యతలను వహించిపాడుగుటచే కీ. 990 నాటికి వదల్ల పాడునొన్నను క్రీ. 1052 నాటికి దాదాపు 70 సం. వయస్సువాడనునెను. ఆ వయసులో గూడ గొప్ప సేనానిని నవాయముతో వాతడు కాంచిపై దాడి నలపియుండును. లేదా సేనానితే ఈ దాడిలో పాల్గొని విజయ విరాటనిపేర చెప్పియుండును. కనుక క్రీ. 990 నుండి 1055 వరకు అతని రాజకీయ జీవితముగా చెప్పవలెను. క్రీ. శ. 1079 లో త్రిభువనమల్ల జేరిరాజు యొక్క హమమ కొండ శాసన ముందుటచే క్రీ. శ. 1055 నుండి సుమారు 1075 వర కీతని తండ్రియగు మొదటిప్రొలుని కాలము చెప్పవచ్చును. కాశీపేటదిరా శాసనమందు తన తండ్రియగు త్రిభువనమల్ల జేరిరాజుచే కీ. 1012 (క్రీ. 1090) లో రామేశ్వరసంధికున కిచ్చిన దానమును త్రిభువనమల్ల దుర్గరాజు క్రీ. 1098 లో పునరుద్ధరించినట్లు తెలియుచున్నది. దీనిని బట్టి త్రిభువనమల్ల జేరిరాజు క్రీ. శ. 1090 వరకు జీవించి యున్నట్లు స్పష్టము. లేదా 1098 వరకు కూడ నుండవచ్చును. రెండవ ప్రొలుని హనుమకొండ వద్దాక్షిగిడి శాసనము క్రీ. 1117 నాటి దగుటచే త్రిభువనమల్లదుర్గరాజు క్రీ. 1098 నుండి క్రీ. 1115 వరకు ఉన్నట్లు చెప్పవచ్చును. తర్వాతవారికాలములు చరిత్రకు తెలిపినవేయరుగటచే వివరము చెప్పలేము.

2. ఈ శాసనము నంద తెలియనిచ్చు రెండు ముఖ్య విశేషమునగా కాకతియులు రాష్ట్రకూటులనునది. (అ): మాంగల్లు శాసనమున సామంత వాల్మీకి వింశంఘాతులగు గుండ్లవ, ఎలీయలు రాష్ట్రకూటులని కంకోక్తిగ చెప్పబడిరి. ఇంతవరకు ఆ రాష్ట్రకూటు వధమునకు ప్రాప్త శాసనము

అందు వచ్చు "రాష్ట్రకూటు కుటుంబిన్పుమాహూయ" ఇత్యాది ప్రయోగములందు వరి సామాన్య కర్తృక ప్రముఖులచేది యుక్తము చెప్పుకొనిరి. కాని అది అట్లుగ్గా రాష్ట్రకూటు యేనే తెలుపునని తోచును. ఆ శాసనము రాష్ట్రకూటు మూడవ కృష్ణునిచే చాళుక్య రెండవ అమృతాజు క్రీ. శ. 955 లో కలింగ ములకు తరిమివేయబడగా అతనికంటే పెద్దవాడును నవతి సోచుడును అగు దాదార్లపుడు ఆ కృష్ణుని ప్రసాదమున రాజై మాంగల్లు గ్రామమును దానము చేసెనని తెలుపుచున్నది. దీనిని బట్టి దాదార్లపుడు తన కంటే చిన్నవాడగు అమృతాజును రాజ్య భ్రష్టుని గాంచియుటకై రాష్ట్రకూటుడైన మూడవకృష్ణుని నవాయము నర్పించెని స్పష్టము. ఆ శాసనము నింతవరకు రెండవ అమృతాజునధానముతో కాకర్ల గుండవాడులను పూర్వ చాళుక్యాయుధులుగా చెప్పుచుండరి. కాని నిజమైనవో మాంగల్లు శాసనము దాదార్లపుడికాని తరిమివేయబడిన అమృతాజుతో దానికెట్టి సంబంధము లేదని స్పష్టము కాగలదు. దాదార్లపునికి నవాయముచేసినవాడు రాష్ట్రకూటుడైన మూడవ కృష్ణునిచే ప్రేమితుడైన కాకర్ల గుండ్లవ. దాదార్లపుడు చాళుక్యుడైనను తనకు నవాయ మొనర్చిన రాష్ట్రకూటు సేనాని యగు కాకర్ల గుండ్లవ కలిగిపై మాంగల్లును దానమిచ్చెను. అం దా సేనాని తన తాళ తండ్రుల ప్రతిభ సుగ్రహించుకొనెను. మొదటివాడగు గుండ్లవ రాష్ట్రకూటుడు (మూడవ గుండయ) చాళుక్య శ్రీధర్వమున బ్రవేశించి ప్రాణము లర్పించి తన యజమానియగు వల్లభేతని(రాష్ట్రకూటుడైన రెండవ కృష్ణుని (క్రీ. శ. 878-912) వా (విజయవాడ?) ప్రవేశమునకు అవకాశమిచ్చెను. ఇతలు శాసనములలోని గొప్పకము చాల తప్పలతో మన్నది. అయినను గుండ్లవ రాష్ట్రకూటుడు వల్లభేతని కొరకు ప్రాణము లర్పించినట్లు స్పష్టముగా మన్నది. ఈ సన్నివేశ మా శాసన కాలమగు క్రీ. 955 నాటికి మూడు తరముల మొకుటది. అనగా చాళుక్య మొదట భీమునికిని రాష్ట్రకూటు రెండవ కృష్ణునికిని జరిగిన యుద్ధములలో (892-912) ఎక్కడై యుండును. మిరిపేట్టునిశాసనమున చాళుక్య మొదటి భీముని (892-922) కొడుకు ఇరిమర్గిండడు పెరువంగురారు యుద్ధమునందు గుండవ నామధేయడగు వొక రాష్ట్రకూటు సేనానిని సంహరించినట్లు చెప్పబడెను. ఇతడే యీ గుండ్లవ రాష్ట్రకూటుడు. (మూడవ గుండయ). అట్లు

7. H. A. S. No. 3.
8. Early History of Deccan: Kakatiya-s, P. 578.
9. Early Chalukyas of Vengi-
Dr N. Venkataramanaiah P. 25.

అది తనకై ప్రాణము లర్పించినందుకు ప్రతిఫలముగా రెండవ కృష్ణుడు అతని కుమారుడగుపిఠేయరాష్ట్రకూటుని కుజ్జివాడి దేశమునకు పాలకునిగ నవర్ణించుచున్నాడు. ఈ కుజ్జివాడి దేశమే వేటి కొఱవి ప్రాంతము. దీని విస్తీర్ణము కూడ కుజ్జివాడియే వ్యవహరించుచున్నది. ఇది రాష్ట్రకూటుల రాజ్యమునకు ప్రాకృత మాంతము. ఇది చాళుక్య భీముని శాసన మొకటి యుండుట గమనింపఁగలిగి యున్నది. కనుక నిది రెండు రాజ్యముల మధ్య గడి ప్పానమై ప్రత్యేక పర్యవేక్షణము నవేక్షించుచుండెను. ఇదియే ప్రథమముగా కాకతీయుల తెలుగదేశమున ప్రవేశించుట యనదగును.

(అ): కాకతీయుల రాష్ట్రకూటులనుటకు మరొక కారణము గలదు. మొదటి ప్రాసాది తర్రాసే వారికి వరాహ లాంఛనము స్వీకృతమైనట్టిందు చెప్పబడి యున్నది గదా! అంతకుపూర్వము వారికిది లాంఛనముగాదు. గణపతిదేవుని పేరుని యగు సామన్త భోజుడు కంపిపురమునాన విశాఖనాథులయముననొక శాసనము వ్రేయుచున్నాడు. 10. అందొక కకతి భేతరాజు గురుడి లాంఛనధారియైనట్లు చెప్పబడెను. విద్యావాఙ్మయ ప్రధానరుద్రయశోభావణమునందు నాటకప్రకరణమున (5వ అంకమున 16వ శ్లోకము క్రిందివచనము.) “స్పర్శి కాకతీయకులావతీర్ణయ సామన్తభేతరాయ నుపహసాపన్నే” అని కాకతీయులకు గురుదేవుజుమందుట స్పష్టముగా చెప్పబడెను. 11 ప్రస్తుత బయ్యారపు శాసనములో పిండిగుండ్లు పుత్రుడు “గురుదాంక భేత స్పనతి” అన్నామవాచస్పయ్యాలో” అని కంకోక్తిగా చెప్పబడెను. ఇంక వేటికిని చిక్కు విడిచి గూడూరు శాసనములో తెలుగు భాగమునందు “కమనసాని యొక మేల్గురుండుని భేత భూవిభుని కాకతి బల్లరు చిన్నవాని.” అని కామనసాని పిన్నవాడగు గురుదేవతని చాళుక్య చక్రవర్తి యొద్ద నరిచయము చేసినట్లున్నది. ఇంతవరకు రాష్ట్రకూటుల సామంతులుగ నున్నవారు ప్రథమముగ వారి క్షేత్రమున చాళుక్య చక్రవర్తిని నందర్పించుట తెలుపబడెను. కామనసాని యప్పటికి వారి యనుయాయునియగుటంజేపివాణ్ణి నామె యీ బాలుని చక్రవర్తి యొద్దకు గొంపియెను. అది తూర్పు చాళుక్య రాజ్యము జటాచోడ భీమునితో నాక్రమించబడినట్టియు, వర్ణమున రాష్ట్రకూటుల ప్రభుత్వము చాళుక్య రెండవ శైలపునితో కూలదోయబడినట్టియు నందికాంతము. (973—1000). ఈ యధనులో వృట్టుకై వన పిండిగుండ్లు కొఱవితో న్నతం త్రించి యుండును. అతని యవంతరము బాలుడు గురుదేవతకు తండ్రి సంపాదించిన స్వతంత్రము కోర్కెస్థలయు, విరియాల వంశమునకు చెందిన ఎజ్జిపున్నది అతని భార్య కామనసాని, వారి కొడుకు మారుడు వానికి నవామయముగా వచ్చి

అది చాళుక్యరాజు క్రింది సామంతునిగ కాకతీదేవని నిలిచెట్లుయు, ఈ గూడూరు శాసనభాగముందు వర్ణించబడినవి. కనుక కాకతీయులది ఆద్యమున గురుదేవ లాంఛనముని నిర్వివాదముగ తెలియుచున్నది. రాష్ట్రకూటుల రాజులకును, వారి సామంతులగు వితర రట్టాప్రయలుకును, గురుదేవుజుమందుట ప్రసిద్ధియు. కనుక కాకతీయుల గూడ వేదో యొక సామన్తరట్టాప్రయము నకు చెందియుండురు. చాళుక్యసామంతులైనవీధవనే వారిలో కొంత వరివర్తనము కలిగెను. వారు శైవదీక్షను స్వీకరించుట కూడ తర్రాసేయియే చెప్పవలెను. శౌంధ్రప్రాసాదానితర్రాసే వారికి శైవమార్గధేయములుండుట గూడ గమనింపదగును.

వారి వంశమును గూర్చి:

సామన్తవిష్ణు వంశముని కాకతీయుల 12 దిల్లీ శాసనముందును, సామన్త వృద్ధి కులముని 18 మాంగల్ల శాసనముందును తెల్పుబడెను. వృద్ధి వంశమునకు చెందిన రట్టాప్రయలుల కొందరు గలరు. దాని వికృత రూపమే విష్ణువంశమేమో తెలియదు. క్రౌంచ్య శక్తియు, క్షిప్రీయ్య, క్షిప్రీయ్య, మున్నగు మార్పులొందినట్లు. వీరి క్షత్రియత్వమును గూర్చి కూడ వాదోపవాదము తెల్పి జరిగినను నిర్ణయాధిప్రాయము వెలువడదు. ప్రధాన రాష్ట్రకూటుల వంశమును గూర్చియే అది తేలవచ్చును, వీరిని గూర్చి అడెల్లు సాధ్యమగును? వాడెల్లు రాజధర్మమునుబట్టి క్షత్రియైతేలే, వీరును గణముగనే క్షత్రియవాన్యులు. మైలాపాటికి వరాలోచనా నందర్పమున నతవాటి రుద్రుడు “కన్యానవర్ణ” అని చెప్పబడుటను బట్టియు, కాకతీయులకు నతవాటి వారిలో విరాహ నింబంధములు ప్రాసాది నాటినుండి యున్నట్లు తెలియుటచేతను నిర్ధారనాతో తెగకు చెందినవారనిపించుచున్నది. నతవాటిరుద్రుని కూతురుగు బయ్యారముంబయ్యెను. అమరావతి 14 శాసనములో నతవాటివారు స్పష్టముగా చతుర్థకులజాతిని చెప్పబడిరి. వారు కూడ రట్టాప్రయలేమో తెలియదు. మహాదేవుడు రెండవ కుమార్తె యగు కుందాంబను గూడ నతవాటి రుద్రుని తం యిచ్చేనో తెలియదు.

10. Indian Antiquary. XXI. P. 200.

11. వాకి విషయము తెలిపిన క్షేత్రము వెంకటరాయ శాస్త్రిగారికి కృతజ్ఞుడను.

12. Corpus of Telingana Inscriptions Part 2. Page 25.

13. E. P. Indica Vol. XXXI P. 42. Text. line: 35.

14. E. P. Indica Vol. VI. P. 157.

కాకతీ మైలాంబ బయ్యారం చెఱువు శాసనము

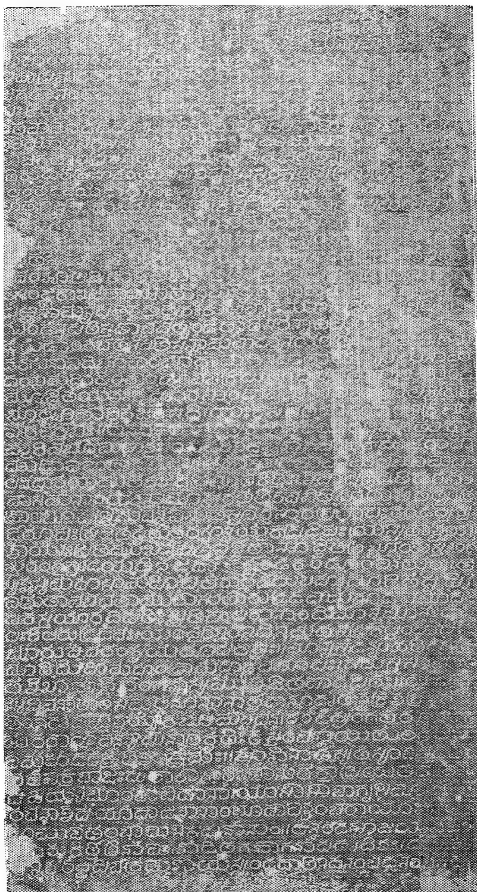
కాకతీపురమును గూర్చి :

కందారపురము నుండి కాకతీయులు వచ్చినట్లు సిత్యేశ్వర చరిత్ర తెలుపుచున్నది. వందేడు జిల్లాలో కందిహారు అను గ్రామము చరిత్రలో సేవన్తి రట్నాస్వయంకు కొంతకాలము రాజధానిగ నున్నట్లు తెలియుచున్నది. కాకతీయులకు సైబోడైన యేకవీర ఆ ప్రాంతములో బాసర్ అను (వాండేడు జిల్లా సరిహద్దులో ఆంధ్రప్రదేశములోని కడపటి గ్రామము) చోట వేటికిని పూజింపబడుచున్నది. కనుక కందిహారులో పూర్వము కాకతీయు యుండెనుగాని వాళ్ళిరుచులేదు. ప్రస్తుతమున్నది లేదో తెలియకొనుట జరుగలేదు. అదియే పీఠి మూలపురమునైన వెన్నపుపుడు పాలించిన కాకతీపురమై యుండవచ్చును. పీఠిలో బాటు కాకతీయుల కూడ ఆంధ్రప్రదేశమునకు పచ్చోయియుండును.

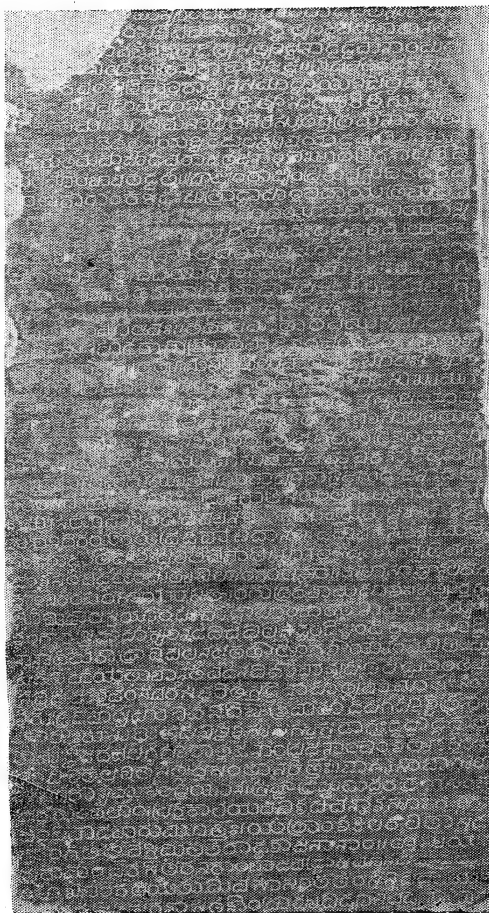
నల్లనిర్దేశము :

కాకతీనగరము ప్రస్తుతపు వందేడు జిల్లాలోని

కందిహారు కాగండిని లోగడ మూచించియుంటిని. ప్రమాణాంతరము అభింతు నరకు దీనిని గూర్చి విశ్వయంకజాలము. కుత్తివాడి ప్రాంతమునకు విజృంభింపుడు రాజైనట్లు దీని యందు కలదు. ఇది చరంగిల్లా జిల్లా మహబూబాబాదు తాలూకా లోని కొటవి సమయని చెప్పవలెను. గూడూరు శాసనములో గినువజేరిని స్థిరముగ జెప్పబడినది కూడ నిదియే. ఇచట నుండి అతడు అనుమకొండకు ప్రథమముగా తన కేంద్రమునుమార్చెను. బయ్యార గ్రామము, చెఱువు ముందుగ జెప్పబడెను. మైలాంబ తన తల్లియగు బయ్యలమహాదేవి పేరిట నిర్మించిన గ్రామ మిదియే. తండ్రి పేర నిర్మించిన మహాదేవపురము, తన గుణ వాచముతో నిర్మించిన భక్తశ్రీపురము ప్రస్తుత మీ ప్రాంత మున తోయవచ్చుట లేదు. మైలాంబ యొక్క స్వగృహముగా జెప్పబడిన ఇనుగురికి పై జెప్పబడిన మహబూబాబాదు తాలూకాలో కేసముద్రమునకు నుమారు 10 మైళ్లదూరమున కలదు. అచట కూడ పీఠి శాసనములు కొన్ని కలవు.

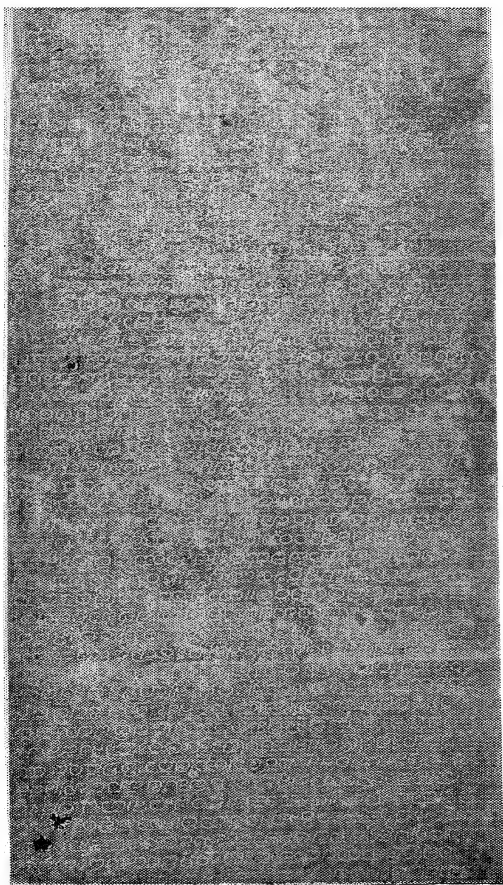

1. (శ్రీ మహాకే) నాయనము|| దంత ప్రభాసుండల మార్పిటుండ.....
2. (.....) మూర్తికా మివ ప్రసాదం| అం దంతి వక్త్రం హృది చింతితార్థకావనం |
3. (నదా) కేసుతం సత్యపీ|| (1*) స్వస్థ శి సావ్య క్షుభిత మనః వాంఛనిధిహృద్
4. మహాంభ స్తుభాధో ధరణి దింబలాం క్వాణి నిహితాం| నమస్య మ్యే
5. ద్వాహ్య ప్రమరతర రోమాంచ రుచికో హరిః శ్రీదాక్రొడో జయతి
6. జగదానంద జనన|| (2*) స్వతమ పసి దిదామి ప్రార్థికాలా మప్రియే
7. భ్యః కిముత వర మితి వా దేదయ వ్యాదరేణ రిజివల సుతాయే
8. దిత్తనామార్థకాదేహ స్ఫురయతు నిఖిలానా మితి శంకతో వః|| (3*)
9. శ్రీ విష్ణు నాభి సరసి వరోజ మగ్నే జగద్విజ రజోసుషక్తః| వాదా మగ్ధ
10. శో జగతా ప్రసూత్యై హిరణ్యగర్భకా స్ఫురవర్తకా తాగే|| (4) యద్వా గ్ధం
11. తీ కురుతే ప్రసాదం యస్మిన్ స్థ విప్రస్థు సరస్వతీవ ప్రభు ప్రసాదస్య ఫ
12. లం తదేవ యదాత్మ సామ్యం లభతే స్వదాన|| (5*) రిద్వాహా రేవో మా
13. హోత్వాన్య జ్ఞాతా రావ్య సంకతిః| క స్తత్ర విస్మయ స్సోసి పురుషం
14. (౧) ద్వినిగ్గతః|| (6*) తత్రైవ మజ్జికాయో నామా రాజా భూ ద్యోగి కాధిరః| య
15. (న్యాను) శ్రవణాదేవ వై రిణ ప్రేణవంజిన|| (7*) తదన్వయే వైష్ణు స్ఫుటో బభావ
16. (సు)త స్థద నన్నత వైరి భూనః| యః కాకరస్యః సృశీనం శతాన తే నా
17. (స్య) వంశ్య తపి కాకరీకా|| (8*) తత్పుత్ర పిత్ర సప్తరః క్రమకో నం
18. డ నంజ్ఞకాః| జాతాః భృతాః స్వసాః పృథ్వ్యం రామత్రయ విక్రమా|| (9*)
19. ఎజ్జినామ స్వసరి శ్చ తత్పరః కుజ్జినాదీ ముఖనర్వకా దేవః| పిండి
20. గుండ స్వపతి స్తతో భవ ద్ధ(త్త)ండిరావి నరనాథ మండలః|| (10*) జాతో స్థా
21. ద్విరుదాక జేత స్వపతి స్తన్నామ వాహస్యయా బ్రహ్మతః శ్రీతి మం
22. దతే నుణనిధి భృగూపాల చూడమణిః| హత్వా యో సుమనామ
23. ధేయ మహితం కొండంచ చక్రే పురం విభృతానుమకొండ
24. మూర్జికాత యశః కర్పూరభండోపమం|| (11*) తస్మా తస్మిలక్షితో
25. భూ త్కృతారి గజకేసరి యఃకేసరి తదాగం తం చక్రే భూ
26. చక్ర వల్లభః|| (12*) తే నోద్భూతా భూ సృకలాన్మ రీయే త్యాభ్యాతు కా
27. మై రివ భూమిపాతైః| యద్వంజై స్వర్ణకా గూదికేషు వరాహ
28. ముంద్ర విహిత కృతజ్ఞై|| (13*) జాతోస్థా ప్ర(త్రి) భువనమల్ల భూమి పా
29. లః ప్రాల్లయ ద్యుతి విశద ప్రభాత కీర్తికాః| శేషహి ప్రతిధరణీశ
30. వాసనానాం యన్నామాక్షర తతి రేవ భీతిహేతుః|| (14*) తత్పుత్రః
31. ప్రౌల భూవ ప్రీతువన విమత స్సౌర సార ప్రతాపః కందర్పకా స్స
32. ద్విక రూపః ప్రభీత పృథుతర స్వస్యయైక ప్రదీపః| యః స్ఫోటాశ్చయ్యక
33. శోయ్యకః ప్రతిముఖ స్వపతి నిజ్జికాతా నూర్జికాతశ్రీ బ్రూకాయ స్తుంగై
34. మురంగై గ్ధైకలయతి నిజదోర్ద్రకండ కంద్రాం వివేతుం|| (15*) త
35. స్య శస్య మహాసో మహీపతే రాత్మజేషు బహుషాదితేష్విసి
36. విశ్రుతా వభవతా ముఖా సుతౌ రుద్రదేవ మహాదేవ భూవతి
37. || (16*) ఏక స్తయో రధివతిః శ్రీతిపాలకానాం ధీమా నమానుష బ
38. లః కీల రుద్రదేవః| యం వైరి వీరనిధి నిమృకాభవ ప్రగల్భం హాషికాణ
39. పూర్వపు వరం స్వయ మూప లక్ష్మీం|| (17*) మావ్య సద్రవ్యో భ రిప్రవ
40. మాధీ మహీ మహేంద్రో మహాదేవభూవః| నమస్త సామం
41. త శిఖామణీనాం గజై స్సములేజిత పాదపీఠః|| (18*) యః కల్లకా
42. వ్య వివిల్లకతాం నమతనో వ్వానాత్కా రావోద్యతః శ్చ(ప్ర)క్రే రక్తనిరాకృ
43. తిం నిరుపమైశ్వయ్యైకాక భూమి బృకవకా కందర్పకాం గతరూప దన్వక
44. మకరో ల్లాసణ్య పుణ్యకృతిః క స్తం వజ్జికాయితం కవి బృక
45. వి మహాదేవశ్రీతికం క్షమః|| (19*) క్షోణీ నాథస్య తస్య భువ దతి
46. విభవే భక్తి భాజః పురాణా గౌరీసేవాసరత్నా ప్రేయతమ మహి
47. షీ బయ్యమాంబాధిదానా| యా పా సాభాగ్య సీమా తిలక వి
48. రచనా కేషయోషా జనానాం భూషా విశ్వంభరామ్యా కుల గృ
49. హ ముచితం భామిని పద్మలావాం|| (20*) తస్మందనో జయతి చంద
50. (నదా) రు కీర్తికా(శ) శ్రీరా మినోదతగడో గణపత్యోగీః| దుష్టేషు శి
51. ప్స) నికరేష్విధి చ కమేణ య స్సందిదాతి విధవం చ భవం చ నద్యః|| (21*)

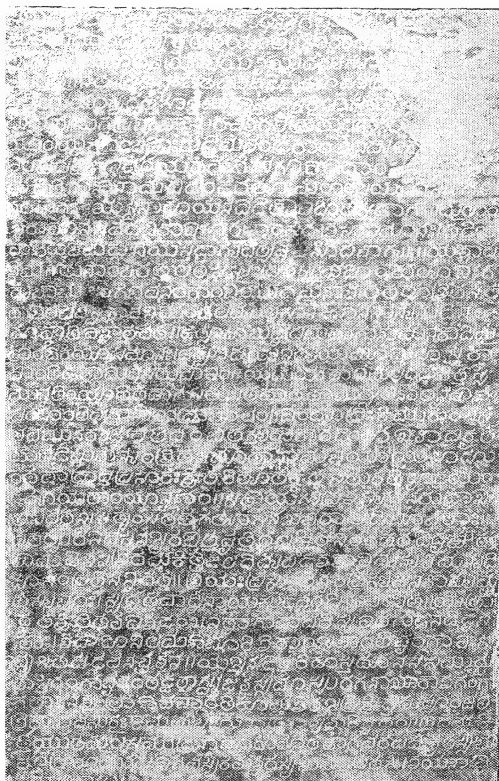
కాకతి మైలాంబ బయ్యారం చెఱుపు శాసనము

52. (.....) ధాన్యం విధితవృష మహాదేవత స్మరణార్థే
53. (... ..కాతేః) రథ తిమిలే శాధి కృత్యంజనహేం! లోకానందే
54. (.....)వచన శత్రై ద్వికృత్యంజనహేం! ద్వికృత్యంజనహేం
55. (ప్ర.....) శిల శుభ్రైః కన్యకా కాపి జత్నే|| (22*) (శివస్వామిం ద్ర శివ
56. యతి (లో)కంబద్ధ శ్రీ మగ్నాజ్ఞాన సమాప్త్యయి పిత్తభాగం
57. (అన్య) పృథ్వీకాపిహ మృతహాసీయ కీర్త్యా సా ధర్మకీర్త్యా గుణవతి (రితనామ)
58. (.....)రం జగము || (23*) భాతే మేనానతి గిరిమతే స్వత్ర మైవ క గాయ్వా
59. (క్షీ) రాజే రవ్యుదిత రియే స్వీందు లక్ష్మ్యుర యద్వర్తి శ్రీజయ్యం
60. బాపియతమ మహాదేవరాజాత్మజానాం విభాత శ్రీ గ్గాణవతి వి
61. (భ) మైకలమాండా చ తద్వర్తి || (24*) (ప్రజ్యం రజ్యం ప్రభువ్యక్త స్తుపి కులపు
62. (శి) చూరకరాంక పీఠైః పుత్రోద్భవం విధాయ త్రిభువన (వి)
63. (ను) త శ్రీమహాదేవభూషణ ఆహా యామాత్యసయ్యాక స్ప
64. (ప్ర)ది గుణయతా వ్యవ్యకాయా వరః కః పృథ్వీ మైలాంబ
65. (కా) యా ఇతి స గవిహాన్ తేపి తస్యైవ మాహా|| (25*) అంగ(క)స్యం
66. (గ) వరాయణో ల్లిపయం వాంగోపి దోషోద్భవః కాలంగ
67. (స్ప?) చ న మతేపి కలకారతి శ్చ చోడో స్పహః ద్విశ్వరక్షణభాగి
68. వో నృపతయ శ్చాబుక్య పంకోద్భవాః వోగ్ధ్యా నైవ సైవకో గిరిచరో
69. (రా) రాక్షయో మాంహః|| (26*) తథా మలా తవ ముప్తమాండా దు
70. (గ్గ) క్షీతికన్య సహాదిరా సో! క్షిపాతివాక్యేర వంజితాః స్తన్యాత్మభా
71. వక్రమిల్ల నామా|| (27*) తత్పూమ శ్చిద్భిలపాత బుద్ధి భూషః ప్రభాత
72. స్వకరిపు ప్రమాధి కోపః! సంగీత ప్రభృతి వివేద సౌఖ్యమూ
73. త్రికా స్త్రిగీ నవ్ (త్రిభువన మధ్య వర్తికా కీర్తికా|| (28*) రాజ్ఞ సైవ్య (వియా వ
74. త్త్రి ముప్తమాండా పతిప్రతా! సత్పుత్ర రత్నగర్భాక సా లలతాం
75. గీతి విత్తులా|| (29*) తన్నాదనః కాంతి కుమార రుద్ర(క)కూరః కలా
76. వా నకలంక చంద్రః! యువా సువాసా భువి కర్ణికా కీర్తికాః కన్యా
77. సవర్ణకాః కుసుమేనుమూర్తికాః|| (30*) కూరో స్సార విజుగురుజనా దేలి
78. భీతిం సమగ్రాం త్యాగీ నన్న స్వయతి నియతం లుబ్ధిభావం గు
79. కేవల! సత్యం వాగ్మీ తదపి పవనం న వృతం పక్ష్మ మిష్టే లోకోత్కృష్టమే
80. గుణవిధి రయం రుద్రదేవీభావః (31*) విహిత కన్య చలమర్తికా
81. గండ రాజ్ఞాం తవశ్రీః ఫలతేవ భాతి! మానం స్వపంక్య స్థితివంశ
82. జాంశ్చ సంపర్దకాయస్య త్యులిలాం మలక్ష్మ్య|| (32*) కన్యా విచ్ఛా ద్విలమూ
83. వ్యంబితేయం సాయం సత్యం రుద్రదేవో మహాః! ఇభ్యుక్త సై
84. భూకామిపాత సయో ర వ్యహాన్ ద్వాహం కారయామాన రమ్యం|| (33*)
85. శృంగార శ్రీమత వ్యంబిల విలస ద్యుందిల్లిందే కృపా లూర్ధ్వి
86. నాథోషు రాద్రో విప్లవ స్వతంత్రా త్యా శాయ్యం(యో)చ న భీతిః! సా
87. సేభ్యో హేయతా రా వృతపదసవిధా వాచ్యమోషే ద్భుతం త చ్చ
88. ప్రి వ్యక్తప్రేమ చైవం నవరస భరిత సద్వివాహోత్సవో భూత్|| (34*) సేయం
89. శ్రీమద్ర దేవా ద్భూమి విధ విధిభిః! శ్రీమహాదేవ గేహాశ్చిత్రై వ్యవహ
90. వనామైః కుసుమిత ఫలతై శ్చస్య వస్యై వ్రదాగైః దృష్టాదృష్టైర్తై
91. కామై ద్వికాజ ధవల గృహై రాత్మజానాం ప్రజానాం వింశత్యై స్తై కయై
92. వం పరిత లలిత సత్పత్ర పంథాన కీర్తికాః|| (35*) భాగ్య సౌభాగ్య లాభ్య
93. వివేకా స్థూపా పంక్రయ్యాన్! ప్రస్తాద్రమ్య మి చైకత్ర యాం చత్రే
94. వక్రకుంతలాం|| (36*) వికై కావయన విశేష బల్లకానే స్వాః క శ్చక్రైః క
95. వి రవివాద చారు మూర్తేః! యుత్రాంకీ కల కళితా సద్దం
96. గ రంగే తత్రైవ ప్రిమితతరా దృశ్యో జనావాం|| (37*) ఆస్థ్యయస్యై
97. ప్రకాశం వికపిత కనకంభోజపద్రాజమానే పద్మా పద్మాం
98. యాభ్యాం కలయతు మివ సా పంతితం నవ్వివిష్టా! యస్మి
99. (...పి) ప్రసరణ సరణేం! ప్రసర విదావ్య

కాకతి మైలాపం బయ్యారం చెఱువు శాసనము

100. క్షీప్రమేన ప్రతిపాత వివదో భూతలే స్థి స్థవంతి (38*) రేఖాకారం విజ
101. కరతలే బ్రీభతీ చారు వడ్డం పిచ్చన్యసా స్థిధివర వధః కున్వకతి
102. వడ్డ మేన | లక్ష్మీ లక్ష్మణ గణపతి శిశుంశు జేయం బానాం చేత స్వ
103. త్తేకా ప్యుదధి మధన శంకి నూపం కడోలి (39*) తాప ప్రసూయాం చంప
104. లతాప్రవాది స్తాన త్తలవ్యయః విజ్ఞాంధిభాని | తాప బ్రహ్మిన్వ
105. వ్య వదన్య వత్తాక యావ ప్తజాతా భువి పైలమాంబా (40*) వైవ సా
106. నూరి భాతి వ సా నంన వ్న సా కథా | యుత్ర ధాతీ విభాషేయం
107. మైలాంబా వైవ వత్తాకే (41*) సేయం ప్రజ్ఞాతి రుద్రానుజన్యన త
108. నయా భద్రుద్రాగణన్యా విజ్ఞాతా రుద్రాన్త్రీ బహుజను
109. గుణా రుద్రదేవన్య మాలా రుద్రాణీశ్వ భక్తా విజయి వసు
110. ధాధీక రుద్రానువత్తా రాజ్యం ధమ్మైకపు బస్తి వ్నజను వితను
111. తే శంభు రుద్ర ప్రసత్తే (42*) ధమ్మకేత్త్యాక యయా ధమ్మకాః కలౌ కా
112. తే వలంబతః మత్తే హం మన్యతే సుస్థి వైకపివస్థితి వ్యవం (43*)
113. విప్రవా మువచయంచాని తద్వివాహా వత్తాన్య్యాక క్రతునివహ
114. క్రియా ప్రబంధాః మైలాంబా బహు విధ ద్వి విత్త భాతై మ్మకల్తాంతే
115. తదను యశః ప్రవత్తాయంతి (44*) యత్ప్రతానం ప్రతాదినా
116. నంత్వా భ్యాతాస్త పుస్తత్తే | తదాప్తి క్రియే యత్తా కనినా
117. కేన వోవ్యతే (45*) గ్రామే గ్రామే విమృత భవనం యుత్రత్రా వ్నకలా
118. మాగ్గే మాగ్గే వసవిరచనం యుత్రత్ర ప్రపాతీ స్థానే స్థానే బహు
119. జంభుతి య్మకల్త త్రా ప్రహరః ప్రాయేజ్యే వం భవిని సుక్ష్మ
120. తే కరణం మైలమాంబా (46*) అహం విద్వాంసన భూమకేతా సే
121. తా నముద్రన్య హరన్య గేహం యా విమృశే విమృశం ముష్టలా
122. గ్రం న్యకీర్తికా వత్తే రివ గుచ్ఛ పుచ్ఛం (47*) త్రాభంతిహం తుత్ర మిద్ర
123. తానం క్రితన్వకతే శన్వకా వత్తేవం యా చకార కైలాసధియేన
124. యుత్ర క్రిదాం మృడవీ పతి గతవోకి (48*) కాశ్చిత్ర పురహి
125. ప్మకగరం గరియః కుందేందుకేలి విదధే మిమిదై స్మకతం యా
126. యత్కాంత కాంతి అహరిభి రధిష్టతేన సా జాహ్నవీ జయ
127. (తి) కారణ వారిదాణా (49*) స్వస్యా మినుంజీకి పుయ్యాక మి
128. యనుమిత గుణా శంభు వ పుండ్రపాదం కైవల్యోద్యగి
129. తుయం ద్యుమిటి విజతు మృన్మ పుస్తన్మ జేదం ప్రసారం
130. కారయిత్వా రజత శిరివ త్స్వన్వకతిశాధివానం స్వస్యా భ
131. త్తా శ్చ నామ్నా వ్యతమత త్వియో భూకారిన్యం ప్రతిన్యం (50*)
132. త్తాకా ధిక్రి (క్ర) త శక్రవిక్రమ కథః ప్రాజ్యం వ రాజ్యం కులం
133. వీరోదర వ్యపాకర వ్య భివాన్ దైవం భవానీ పతిః పుత్రా శ్చ
134. త్ర చరిత్ర భూపతి త్తతో యన్యః ప్రకన్యం వప్తః కీర్తికా కా
135. త్తాకా చంద్రధామ భవతా సైన్య కథం వజ్మకే (51*) మాతా భ్మకయ్యం
136. బికాయా పితు రపి మహాదేవావినాయకన్య స్వస్యాశ్చీ వా
137. (భి) ధాన్యై పురవిసిర మియం మైలమాంబా విధాయా భా
138. యా భూమండం స్థానిం స్వర వగర గ్రామకోదా వికేష్
139. య్యకాంతం చక్రే వరిన్యం పుర మహా మహతిం ధమ్మకా కీర్తికా వ్య
140. నామ్నా (52*) క్వుని వ్నానాదేకా రువగత జవో ల్లాననవిధిః క్వుని
141. క్షీనానాథ ప్రజ కన్య విక్రాణన గృహః | క్వుని ద్వాహో రోహః
142. క్వుని దివిత కాన్య వ్యతికరః క్వునిత్తుంగీత్రా శిరిహ ముది ముదగ్రం
143. వివిధతి (53*) దమ్మకా కీర్తికా పురహమ్మకా మండలి చ్చాయయా వహ్మ
144. త తాంచ్చన శ్చిత్తి తత్తుమన్త వగరీ ప్రశస్తతాం చ్చుత్ర మచ్చ మి
145. వ మాచయ త్విలం (54*) మవజ్మకా నంపద్రుదితాంగ భూషే వయో
146. ధరండంబర పంభిత్తి శిః కలాభి రానందకరీ పురీహం మన
147. వ్యమావకతి కామినీవి (55*) వవేద హోషం చతురవనమ వద

148. నవికన్దిరి రాజ హంసం బిగ్గొట్టె.....
149. పురి విహం పుష్కర (e) (శబరంశే|| (56*) సా కా.....
150. ర్నిం చిరం వహితలే యాక యెళ్ళి యడ న్నెహ్.....
151. న పర్వతే|| (57*) విత్తనరిప్పిపిర దేవోప పుహ్.....
152. భూశైలా యా న్నర్వతే సార్వ ముపాత్త తాన్త శైలానయా.....
153. పుర్యాణ|| (58*) దుష్ట ప్రభా భాసురవేళ్ళ రక్షే వాదాపురానం.....
154. యాం యెహ్ం బహి కుట్టిపు చంద్రాంత నిన్వంద.....
155. బ(వ)ంకర్వత్తే|| (59*) నిమ్మాకయ రమణ మనసా నిదాం
156. మ్మక కీర్తి గుణనామ వదం రిధర్వా మైలాంబయహ సుగుల్లె
157. రహో గదాయ స్వేనాహ్మయేన మదిగో నిరత సదా|| (60*) మైలాం
158. వికామావసవ ద్దభిరో విస్తరవాల్ల సర్వసా నమానాః రదియ
159. వాశీ రువిమ ద్దగోయ సర్వ్యా త్పరక జనోపశ్యే|| (61*) య స్వర
160. స్థిమ సేతునాంబరతలం సప్త్యై ప్రకప్తమర్మకాపీఠ్య కుర్వాదిః క
161. కుభో మజంగ భవనం గాంధీయ్య రహా కదా చ తత్సర్వ్యాశ్రియ
162. ధాతి త్పరకాన్యగ్గానవిమర్శం వ్యాపి త్పరకాన్యగ్గానవిమర్శం
163. వ్యాపి విత్తనరిప్పి (62*) త్పరకాన్యగ్గానవిమర్శం గుణమంబం పై
164. లాంబికయా నమానాః ఉద్వేగయ విత్తనయ మూర్మిక హస్తే లా
165. హరి భక్తా మన సేతుపిరి|| (63*) యథాయథా నిమ్మాక భమ్మక కీర్తే పు
166. ముప్పిరి యాతి తదాగసేతుః తదాగ మర్మికాం పుపాణాం
167. ప్రయాంతి వల్లతే వివప్రదానం|| (64*) నింధ్యాదిః కిము కుంభనం
168. భవ ముచే కాన్తప్రతిన్వందిత స్యత్సర్వ కార మిహాభివక్తృర
169. యే వత్తికమ్మ మున్న శ్రిరాః ఖాలానా మధయాయ బాహు
170. రభా పాన్తప్రసారః క్షీరే రిత్వరక్తికాత సేతు రేరి పృథియం
171. నిధాయతాం యా పుణాం|| (65*) సేతా యస్య ప్రకప్తేన్దిన్ రుద్దాభి
172. లంక పర్వతాని సర్వం సరసిగత్వా నన్ శేచర అపి భూచరాః|| (66*)
173. విరత్తురీ నివసన స్థిరరిత్త వృత్తిం లక్ష్మీం విరంబర దిప్తపిర
174. సా ముగ్ధాః శ్రి రిమ్మక కీర్తికా జలధి వ్యవదేశ లాఠి మన్యే కిమన్య ది
175. హ సంప్రతి సన్నిరతే|| (67*) శ్రియః ప్రసూరి శ్చప్రస్థ జనకో వ్యమృ
176. తస్య భూః పుర్వికారే వాద్వికానా యస్త దేవై రపి వహ్నిత్యై|| (68*) యాలో
177. ద్భృతే క్షీరితలే వికదం ఖదిల్వా గోదావరీ స్థిత గుణ్ణనదిప్త సే
178. తో|| కేషిహి సేమజిగ్ధారి శిరాపి భాంరి భృంగానే
179. వ్యతిరవర్ణ మన ప్పరీన|| (69*) యస్మిన్ దిక్పరిహస్త భూసవముద్భూ
180. తా న్తరంగా భృశం తద్దత్తార్మ్యకా జలై స్సహ మురగిణాయాకాళింగా
181. గతాః నక్షత్రాణి చ భాంతి కూమ్మక శిషి ప్రక్షిప్త పుష్పింబరి
182. శ్రిణాశీన మురైః కిమత్ర బహునా శ్రిలోక్య మేకీకృం|| (70*) శ్రి భమ్మకే
183. త్త్రాయుత మైలానముద్రనామ్నా హేమ్నా తదాగ వర విత్త కృత స్సరూ
184. మ్నా అమ్నాయ వేద్య విభవస్య రమేశ్వరస్య సామ్నా మ్నతస్య కయవాల్లి
185. నమ పుదామ|| (71*)

అమృతాంజనం వాడి

శీఘ్రంగా నివారణ పొందండి

స్థానకంగా ఉండే బాధను నివారించుకోడానికి ఉార్కే మందులు ఎందుకు వుచ్చుతుంటారు? వెప్పొచ్చు బోటుమీద అమృతాంజనం రాని అమోఘంగా శీఘ్రంగా నివారణను పొందండి. ఏ అపాయం లేకుండా కండరాల నెవ్వలకు, తల బొప్పికి, బెణుకులకు ఇంకా కీళ్ల నెవ్వలకు అమోఘంగా గుణమిచ్చే అమృతాంజనం 10 రకాల బొషడాలు చేరిన మందు. అమృతాంజనం గుండెజలుబుకే కాక సాధారణ జలుబులకు కూడా మంచి మందు. కొంచెంకొంచెమే ఉపయోగించవలసి ఉంటుంది కాబట్టి ఒక నీసా మీ కుటుంబాని కంతాకలిపి నెలల తరబడి వస్తుంది.

అవసరానికి ఎప్పుడూ అమృతాంజనం ఉంచుకోండి. అమృతాంజనం 70 ఏళ్ల ప్రసిద్ధినిపొందిన నమ్మకమైన గృహభేదం.

అమృతాంజనం నొప్పులు జలుబుల నివారణకు 10 రకాల బొషడాలు చేరిన మందు.

అమృతాంజనం తినుకెర్
మద్రాసు - బొంబాయి - కంకణ - ఢిల్లీ

భారతి/సం/1975

న్యాయం

శ్రమతి ఆర్. వసుంధర

సైన్య కోర్టులో సుబ్బయ్య హత్యనేరం విచారణ జరుగుతోంది. ముద్దాయి సుబ్బయ్య కొడుకు రామకృష్ణ. రామకృష్ణ కొత్తగా పెట్టిన కాలేజీలో జవాను.

మూడేళ్ల వయస్సులో తల్లిని పోగొట్టుకొన్న రామకృష్ణను తానే తల్లితండ్రీ అయి పెంచాడు సుబ్బయ్య. ఫిప్పుపాఠం దాకా చదివించాడు. తరువాత పెళ్లి చేశాడు. పెళ్లి చేశాక కూడా సుబ్బయ్య బాధ్యత తీరిపోయిందని చేతులు దులుపుకోలేదు. చదువుకున్న వాడై యిటు కూలివసి చెయ్యలేక అటు ఉద్యోగమార్చుకోవడం వుండిపోయిన కొడుకుని వదేళ్లపాటు కూర్చోబెట్టి పోషించాడు. తరువాత రామకృష్ణకు ఉద్యోగం దొరికింది కాలేజీలో జవానుగా. సుబ్బయ్య ముసలివాడై పోయాడు. పృథ్వి వ్యంతో నిష్క్రయాజకుడైన తండ్రిని, యింతకు ముందు తన కోసం ఎంతో కష్టపడ్డాడన్న విషయం విస్మరించి, కోపంతో తల గోడకు వేసి పగులొట్టి చంపాడు రామకృష్ణ. ఈ విషయం రామకృష్ణ భార్య మొదట్లో పోలీసుల కిచ్చిన స్టేట్ మెంట్ లో స్పష్టంగా వుంది. ఇరుగుపొరుగు వారి నిక్కమూ వుంది. ఇటువంటి కృతఘ్నిణ్ణి, నరమ కిరాతకుణ్ణి ఏం చేసినా పాపంలేదు. ఉరిశిక్ష ఒక్కటే వీడికి తగిన శిక్ష. ఇటువంటి రాక్షసుల్ని సంఘంలో నుంచి వేరుపరుసుకుని చూచిరి వీరివేసి వాళనం చెయ్యాలి. ఇది ప్రాసిక్యూషన్ వారి వాదన.

సుబ్బయ్య తాగుబోతు. అన్ని వ్యసనాలూ వున్న వాడు. చిన్నప్పటి నుండి రామకృష్ణను తల్లిదండ్రీ తానే పెంచాడేమిది సర్వాదర్థం. మేనత్త వాగమ్య యింట్లో యింత తిండి తిని, యింటికి వెళ్లగానే రాగివన్న తండ్రి ఏ విషయమిదనో చితక తండాడేమిది.

తద్యం గనుక, భయపడుతూనే విధిలేక యిల్లనే నరకంలో ప్రవేశించి తన్నులు తింటూ పెద్దయిన వాడు రామకృష్ణ! ిధి చేత చాల చిన్నచూపు చూడ బడిన అభాగ్యుడు. ఏ విధమైన అపేక్షనూ అవ్వయ తమా ఎరుగక లోకంలో వుండేది లిట్టా దెబ్బలూ మాత్రవేసిన అనుభవంతో పెరిగినవాడు. ఎప్పుడూ ఎవరికీ ఎదురు. మాట చెప్పడు. అందరూ ఎదురుగానూ చాటుగానూ 'మందమతి' అని వ్యవహరి స్తుంటారు. మూడో క్లాసు చదువుతున్నవాడిదగ్గ ర్నండీ చదువు సంధ్యలేక రోడ్ల మీద తిరిగే కాజీం వరకూ అందరికీ రామకృష్ణంటే ఎగరాతే! వశ్య మొద్దు, మూఢుడు. ప్రిన్సిపాలుగార్నూ రెక్టరు గార్నూ రామకృష్ణ తప్ప చేసినప్పుడు 'మొద్దూ' అని 'స్టప్పిడ్' అని పిలిచి తిడుతుంటారు. దేనికి ఎవరికీ ఎదురు మాటవేయి చెప్పడు. ఎవరేమన్నా అది తనకు అనదేనట్లున్నాగా ఉద్దాసీనంగా వుంటాడు. తనతో పాటుగా వేరైన జవాను ఏడో క్లాసు పాఠశాల వాళ్లు ఎఱుండరుగా తనకంటే ముందుగా ప్రమో షన్ తెచ్చుకుంటే వదోకాను చదివిన రామకృష్ణ యిదేమని అడగలేదు. ఇంత ప్రపంచంలోనూ అట్టు డుగుకు తొక్కివేయబడి నిర్దాక్షిణ్యంగా నలిసి వేయబడటం, తనకు నిధి నిర్దేశించిన నవాబువైన పాత్ర అని మనసులో గట్టిగా వాటుకుపోయిన రామ కృష్ణ, తండ్రికి ఎదురుతిరిగి త్రోసి చంపాడేమిది నమ్మతగిందిగా లేదు. సుబ్బయ్య తాగబ్బి మైకంలో తూలి గోడకు తంకొట్టుకున్నాడు. ప్రాసిక్యూషన్ కథనం వట్టి కల్పితం. పోలీసులు అమాయకురాలైన రామకృష్ణ భార్యను బెదిరించి భయపెట్టి ఆ స్టేట్ మెంట్ తీసుకున్నారు. తరువాత ఆమె నిజమైన రెండో స్టేట్ మెంట్ యిచ్చింది. కాస్త అలోచన

వున్న ఏ మానవుడూ నమ్మలేని యీ బూటకపు కేసును మేధావులు వ్యాయాసమున తన శ్రీ జడ్జి గారు కొట్టివేస్తారని నమ్ముతున్నామన్నారు టిఫెన్సు అరెస్టు వ్యయవారులు.

స్పష్టంగా బోనులో నిలబడి వున్న రామకృష్ణ మనసులో అలోచనలన్నీ కఠినా పుంగవ్యా వున్నాయి. తన చోడో, వేరం చేశాడో లేదో ఏమీ అర్థం కావటంలేదు. అలోచనలు ఏ విధంగానూ ముందుకు సాగక, గజిబిజిగా చిక్కునడి, శిక్ష వదులుతుందేమోనన్న భయం భీకరమైన సుడిగుండం కాగా, ఆ గుండంలో సుళ్లు తిరుగుతున్నాయి. ఇంత అలజడిలోనూ ఒకే ఒక భావం స్పష్టంగా వుండి—అది ఎట్లెలా వా యీ శిక్ష తప్పిపోవాలి గొప్ప అరాటం.

ఇప్పుడు స్పష్టంగా మరింత కాఢంగా వున్న దన్నమాటేగాని యీ అలజడి అరాటం రామకృష్ణకు నువరిచిపోలే. 'పెన్సిల్' పోయింది. ఎక్కడో జారి పోయింది, జేబు చిరుగులొచ్చింది. 'చిరుగుజేబులో ఎట్లా మేనుకున్నావురా, వెధవా! చెయ్యి వెధవవి, చేతిలోంచే జారవిడిచి వుంటావు. రోజుకో 'పెన్సిల్' లేవటానికి సామూహిక చోగుచోగుకొని కూర్చున్నావా? ఆ వాగి పట్టుకొని లేకుంటే నిలంటే మందమతి వెధవకు చదువెందుకు, దండగ, ఎర్రటి కళ్ళతో తనమీద విరిగిపడుతూ వున్న పెద్ద వ్యతం లాగా వాయన చెయ్యొత్తి నిల్చున్నాడు. ఈ దెబ్బ తప్పితే, ఎవరైతే నన్నే, చెయ్యి తూలి వక్కుకు వడితే—కాని తప్పదు! యింకా మీద వడలేదు, ఎప్పుడు పడుతుంది, ఎదుతూ వుందా! ఇది తప్పదు!—అవాడూ యిదే అరాటం.

రామకృష్ణ హైస్కూల్లో అడుగుపెట్టాడు. అప్పుడు ప్రసాదరావు యిప్పుడు జడ్జిగా కూర్చుని వున్న ప్రసాదరావు—చూడురోజూ ఇక్కడ వలస బడికి రాక ఆ మొత్తం చోట్లా రామకుంటూ కూర్చున్నాడు బడి ఆయాసక. ప్రసాదరావు పెన్నులో సిరా అయిపోయింది. రామకృష్ణ పాత చొక్కాజేబులోంచి మేనత్త వాగమ్మ కొత్తగా కొనివచ్చిన పెన్ను గుర్తుగా మెరుస్తోంది. దాన్ని అడిగి తీసుకుని రామకుంటున్నాడు ప్రసాదరావు. చీకటి పడుతోంది. రామకృష్ణ పెన్నుకోసం అట్లాగే కూర్చుని వున్నాడు. 'నీ పెన్ను

బాగా రాస్తుంది. రేపిస్తానులేరా' అని తీసుకెళ్ళి పోయాడు ప్రసాదరావు. పువూరుమంటూ యింటి కెళ్లాడు రామకృష్ణ. 'ఏదిరా నీ కొత్త పెన్ను? యిట్లాగియ్యి' అన్నాడు మబ్బయ్య తన కూలి డబ్బు గుర్తు రాసుకోటానికి. నోరు తెరచి నిల్చున్నాడు, రామకృష్ణ ఏమీ చెప్పలేక. యివాళ నన్ను చంపేస్తాడు పెన్ను లేదని. ఏం చెప్పివా వినడు. చంపేస్తాడు, చంపేస్తాడు, చంపేస్తాడు!—అవాడూ యిదే అరాటం.

బోనులో నిల్చున్న రామకృష్ణ మనసులో యీవాడూ అదే అరాటం—శిక్ష వడకూడదు, వడ కూడదు, వడకూడదు అని.

భయపడిపోయిన చిక్కుముడిఅయిన రామ కృష్ణ మనసులో నుంచీ యిరువక్కాల వ్యాయాస వాదులూ తమకు కావలసిన దోరాల్ని కావలసినంత మేరకు బయటకు తాగారు. ముడి మాత్రం విడిచడం లేదు. ఆ పని ఆనలు తాను ఎట్లా చెయ్యాలిగావా అని రామకృష్ణకు తెలియని లేదు.

ఆ రోజున జీతం తెచ్చి సుబ్బులు చేతికిచ్చాడు. అన్నం తినటానికి పోతుంటే సుబ్బయ్య రూపాయి కావాలని అడిగాడు. చిత్తుగా తాగటానికి. తాగి తూలుతూ యింటికి వచ్చి ఓపికంటే రామకృష్ణని ఒత్తి పనికిమాలిన మొద్దు వెధవ అయినందుకూ, ఇంత చచ్చి ఎరెండటం పని సంపాదించి ఎక్కువ డబ్బు తేలేందుకూ తిడతాడు. ఓపిక లేకుంటే అట్లాగే ఏ మూలోనడి నిద్రపోతాడు. రోజూ జరిగేదే యిది. రోజూ సుబ్బులు ముసీలాడికి తాగటానికి పావలా యిస్తుంది. జీతం వచ్చిన రోజున మాత్రం రామకృష్ణ దగ్గర్నుంచే రూపాయి తీసుకుంటాడు. అరోజు మధ్యాహ్నం అంతా సుబ్బులికే యిచ్చేశాడు. 'దాని కిచ్చేశాన, అడిగి తీసుకో' అన్నాడు. సుబ్బయ్యకు కోపం వచ్చింది: సుమ్మగా తాగిందామని ఆశపెట్టాడు. అది యిస్తుందో యివ్వదో, 'అడుగుండ చేతికి డబ్బు లిచ్చి దాని చేతిలో అడేవాడిని నువ్వు మొగడినే నంటారా, మొద్దువెధవా' అన్నాడు. రామకృష్ణ మాట్లాడకుండా బుర్ర వంచుకు నిలబడ్డాడు. 'యిచ్చేట్లా ఆ ముండ చేస్తే పెద్దొడ్డయ్యావా వేను పెరితే అయ్యావా? యివాళ పుట్టగోతంత

పుద్గళం వస్తే వేనూ మొగోడివని అనుకుంటున్నా వేమో. దాన్నడిగి డబ్బులు తీసుకోమంటామంటరా చెధవా. నీ చేతికొచ్చిన వాడైవా అట్టే పెట్టుకో లేనంటరా?... ఒక్క నలుమని కనలేని ఎధవ్వి... అంటూ తిడుతున్నాడు. మబ్బులు కూలికి పోయి వచ్చి అన్నం వొండిందేమో అలసటగా నిల్చుని సూన్య స్థితి. ఎంత గర్భంగా తొంజె అయిదు రూపాయలు తెచ్చి దాని చేతిలో పెట్టాడు తానూ! రామకృష్ణకు వాయవ్య దేవుడం పుట్టుకొచ్చింది. 'వాయవ్య' అన్నాడు. మబ్బుయ్య ఒక్కవిమోక్షం అగి 'క్షమా! నానపాముకి కార లొచ్చినద్యో ఎవ్వడో' అన్నాడు. అంత ఎగతాళి ఒక్కవాక్యంలో యినుముట్టుతూ. 'అవువ్రా, చెధవా, పుట్టు చెధవ్వి నీవు. పదేనేళ్లయి పెళ్లయి ఒక్కనలుస్తుని కన్నావట్రా? అది చూసి చూసి ఎవడో తగ్గులుకుంటుంది. నువ్వు ఎదవ ముండల్లే కూరో' అన్నాడు.

యిత ప్రసంగంలో తనూ ఒక మనిషిననీ, మొగుల్లనీ, చదువుకున్న వాడనీ గుర్తు పెట్టుకొని కాస్త చెప్పిన మాటలు వినేది మబ్బులు ఒక్కతే. దానిముందు మునిలాడి మాటలు రామకృష్ణ సహించ లేకపోయాడు. 'అవేళంకో పిడికిళ్లు గట్టిగా బిగుసుకు పోయాయి. పళ్లు గిటగ్గురుచుకుపోయాయి. 'ఏండ్... మళ్ళీ కుంబ్య' అంటూ ముందుకే పోయాడు. 'పోన్లే మునిలాడి మాటలకే' అన్నది మబ్బులు. ముందుకు పోయి రామకృష్ణకు ఒళ్లు తెలియలేదు. ఎప్పు ఏళ్లనుండి పేరుకుపోయిన దేవునికి, అవేళానికి కట్ట తెగింది. మబ్బుయ్యను ఒక్కతోపు తోకాడు. తల పట్టుకొని గట్టిగా గోడకేసి కొట్టాడు. అంతే. 'చంపిలి కదిరా ఎధవా' అని అరిచాడు మబ్బుయ్య.

ఇరుగుసొరగు వాళ్లు వచ్చేసరికి తలపగిల రక్తం మడుగుతో పున్నాడు. రామకృష్ణ మొద్దుగా చూస్తూ అక్కడే నిలబడిపోయి పున్నాడు. 'ఏందిరా, మందమతీ, ఏమైందెలా' అన్న సోమలి మాటలతో యీ తోకంలోకి వచ్చాడు.

తరువాత పోలీసులూ, పంకెళ్ళూ, గండరగోళం.

పున్న యిల్లు కాస్తా తనకా పెట్టి డబ్బు తెచ్చి రాయర్లను పెట్టించింది మబ్బులు.

* * *

బడ్డీ ప్రసారరావు మనస్సు గతంలోకి పరుగెత్తింది. తాను చిన్నప్పుడు బాన్సుగారు ఆ పూజో పుద్గళంలో పుండేవారు. —చిన్న చొక్కాలో యిరుక్కున్న పెద్దమనిషి తానా యిరుక్కుంబబ్బండిగా అప్పుడు ఆపూరు చిన్నది, చాలేజీ లేదు. ఈ రామకృష్ణ తనకు చాల-మిత్రుడు అక్కడ. తామిద్దరూ మొదట పరిచయమైన నవ్వివేళం బాగా గుర్తుంది. ఆ రోజున తాను బోల్ల నోట్సు రాసుకుంటూ పుండి పోయాడు అలవ్యంగా. వాడి పెన్ను పట్టుకొచ్చేకాదు. యింటికివచ్చేసరికి నాన్నగారు బోసుకోని పులిలాగా వనరుల్ల చేస్తున్నారు. ఆయన చండకాననుడు. అలవ్యంగా యింటికిచ్చినందుకు కొడతారేమోనని భయం వేసింది. నోట్సు రాసుకుంటూ పుండిపోయానని చెప్పాడు తాను. 'వేళకు యింటికి రావాలంటే రావల్సిందే. ఆ నోట్సు యింటికి పట్టుకొచ్చి రాసుకో కూడదా? 'వేలె' అంటూ పర్వతంలాగా పెద్దిగా నిల్చుని తిడుతున్నారు. అంతలో అమ్మ వచ్చింది. 'అసలే బల్లంపడి లేచాడు భయపడిపోయాడు. ఈ మూడురోజుల నోట్సు రాసుకుంటూ పుండి పుంటాడుగాని యివాల్కి పూరుకోండి' అంటూ తనని తీసుకువెళ్లిపోయింది. 'నీ మూలాన్నే వాడు చెడిపోతున్నాడు' అని అమ్మమీద కేకలేశారు నాన్నగారు.

మరువాడు రామకృష్ణ చెప్పాడు—పెన్ను తేలేదని వాళ్లు వాన్న బాగా కొట్టాడు. 'అలవ్యంగా చెల్లినందుకు నన్ను కొట్టబోయాడు మా నాన్న' అన్నాడు తాను. నాన్నల నిరంకుశత్వానికి బలి అవుతూ పున్న యిద్దరు బాలర పరిచయం అట్లా మొదలైంది.

రామకృష్ణ తండ్రి కర్మశత్రుం మూర్తీ భవించినవాడు, క్రూరత్వానికిమారురూపం అనే విషయం తనకూ బాగా జ్ఞానకమే. రామకృష్ణకు అమ్మలేదు. అంతరాత్మ నెరుగని శాసనంలో పెరిగాడు. క్షమ, ప్రేమల నెరుగని శాసనాన్ని ఒప్పుకొని తల ఒగ్గిన మనసు మండమతి కాక ఏమవుతుంది? అమ్మ లేకుంటే తనూ అంతే అయి పుండేవాడా? ఏమో! పాపం, రామకృష్ణ!

శాసనం, అంతరాత్మ, పూర్తిగా భిన్నమైనవి రెండూ. "అంతరాత్మ నెరుగని చండకాననం నుంచీ

క్రూరత్వం పుట్టుకొస్తుంది. శాసనం ఎరుగని అంతరాత్మ నుంచి ఆరాచకం వుద్భవమంది. వ్యక్తికి సంఘానికి కూడా అర్థం చేసుకొని క్షమించే మెత్తని చెన్నలాంటి అంతరాత్మకు గట్టితనాన్నిచ్చే శాసనం—నియమం—అవసరమే. సంఘం యొక్క స్థితినిబట్టి ఆ రెండూ ఒక బాలస్సు ఏర్పరచుకొంటాయి. అప్పుడు ఏర్పడేది చట్టం. సంఘక్షేమం దృష్ట్యా ప్రయోజనం దృష్ట్యా ఏర్పడుతుంది అది. తానీ వేళ దానికి మంచి ప్రతినిధి కాగలిగాడంటే దాంటే అమ్మ పాత్ర ఎంత వుందో వాళ్ళగారి పాత్ర అంతే వుంది. తన ప్రేమంతా అమ్మ మీదైతే గౌరవమంతా వాళ్ళగారి మీద. తన మనసే అమ్మైతే, అది సుమాసనలీనే మంచి గంధపు చెక్క. అయితే దాన్ని శ్రీకృష్ణుని మూర్తిగా మలిచింది వాళ్ళగారు.

తనకీ విషయం తెలియనప్పుడు, తన కింత విచక్షణా జ్ఞానం ఏర్పడనప్పుడు తాను వాళ్ళగారిని ద్వేషించాడు. అమ్మ మెత్తదవాన్ని చూసి కోపగించు కున్నాడు. ఎందుకీ అమ్మ వాళ్ళగారికి తగిన సమాధానం చెప్పదు? ఎందుకు ఎదురు తిరుగుదు? ఎందుకు వేరై పోదు? అని అర్థంలేని కష్ట పుట్టుకొచ్చేది.

యప్పుడు వాళ్ళిద్దరూ లేరు. తన జీవితమే వాళ్ళ జ్ఞానకానికో సందనం. అందరూ అంతే. తల్లిదండ్రుల జీవితాలకు, వాళ్ళ ఏర్పరచుకొన్న భావ సమన్వయానికి సజీవ ప్రతిబింబాలు బిడ్డల.

యప్పుడు తన ఎదురుగా వున్న సమన్వయ

వ్యాయమైన పరిస్థితిని చెయ్యాలి. రామకృష్ణ పరిస్థితి తనకు బాగా తెలుసు. సుబ్బయ్య గుణమూ తెలుసు. రామకృష్ణనిగది ఆవాటి అభిమానం తాను మరచిపోలేదు. బాల్యస్నేహితుణ్ణి చూసి నిట్టూర్పుడు ప్రసారావు.

* * *

ప్రసారావు—చిన్నవాటి తన అన్నమిత్రుడు తనను తప్పుకుండా గుర్తించి వుంటాడు. తననూ తన తండ్రి యొక్క క్రూరత్వాన్ని బాగా ఎరిగిన ప్రసారావు ఐడ్లీగారావంటే తన అదృష్టం. తప్పు కుండా కేసు కొట్టేస్తాడు. తన తప్పేమీ లేదని తెలుసుకుంటాడు. తన తండ్రి రాక్షసుడని బాగా తెలిసిన ప్రసారావు. రామకృష్ణ మనసులో ఆశ.

ఏడేళ్ళు కళనశిక్ష వడినదని విన్నప్పుడు రామకృష్ణకు అంతా అయోమయమై పోయింది. తన తండ్రి విషయం బాగా ఎరిగిన ప్రసారావు తనకీ శిక్ష విధించాడా? ఎందుకు తన మీద వేసరికీ దయ కలుగదు? ఎందుకు ప్రపంచమంతా తనమీద కత్తి గట్టింది? ఎందుకు? ఎందుకు? తిర్గుణకా దిక్కులు చూస్తూ వుండిపోయాడు. పున్నట్లుండి పృథ్వయం లోంచి ఒక పెద్ద అర్చనాదం—ప్రపంచంతో సంబంధం విడిచిపోయిన పిల్చివాడి ఏడుపు—ఇరుటికి వచ్చింది. 'ఓ' అంటూ పెద్దగా ఏడిచాడు రామకృష్ణ.

పానుగోటి జగన్నాథరావు “కుముదవల్ల విలాసము”

శ్రీ రంగాచార్య

నల్లగొండ జిల్లా యందలి ‘పాచీపకపులు’ కృతులను గూర్చి తెలువలయునను నుద్దేశముతో ప్రప్రథమముగా 1966 డిసెంబర్ ‘భారతి’ యండు ‘మరింగంటి రాఘవాచార్యులు—కేశవస్వామి శతకము’ అను పేరనొక వ్యాసము వ్రాసియుంటిని. ప్రస్తుతము—పన్నిర్ల జాగ్గూరులో నొకఁడుగా ప్రసిద్ధుడైన పరకాలని (తిరుమంగయార్యులు) చరిత్రమును “కుముదవల్ల విలాసము” అను వామాంతరమున ప్రశస్త ప్రబంధముగా సంతరించిన పానుగోటి జగన్నాథరావును—తత్కృతిని గూర్చి వివరించుచున్నాను. గోలకొండ కవుల సంచిక యందీతనిని గూర్చి (399 పుట)

“జగన్నాథరావు పానుగోటి

వి. పానుగోడ్డు దేవరకొండ తా||

కా. 250 సం. క్రిందట

ర. కుముదవల్ల విలాసము (ప్ర. కా)

వి. ఇనుగుర్తిలో ముద్రితము. వ్రాతప్రతి

పడ్డేపల్లిలో బెల్లంకొండ నరసింహాచార్యుల వారి వద్ద గలదు. కవికి 11 పురుషుడు ముద్రించెను’ అని గలదు. ‘అంద్రకవి పవిత్రతీ’ కారులును పై విషయమునే గ్రహించిరి. ఈ ఆధారములు దప్ప పాపితిలోకమున కవ్యాధారములు లేవు. ఈ కుముదవల్ల విలాసము బదాశ్యాసముల ప్రబంధము. కర్త—పానుగోటి జగన్నాథరావు. రాఘవరాయాస్వలాంబల పుత్రుడు. పద్మవారుక వంశీయుడు. పళ్లచెళ్ల గోత్రుడు. వాఘాలాస్వయ తిరుమల దేశిక్కగణి శిష్యుడు. గురువునకే యీ ప్రబంధము సరికితము

చేసెను. పానుగోటి వాస్తవ్యుడు; ఇదేదలి గద్యపద్య వివరములు—

ప్రథమాశ్వాసము—	138
దివ్యతీయా ,,	168
తృతీయా ,,	183
చతుర్థా	177
పంచమా ,,	237
మొత్తము గద్యపద్య సంఖ్య	903

కవి వ్రాసిన ప్రతి జీర్ణమై పోవుచుండగా, ఈతనికి నెనమిదవ పూరుషుండగు కృష్ణారావు తాళ వ్రతములపై తిరుగ లిఖించెను. దీని ముద్రించ వలయునను తలంపు గల తద్యంతికులు ప్రముఖ కవిపండితుడుగు శ్రీ మావోవర్ధనం చెంకటనర సింహాచార్యుల వారిచే పరిష్కరింపించి పరింగల్లు జిల్లా ఇనుగుర్తి విజ్ఞాన ప్రచారిణి ముద్రణాలయము నందు ముద్రింపించిరి. (1925). కృష్ణారావుగారు లిఖించిన గ్రంథము—

‘ప్రాసంబుల్ సరిలేక వర్ణనయ శబ్ద

ప్రాభవార్థంబు ల

న్యాసంబంధము లొటచే పకనకత్యాసక్తి

శూన్యంబుగా

1. ఈతడు మిర్యాలగూడెం తా. విభురాము పేట వాస్తవ్యుడు. సుమారు 40 సం. క్రితము పరమ వదిలెను. బహువిధ గ్రంథసిద్ధాంత, కృతుల యందు పాచ్చు భాగము అముద్రితములు. “తిరుమంగయార్యుల చరిత్రము”ను యక్షగాన సరణిగా నొక ప్రబంధము వ్రాసెను. అముద్రితము.

నీ సాహిత్య కవిత్యలక్షణముచే నింపిండు
వారెందు మా

కావ్యసంబంధము గుండులో యును
శంకారకచేతిపట్టుకై (1-9)

అట్టి కృష్ణవిభున కాత్యకాండ శ్రీని
వాసరావుగారి పాత్రడుగురు
భువి ప్రసద్ది నొందు పానుగోటి చెంకట
రాయ భూవరుండు రసికుడుగుట (1-10) చే

విచారింపి '...నంస్కృతాంధ్ర సాహిత్య రసాలంకార
విపులతాతిశయాంచత్యంకకవితామృతవాగ్ధరిత
సర్గంధరచన భావర హృదయుండై"న గోవర్ధనం
చెంకట నరసింహాచార్యుల వారిచే పరిష్కరింపింపి
నటుల తెలియుచున్నది.

పై గ్రంథమున 'పానుగోటి జగన్నాధరావు'
అను నీ కవివర్యుడు తమను గూర్చి...

"అశ్వనతి దత్తమత్యైభవాయుధ భూమి

కాధ్యజన్మత్ర వామర కల్ప విధన

నకల సామాన్య కాశ్యతైశ్వర్యధర్మ

రాజనరుడ జగన్నాధరాయనరుడు"నని చెప్పు
కొనినాడు. అశ్వాసాంత్య గద్యయందు "ఇది శ్రీమచ్ఛ్రీతా
రామచంద్ర కరుణాకటాక్ష వీక్షానంబు నకల
సామాన్యదోరేయ పరమభాగవత విధేయ పశ్యచెళ్ల
గోత్రపిత్ర పానుగోటి రాఘవరాయ పుత్ర మకవిజన
గేయ శ్రీ జగన్నాధరాయ ప్రశీతంబైన కుముదపత్ని
విలాసంబును మహాప్రబంధమునందు ...అశ్వాసము"
అని గలదు. వాచర్ల గల ముద్రిత ప్రతి ననుసరించి
పై విషయములలోఁబాలు వాతని పంశము

కొండభూపాలుడు

తిరుమలరావు

రాఘవరావు ఇతనికి

అప్పారావు-లింగంజలమభార్యలు

జగన్నాధరావు జగ్గారావు

(కృతికర్త) రాఘవరావు

కొండలరావు,

అని తెలియుచున్నది. ఈ కవి తరువాతి
వారి వివరములకై యుత్సాహించితిని కాని యిప్పటి
వరకును లభ్యము గాలేదు. ఈతని పంశియులు

'పానుగోడు' నందు గలరు.

ఈ 'కుముదపత్ని విలాసము' వన్నిర్దతాశ్చార్యు
లలో వాకరుండైన పరకాలని గూర్చి తెలుపును.
ప్రప్రథమముగా నీయాశ్చార్యుల చరిత్రమును
ప్రబంధ రూపముగా పంతురించినవాడు భారత
కవిత్రయములో పరిగణితుఁడనగు ఎఱ్ఱా పెగ్గడ
పంశియుండైన చదయవాడ మల్లన— ఈతని విప్ర
వారాయణ చరిత్రము ముద్రితమై ప్రచారమున
నున్నది. 2 దీని తరువాత యావదాంధ్రదేశమున విశిష్ట
ముగ వ్యాప్తిగల్గిది సారగుటవ్యయ్య రచించిన
"వైజయంతీ విలాసము" అను ప్రబంధపతి. తరువాత
విజయరాఘవనవాదుకుని 'విప్రవారాయణ చరిత్ర
మ'ను యక్షగానము. తాళ్లపాకారి: పరమయోగి
విలాసము (ద్విపద). వీని యనంతరము— ప్రస్తుత
'కుముదపత్ని విలాసము', గోవర్ధనం చెంకటనరసింహ
చార్యులవారి 'తిరుమంగయశ్చార్యుల చరిత్రము', వీనిలో
ప్రతిధానియందును" ఎన్నియేని మాతన విషయములు
తెలియును. ప్రతి సాహిత్యాభిలాషికిని చారిత్రకాభిలాషి
కిని అవశ్యమనీయమైన గ్రంథము లీయ్యుని.

కవి యీ. పరకాం చరిత్రమును—తాళ్లపాక
తిరువేంగళవాడుని 'పరమయోగి విలాసము'న గల కథనే

2. అంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు (కాకినాడ) వారి
పక్షమున శ్రీ. శ. 1940 లో నీ గ్రంథము విపుల
మైన వీక్షకతో ప్రకటితమైనది. వీక్షకార్తలు—
శ్రీ విడుదలోలు చెంకటరావుగారు. M.A.

3. దీనిని తంజావూరి సరస్వతీ మహిలవారి
పక్షమున, అచ్చటి పండితులునగు శ్రీ అ. మహా
దేవశాస్త్రి, శ్రీ విశ్వదేవుని సుందరశర్మగార్ల సంపాద
కత్యమున వెలువడినది. (విశేషముల కొరకు—
నూ|| "రాజగోపాల విలాసము"—చెంగల్వకాళకి రచ
నము, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము వారిచే ప్రకటి
తము, (1951) సంపాదకులు—పరిష్కర్తలు—
వీక్షకార్తలు అచార్యశ్రీ విడుదలోలు చెంకటరావుగారు,
వీక్షక 53, 54 పుటలు.)

4. 'పరమయోగి విలాసము' (ద్విపద), పక్ష
పక్షమూలములలో నీ కథ గలదు; తిరుపతిదేవస్థానం.
వారి ప్రచురణ (1938) పుటలు—374—471.

పానుగోటి జగన్నాధరావు “కుముదవల్లి నిలాసము”

యాధారముగ గైకొని ప్రబంధ రూపమున సంతరించినట్లు తెలియుచున్నది. కవి దీనిని ప్రబంధ రూపముగ చేయదలంచి కొన్ని మార్పులను చేర్చుల చేసెను. ఇనను కథాగమనమునకు లోపములాక రసవంతముగ గలదు. ఈ విధముగ మార్పు చేయుట దోషముగాదు, నిలవన

‘యల్పస్యాదనుచితం వస్తు వాయుకస్య రసస్యవా
విరుద్ధం తత్పరిత్యాజ్యం అన్యథా వా ప్రకల్ప
యేత్’ (సహిత్యదర్పణము)

అనిగదా అభియుక్తికి,

గ్రంథ విషయము—విశేషములు

‘కావేరీతీరమునందు. గల చోళముందలమున
‘వరిరంభజపురము’ ‘కమలాపూర్ణపురము’ అను
రెండు పట్టణములు గలవు. కమలాపూర్ణపురముననే
నీ పరాంతకుఁడు(పరకాలుడు)గలడు. ఈతడు ‘సంగ్రామ
రాజవిలయలయనవసరాంతకుఁడు’. రాజైన చోళ
దేశాధీశుఁడతని వ్రాత కుముదమునకు మెచ్చి తన సేనానిగా
నుంచుకొనెను. పరకాలుడు నిత్యము వైష్ణవార్చనలు
చేయువాడు—సహజము. రాజు వద్ద నమ్మికగా
నుండువాడు. కొంతకాలము తరువాత రాజు బొక్క
నము నుండి ధనము గ్రహించి భాగవతపూజలు
సలుపుచుండెను. ఈ విషయము ప్రభువునకు దెలిసి
ధనవంతయు నమాప్తియగు చున్నదను బాధతో
కరణముల. బిలిచి తెక్కుల చేయించి—పరకాలుని
బట్టి బంధించవలసినదిగా ననుమతించెను. కాని
అతఁడు ఈ రాజు సైన్యమునకు వశుఁడుగకపోవు
టయేగాక అనేకవిధములుగా బాధపెట్టును. రా
జునిషయమును తెలిసికొని యాతనిపైకి యుద్ధము
నకు స్వయముగాబయలుదేరి వెడలి—పరాభూతుఁడై
పరకాలుని పిలిచి యాతని పరాక్రమమును బోగడి
తన రాజ్యమునకు తీసుకవెళ్లి—మాయోపాయములచే
బంధించి బాధించును. పరకాలుడు చింతాకాంతుఁడై
భగవంతుని చేసి ధనము సంపాదించి చోళరాజుస్వస్థ
కొనంగి బులుబ విసుక్తుడగును. ఈ విధముగా ధనము
సంపాదించి తన బోకిని దీర్చిన పరకాలుని భక్తికి—
మహిమకు సంతసించి క్షమాపణ వేడుకొని తన

రాజ్యమునం దర్థభాగ మాతని కొనంగును.” ఇది
ముఖ్యమైన కథ. ఇవియే గాక—

అమృతహస్తం దను వైద్యునకు సరోవరమున
లభించిన కుముదవల్లి యను బాలికను పరకాలుడు
పెండ్లియాడుట, ఈతని వైష్ణవభక్తి, చార్యవక్షత,
భటులు (దొంగలు) జైలుం యాలయమున
గల సువర్ణ ప్రతిమను దొంగిలించి దానిని
కలిగించి శ్రీరంగమునందలి దేవాలయమునకు
ప్రాకార గోపురాలును విర్మించుట—మొదలగు ననేక
విషయములు నిందు రసవంతములుగా గలవు. కవి
యీ రచన యందు దన యనష్టాన్ని పాండిత్య
ప్రకర్ష చూపి—ప్రబంధము నెంతయో యమూ
ల్యాలంకారముగ జేసెను. ఇందలి కవిత్రయప్రాముఖ్య
మన్నిను చదువరులకు విసుపు బనింపక ఉత్సాహమును
కలిగించును. కవికి గల కవితా ప్రాగల్భ్యము, సంస్కృ
తాంధ్రభాషాపాండిత్యము, వివిధ వృత్త రచనా కౌశ
లము నిందు చూడవచ్చును.

ఈ ప్రబంధము పూర్వకపురి పోలికల ననుసరించి
రచియించబడెను. కవి వంశాధికము, గురు పరంపర,
గ్రంథరచనాకారణములు, గురువస్తుల్లి, షష్ట్యంశక
ములు, పురవలీఖాదులు పుష్పలావకాది తదితర
వర్ణనలు కవి చేసెను. విశేషజన్మరాలైన కుముదవల్లి
పేరు ప్రబంధమునకుంచుట, వైజయంతి నిలాస
వామము కారణమేమో ననించుచున్నది,

ఈతని రచన యందలి కొన్ని నునుకరణాలు:

“సాసావన్న వరివక్తపాకరుచిగా
జాయున్నవో ఘుమ్మనన్
బొగ్గుండలుపు సోదముట్ట
మిరియంపుంబొళ్లు పైగన్న నో
పుగు పేరెన్నిక కూరగాయలును
రాజాన్నంబు సద్యోన్ముతం
బొగ్గి వచ్చుల్లును జారుతైరు నిడి చేయు
వైష్ణవారాధనల్”

(కుముద 2—10)

అను పద్యము చదువగవే

“పునుగుండది నవోదనంబు. మిరియంపుం
బొగ్గల్లో జుట్టియ్యయు.....” ఇత్యాది అముక్త

మార్కాద (1-82)యందలి వద్యము (౧)ను స్మరణకుదెచ్చును. ఇట్టి సందర్భములనేగాక పుష్పలావికాది వర్ణనల యందును కవి యాముక్తమార్కాదనుపూర్తిగా ననుకరించెను.

గోరంత భూది నెనం

గోరికమ్మె దాల్చునకని కొండంత యన

స్మారంబుజెందునుటే

క్ష్మాగ్రమణివియందె తారుకాణుయ్యె చలీ

(కుముద 3-122)

అను వద్యము నందలి మొదటి రెండు చరణములు పూర్తిగా శ్రీవాళుని హరవిలాస ద్వితీయాశ్వాసమున గల

అనగొండంత బూదిమ్మె నలదికొనిన

చెరిది! గుమ్మడికాయంత వెలిపుట్టు—'

అను వాని ననుకరించినవి.

ఈ విధముగ ననుకరణలు పెచ్చుగ గలవు. విస్తర భీతిని వదలచుచు ప్రస్తుత ప్రబంధమునకు నాధారభూతమైన 'వరమయోగి విలాసము' నందలి కొన్ని యనుకరణల జూపెదను.

వరమయోగి విలాసము—

"అల్లిలోనుదయించెనయిన్ని కుముద
నల్లి నామందికి చారని (పేను)" (378పుట)

కుముదనల్లి విలాసము:—

అల్లిలోనల బుట్టిన తల్లిగాన
నల్లితి భాగ్యులై న
ఇల్లలానికి కైరవల్లి యనుచు
నాచుమిడిపెంచి తాళ్ళలో (పేనుమొనగ) (1-21)

వరమయోగి విలాసము:—

పనమించు తెలి నలనెచ్చు బింజియలు
పనగ జుట్టినయట్టి బోడకుల్లాయి
చింపికుచ్చనములు చెవిదోరములను
సంపుటులబులతోడ జింపెడు వోడలు
బిగువుగా చేపదోపిన బలములు
అగి నలవడగనతటి కరణికులు (383 పుట)

అనువాసన కొద్దిభేదముగ మార్చి తన కాలపు కరణికులను ఇట్లు వర్ణించెనా

తల మురు గొచ్చసాగులు

మొల గంటువరలు కోకమునుకులలో ధం

కల విజుకు కవితె కట్టులు

గలిగి వడివ వచ్చిరంత కరణమూకకో

(కుముద 2-70)

వరమయోగివిలాసము నందలి వైద్యుని వర్ణన:

శంకమందులనంచి జగజంపు వలున

పొంకమ్మె విజకర్ణముల నొప్పుదవాది

కువివడఁ జాట్టిన కుజుమాపుపాగ

యనునంద వంచలోహంపుటుంగరము

మరుతలంబై నట్టి యూర్ధ్వస్థుండబు

కరమొప్పు నలికేలి కరకాయలును

బెరయ వచ్చడముతోఁ బెనువడ నంది

నర గనువట్టు బాహువున క్షము

బినుడలో గుణపాఠంబుఁ జదివి

కొనుచు మూలికలు దిక్కులుఁ జాచికొనుచు

కమలాక్షపాదపంకజభక్తినిరతుఁ

డమృతహృదఁ డనంగ నలవడువాడు

వెన్న ధన్వంతరి కెనయైన వైద్యుఁ

డ వన్నరన యుండు నతఁ డేగుదెంచి (377పుట)

కుముదనల్లి విలాసమునః—

చిన్నగా గనువట్టు చిన్నారి తలపాగ

కర్ణకూపంబుల గలయజుట్టి

దట్టుంపు పొంబట్టు పట్టుంకు ధోవతి

నడుగుల మీఁద జీరాడ గట్టి

తీరుగా దిద్దిన గీరునామరులలో

తిరుచూర్ల మొకవింత నరణి దీర్చి

వలెవాటు వేసిన నలిసెయ్యలువలో

నవరంచి గుండుల నంచినలిపి

చంకబాహుళ్యావ్రస్తుక్షము దాల్చి

భాదవారోగ్యవస్తువుతో కరకాయ

కేల తాళిసచూర్ణంబు నోలిబూని

నరవి నరుదెంచె నా వైద్యుచ్చ కన (1-69)

వైద్యమున ప్రజల కీగల వస్తువంత

తెక్కపేయుచుఁ గేల మూలికలు వెలకు

నంచి కట్టంబు లివేర వాందోరె

సంచునుజ్జుచు నచ్చె నద్యుచ్చుతకుడు

(1-71)

సానుగోటి జగన్నాథరావు — “కుముదవల్లి విలాసము”

పీ. మాటిమాటికి “శతమాతాహితికి”

యని చేతి కరకకాయలు గణించు
వలెమారు “లంఘణం వరమాషధం” బని
యెదురైన రోగుల కెఱుకబలుకు
ధర “కపిత్థం సర్వదావధ్య” వసుమాట
బలుకును వెలగల భారుగాంచి
“అగ్నివైద్య మతః పరం” బనుచుండెడు
కారువెజ్జలు జెప్పగాంచి నవ్వు

తే. గీ మజ్జియూగుణపాకములు మహుపహిమణదుపు
పూర్వదినలబ్ధ కృతిభక్త్య భోజనాజ్య
జీర్ణతను దెచ్చి యొక్కింత జీరకంబు
నమలు పెడభోజ్య విమరుచు వప్పుతకరుడు
(1-72)

అను నీ పద్యముల్కా-చూచిన ‘పరమయోగి
విలాసము’న కన్న నీ పర్వ న విపులము—శ్రేష్ఠముగను
గలదు.

ఈ విధముగ కుముదవల్లి విలాసకర్త పరమ
యోగి విలాసమును పాచ్చుగా ననుకరించినను —
అత్మార్థ ప్రశంసయు కావ్యప్రశంసయును గూడ
చేయక—

శ్రీమహాభాగవతకథాక్షణనంబు
పావనంబును కుముదవల్లి విలాస
చును ప్రబంధము.....”

అని మూతమే పేర్కొనెను. పరమయోగి
విలాసమున పాచ్చుగ లేని యుద్ధపర్వమును జీనమతి
ఖండనము భిక్షాంఘరేణులైన పరకాలుని
యొక్కయు—అనుచరుల యొక్కయు చౌర్యములు
అద్విశేషములు—ఈతడు పాచ్చుగ సర్వించెను..
కుముదవల్లి పర్వనయంగు శృంగారమును విపుల
విడిగా వర్ణించెను.

ఇక్కడికి పర్వనలనినచో మిక్కిలి యిష్టముగా
దోచుచున్నది. విస్తరభీతిని రెండు పద్యములు మాత్ర
ముదాహరించెదను.

కంభాణపుంఖరింఖాసముదూత ధ

రాసరాగాతనిరంధ్రనభము

పటుకరిస్ఫుట కటితట సముత్కట దాన-
పంకాంకసంకులప్రాచినితోర్వి

సోరవిక్రమసార వీరకోలాహల
బధిరాయమాన దిక్పాలకంబు
వాతత కేతన్మదాత భీతాహ్వర
చటం కాదింబిని సముదయంబు
లగును పెంపింది రెక్కకు వగ్గలముగ
వేలయాసిన గతి సేవలోలి చాల
వేపుజావంగ దీపితాహ్లాసమహిమ
నడచెనప్పడు చోళభూ సరవరుండు

(2-149)

మందారకుందారవిందారనిభముఖ
చ్చుని సోగవెన్నెల జివురగొలుపే
తరుణారుణోల్కిర్ల కిరణారుణంగు
చదలకుంకుమిన్న వెదలుజల్లు
కుందర మందరవర్ణంధ రాజితోభ
మెఱుగు జక్కలంద మేం మాడ
పర్వపర్వ స్ఫురత్పక్షిద్వయము దిశా
తతుల శంపాలవాతతుల జెనున
పీఠిభుగ్రాణవిదళనవిశితతుండ
మింద్రజంపుపజంబు వేవగింప
రంగవిభువాక్ష దరిలి చేరంగవచ్చె
పక్షికులవక్రవర్తి యర్థక్షణమున

(5-52)

వీని వలన కవి యొక్క పర్వవాన్తపుణ్యమే
గాక—కవిత్వమునందలి బిగువును సంస్కృతాంధ్ర
పదప్రయోగ కౌశల్యమును వ్యక్తము లగుచున్నవి.

‘చిరకాలము నుండి వావ-మాత్రావశేషితముగ
నున్న యీ ప్రబంధమును గూర్చి వాకు దోషవిధముగ
తెలువ సాహసించితిని. సాహితీ పరిశోధకులకి వ్యాస
విషయమేమేని యనుకరించిన ధన్యుడను. అమూల్య
మును—అలభ్యముగ నున్న ‘గోలకొండ కవుల సంచిక’
యందు మాత్రమే ఈ గ్రంథమామము గలదు. శిష్య
వాత్సల్యముతో వాకీ ‘గోలకొండ కవుల సంచిక’ను
అందచేసిన మా గురువర్యులు శ్రీ కె. రామకృష్ణ
శాస్త్రి ఎం. ఎ. (రీసర్చి స్కాలర్ (తెలుగు) ఉన్నె
నియా విశ్వవిద్యాలయము) గారికి కృతజ్ఞత లర్పించుచు
ముగించుచున్నాను.

బేతాళుడి కథ

శ్రీ మానేపల్లి సత్యనారాయణ

నేను గ్రంథాలయంలో నాక్కావలసిన
పుస్తకంకోసం వెదుకుతున్నాను.

గ్రంథాలయంలో పుస్తకాల అద్దాల్లోంచి
బంగారం తళుక్కున మెరుస్తున్నది.
నేను గొప్ప సంస్కృతి మధ్య, మహోన్నతాల సమక్షాన
ఉన్నట్టు మనసంతా జ్వలిస్తున్నది.

ఆ గ్రంథాల్లోంచి వచ్చే ఒక రకమయిన పరిమళం
నాలోనిండి ఎక్కడికో లాక్కుపోతున్నది.
కొత్త లోకాలు చూడబోయే ముందువలె
మనసు చతుశ్చక్తి పొందింది.

ఒకానొక గ్రంథం బహుగొప్ప వేదము వంటి గ్రంథం—
తెరిచి తెరవగానే సోమకాసురుడు పైకి వచ్చాడు.
మత్స్యావతారం ఎత్తడంరాదు నాకు—అయివా
ఆ రాక్షసుణ్ణి చంపి సముద్రంలో పడేశాను.

భయం వేసిందంటే ఒప్పుకోనుగాని
ఆ బీరువా వధిలి మరో బీరువా తెరిచాను.

నా యభిప్రాయం మ్యూజి కనిపించాలని—లేక విన డయానా.
కాని ఏ హెర్క్యులిస్ అయినా కనిపిస్తే నా గతేం కాను?
బంగారు రేకుల రెపరెపల్లోంచి జాగ్రత్తగా చూస్తున్నాను
అక్షేపవ్—ఎనిమిది తలల నాగు బుస్సుమని పైకి వచ్చింది
నేను నిజంగా ఉలిసిన్ వి కావాలి

ఆ ఎనిమిది తలల పాముని పెద్ద కత్తితో చంపి

మధ్యధరా పవనములలో పడేశాను,
జూడాన్ నవ్వి నట్ట నిపించింది—

ఈసారి ఆ వరస పూర్తిగా తప్పించాను
బాగా ముందుకి వచ్చాను—

చక్కని గ్రంథంకోసం చూస్తున్నాను.
ఈజిప్టు యనుల పిరమిడ్లు—షిన్నీ—
అవన్నీ జాగ్రత్తగా దాటేను—నైలునది
ఫారోరాజులు—అఖేనాతన్—టుటున్ ఖామెన్
అందరినీ వెనక వదిలిశాను. చిత్రలిపి అర్థంకావడంలేదు.
చాలా ముందుకి జరిగిపోయి ఒక గ్రంథం తెరిచాను.
ముందు వరసగా మూడు దయ్యాలూ
ఆ తరవాత మెక్ బేట్...
మేక్ డక్స్ నీ తలుచుకుని, మెక్ బేట్ తలనరికి
ఈటెకి గుచ్చి పైకెత్తేను
దయ్యలు మూడూ “హెయిల్ దీ” అనుకుంటూ
మాయమయ్యాయి. ఎలుగుబంటిలాగ ముందుకి నడిచేను.
బాంకో దయ్యంగాని, హేమ్ లెట్ దయ్యంగాని
కనిపిస్తుందన్న భయం నా కెంతమాత్రం లేదు.
ఆ బీరువా వదిలిపెట్టి తూర్పువేపున...
కావా రేఖా ? క ఖ గ ఘ...వాగర్థావివ సంవృత్త
మరో బీరువా దగ్గరికి వచ్చాను.

రాజరాజనరేంద్రుడు నన్నయ శ్రీనాథుడు..
అక్కడ అగి ఒక పుస్తకం పైకి తీశాను
కహ కహ నవ్వుతూ కాటయవేముడు పైకి వచ్చాడు
నందికంతపోతరాజుకటారితో తలనరికి
కాలితో మట్టి ఒక్కతన్ను తన్నాను—
లకుమాదేవి “కర్పూర వసంతరాయా” అన్నది

భయం నాకెంతమాత్రం లేదు గనక
మళ్లా యిందాకటి బీరువా దగ్గరికి వెళ్లాను.
షెల్లీ, కీట్సు—అందమయిన మమ పురి అనందం

డికెన్సు గడ్డం తడుముకుంటూ కనిపించాడు.
పుస్తకాలు వరసగా తప్పించుకుంటూ వేళ్లు జరిపాను
షా నవ్వుతూ—“ఎలిజా—మై ఫెయిర్ లేడీ” అన్నాడు.

అకాశవా —మీరు వింటున్నది బేతాళకథ
విన్నారా నాక్కావలసిన గ్రంథం నేనింకా తీసుకోనేలేదు.

సహార్ సెల్ మామ్—.. కాస్త కళ్లు పక్కకి తిప్పేను
మలార్ మే—బోదిలేర్—రాబో—ఫ్లాబేర్
మోసాసా—ఆండ్రేజీడ్—కమన్
జాపోల్ సార్ దగ్గర ఆగేను
“మాన్ శియేర్ ! ఫిలోసా ఫ్లే” అన్నాడు సార్.
నాబెల్ ప్రయిజు తీసుకుని వచ్చేశాను.
ట్రీయన్ ఈలియట్ నాలుగుకృతులున్న
పుస్తకం చేతపట్టు కున్నాను. నా నెత్తిమీద
మామ్ కనిపించి దెయ్యంలాగా నవ్వేడు.
కతి అంచు తీశాను.

చాలుచాలును లంగరెత్తము—అది గురజాడ కంఠం
ప్రేయసీ—విశాఖపట్నం రుధిరజ్యోతి అన్నాడు నారాయణబాకు
కుక్కపిల్లా అగ్గిపుల్లా చాలు ఖడ్గనృష్టికి అని
ఓ సిసీవాలీ త్వమేవాహం అన్నాడు అర్బుద.

మాట్లాడకుండా బయటికి వచ్చాను
నాక్కావలసిన గ్రంథం తీసుకోకుండానే
బేతాళుడి శవం నాకు మానభంగం చేస్తున్నది.
కాళికాపూజచేసి మరోజా బయల్లేరతాను.

దాశరథి కవితా పుష్పకం

శ్రీ రామమోహనరామ్

స్వస్య కుల్యోద్యమంలో భావకవితా సౌరభాన్ని నింపుకొని అభ్యుదయ కుల్యోద్యమంలో కవితా రథసారధ్యం వహించారు శ్రీ దాశరథి. తెలంగాణా ఆంధ్రోద్యమంలో ఆయన మహోరథుడు. తనకు తానే గొప్పనంపు. అప్పటికే లబ్ధి సంతోషం. “కళ్ళలో కోపం ఒళ్ళంతా కవిత్వం”తో తరతరాల బూజు నిజం రాజు చెదిరించి ‘ఇబిషాల్’ అని పెచ్చు రించి “ముసలి నక్కకు రాచరికంబు దక్కునే” అని ఎలుగెత్తిచాటి “తెలంగాణము రైతుదే రైతుదే రైతుదే” అని ముమ్మాటికీ నోక్కి వెళ్ళారు. తన తెలంగాణా తల్లిని గూర్చి మురిసిపోతూ వీరగీతాలు తన గళంలో పలికిస్తూ “నా తెలంగాణా కోటిరత్నాల పీఠ” అని ప్రస్తుతిస్తూ తనకు తానే యువయోధుడై తెలంగాణా నిమిత్తం నమరాన్ని విర్రవీచేరు. “అగ్నిధార”ల్ని కురిపించేరు. మహాంధ్రోదయూన్ని సాధించారు. “పాటలు పాఠశాల తెలుగు బాలులు పిద్దుర మేలుకోగ, కోటి తమ్ముల కలు రెండుకోట్లు తెలు, టన్నలను గూర్చి వృత్తాంతం మండజేసి మూడు కోటులకోక్కటే ముడిదిగింది పాడివాడు మహాంధ్ర సౌభాగ్య గీతి”

అని తృప్తిగా విట్టారు పాతరు దాశరథి. మహాంధ్రోద్యమపు వెల్లువ చల్లబడి ముతలాన ప్రవహిస్తున్నది. ‘అగ్నిధార’ నమసిపోయి నంపు పాటలు వేడిగా వాడిగా మున్నాయి. ‘దాశరథి శత్రు కం’లో అభినవ రామదాసుగారి వ్యయంగా ఎన్నో నీతులనూ, ముకాలిక బేవితం పైన విమరులనూ, గుచ్చుకొన్న ముల్లను ముప్పిరిగొక వెలికి పీసే వాడవుతో వ్యభింగనూ కనిత నందించారు. దాశరథి విప్లవానికి వెనుకబడి తిరుగుబాటు చాటుననే వీరువు. (Reactionary) కాదు. నంపు పాటలను

వాసీ తల్లిం మహాంధ్రోద్యమపు కాలంలోనూ ఉన్నది. దాశరథి ప్రాంతీయ తత్వం తలకెక్కి, విప్లవ లోకైక భావనకు దూరమైనవాడు వాడు; కుల మతాలను ఏవాడో విస్మరించాడు.

“నా కులమెద్దియో యెరుగ
నా మతమెప్పుడైయో యెరుంగ
లేక దళాల్లముల్ గడిచె
లేళ్ళది రాళ్ళది యేళ్ళ దేకులం
బా కులమే మదియము”

అని మగర్వంగా చెప్పిన శూరుడతడు. కళ్ళు ప్రవచనవల్ కనం చేసి మిద్దని ప్రసరించి గుణావగుణాలను వివేచన చేసికొని సంప్రదాయాన్ని విస్మరించకుండా అధునాతన సంప్రదాయాలకు ఒరవడి దిద్ది తెలంగాణాలోని కవులకు “ఒజ్జ” అనగనివవాడు దాశరథి.

అంగరాన్ని శృంగారాన్ని కలగలిపి వినిపాళ్ళు కైతిలో విర్యుత్ చంచుల్లో రేడియో లక్షణాలతో కవితల్ని వెలారుస్తారు! దాశరథి. అయితే విప్లవ కవిత శృంగారభావనా వరపురవైరుధ్యాలు కావటాదాయన. అందుకు పాక్షికంగా ‘ఉర్దూ’ కవులను మరెందరో కవుల వాక్యాలనూ ఉదహరిస్తారు. తాను నిజాంజైలులో కోకోర శిక్ష నమల్చిస్తున్నప్పుడూ పోలీసులుతరుముతున్నప్పుడూ శృంగార భావనకు దూరం వారేడటారు.

“నా యింటి చిన్నది నడుము నన్నముడి,
మూల తెలుగు పిగ్గులు మొలక రెత్త” పింగా రించుకొన్న “రసభర విజృంభమాణ పూర్ణ కుచ కుంభ”గా తెలుగు కన్యను వర్ణిస్తారు. ‘తెలుగు పిగ్గులు’ అని దాశరథి మూలమే అనగారు. ఆ తేజస్సు

నన్నగిరి పేలవచ్చెన వలపు పాటలు సినిమా గీతాలు గిరికే కవిగా మిగిలారు దాశరథి అనుకునే వారిని ఎక్కినిర్చి చేసి దాశరథి ఎన్ని సంవదాయాలనైనా యిముడ్చుకొని కాలంతో పాటు సాగిపోగలిగిన కవిరాష్ట్రధీయం ఉన్నవారిని విన్నుంది యీ “కవితా పుష్పకం” చదివితే. అంతేగాక దాశరథి కవితాచేతనం కాలానికన్న వేగం వంటిది. వదలకై పెదాలు తడుముకోవటం దాశరథికి అలవాడని పాండిత్యం కవితకు నిరంతరము సగీటు చెక్కి కొయ్యబ్బెమ్మలను తీర్చిదిద్దటం దాశరథికి చేతగాని కళ. పౌరధీయంలో నుండి దూసుకొచ్చిన సమాసగుంజన తన్న సరళమైన పుష్పంధమైన తన భాషలో సాండిత్యాన్ని జారినయారు. వ్యుత్పన్నతనం పరికించాలంటే దాశరథి మహోష్ణుడు. ఎన్ని రత్నాలను వెలికితీస్తూ వట్టిపోని రత్నాకుడు. మరి తన కవిత్యం నిసర్గ మధురంగా ఉండాలని కోరుకునే పాకకులు

“ఓంటరిగా వింటర్లో వెళ్ళబోకు భాయీ” అనే మాటలధోని పేలవరనూ

“గగనంలో చుక్కలు

తోటలోని పూవులు

కలహించక కలిసుండును” — “కలిసుండుట”

మనే మాట కలుపుగా వినిపిస్తుంది. శిష్ట వ్యావహారికం వ్రాయాలనుకొనేవారు కొందరు క్రియా పదాన్ని మాత్రమే వ్యావహారికం చేసినట్లు భాషలో ఒకరీతిని, నడకనూ అనుసరించే కవి ఉన్నట్లుండి ఇటువంటి పదవయోగానికి పూనుకోవటం బాగుగా లేదు.

“ఓంటరితనమే ఒక

గోరంటముల్లలా గుచ్చెను” అనగలిగిన

సుకుమార భావుకుడు ‘వింటర్’ అనే పదాన్ని అదీ దాని పరిమళానికి సరిపడా మరో మాట లేనట్లు దానినేవాడటం బాగుండలేదు. ‘కవితా పుష్పకం’ ఎల్లెడలా పుష్పపారభం గుబాళిస్తున్నది. తేకకలం పూలు ప్లాంట్లు. కొన్ని నాననా విలసిల్లాలైతే మరికొన్ని శబ్దచమత్కారంతో ముగ్ధమోహితుల్ని చేస్తవి. కొన్ని పొరుగు తోటలో నుండి ఎరుపు శబ్దం అంటుకట్టే

మొలపించినవి కాగా, కొన్ని నిర్భయశైలు ఎక్కడున్నా ఇంపు గొలుపుతాయి.

మాక్ష్మ్య విభాగానికి “కవితా పుష్పకం”లోని కవితలు మూడు విధాలుగా కనిపిస్తాయి. అవి 1. సున్నెక కుటుంబభావనతో వ్రాసినవి 2. ప్రణయ కవితలు. 3 ప్రకృతిని, పండుగలనూ వర్ణిస్తూ వ్రాసినవి. ప్రణయ కవితలలో మీర్, జఫర్ కవులకు ఆనువదలుకూడ ఉన్నవి.

సున్నెక కుటుంబ భావనతో వ్రాసిన వానిలో ఎన్నదగినవి “లవ్యతమూర్తి” “పాపరాళ్లు” “చక్రధారి”, “కవితాపుష్పకం” “స్నేహగీతి” “రాజహంస”, “అమావాస్య దీపాలు” “త్రిమూర్తులు లిరవ్వ” మొదలైనవి. ‘అమల్యమూర్తి’ అనే మహాత్ముని శక్తి సభివర్ణించేది. “వాని చేతిలో సత్యమే మొక్కనోవని నిశిత మహాయుధమై చెలంగేడినటు. గాంధీజీ విప్లవ సుమిసెడి వారికి క్షురపున నవ్వులిచ్చే” నటుల పనందుగా ఉన్నది. ‘చక్రధారి’ యమరసీరుడు అబ్దుల్ హమీద్ గూర్చి వ్రాసినది. వీరోచితంగా, ఉత్తేజాన్ని రేకెత్తింది అంజలి ఘటించి నట్లున్నది. ‘కవితా పుష్పకం’లో దాశరథి పౌరధీయ శాకుమార్యం దాగింది.

“దేవులు కలిగించే భాష మనకు వర్ణిస్తే మనం రేకెత్తించే కోసంబాష మనకు కావాలి.

నీవే భాషలో కన్నుగీటివా

నా కర్ణమూరుంది నవీదా!” ఈ విధంగా

ల్పంలో షష్టాంగం చెక్క విధం మధురంగా కనిపిస్తుంది. భాషాభివృద్ధి, వాదలకూ ఆత్మీయతకూ దాశరథి గాలిబా—కాళిదాసూ తనపాతమిత్రులని, సజ్జలినాం—బాగ్డో తనకొత్తమిత్రులని నిస్సంకోచంగా చెప్పాడు. స్నేహాన్ని తెలంతోనూ, దీప్తంతోనూ ఆలంకారికాలేఖా పోల్చినా స్నేహానికి ప్రతీకగా అభివ్యాంధ్ర కవితామండలికి స్నేహపాత్రుడుగా దాశరథి నిలిచారు. ‘రాజహంస’ లెలా ఉంటాయో ‘హిమాంశూ

“వెన్నెలను గడ్డ కట్టించి దాన్నినీక్కి” హంసల్ని తయారు చేస్తారనుకొంటాను’ అని కవిబ్రహ్మగా మనముందు నిలుస్తాడు.

'అమావాస్య దీపాలు'లో "నై నికుచి
శిరస్థానం
సాలిదల్లి న గూడు
శుభం చెబుతున్నది."
యుద్ధానికి స్పష్ట చెప్పండిని వివరిస్తూ
"కాటరాట్ట ఆషరేట్" చేయించుకోండి
జాతికి 'రెటినా డిటాచ్ మెంట్' జరిగింది
జన్మజన్మాలకి కళ్ళు కనబడవు"

అని హెచ్చరిస్తారు. త్రిమూర్తులలో హిందూ,
మహమ్మదీయ, క్రైస్తవ మతసామరస్యాన్ని కోరారు.
మాతృప్రయోగంగా 'జాన్, ఉస్మాన్, భగవాన్' అనే
త్రిమూర్తులను తన హృదయవర్తులుగా నిలుపు
కొన్నారు. "నీలిరవ్వ" అనే కావ్యంలో విసిసిసీ
విశ్వవిద్యాలయంలో పట్టభద్రులైన జేమ్స్ మెరిడిత్
సీగ్రో కావటం వలన పారి క్షూరభినందన తెలియ
జేకారు. "నల్లనివాడ" అనే పద్యంలో సోతన పద్యపు
టనుకరణ కనుగొన్నది. అయితేనేం ఎండ్లలేని
దాశరథి హృదయం దాన్ని స్వంతం చేసుకున్నది.
ఎందుకైనా అనుకరణ నమర్చులుచెయ్యవలసినది
కాదు.

ప్రణయ కవితలలో మైత్రీని "మధు
మంజరి" "శాంతి" "అంధుని అనురాగ గీతి"
"ఏకాక్షి న రమేత" "మనసులో దీపాలు" "నీలపు
సేతువు" "మరు మరీచక" మొదలైనవి. మధు
మంజరిలో చందస్సు క్రొత్తది. భావాలు కొంగ్రొత్తవి.

"నిలుతు రెన్నిన్నాళ్ళు కలచ జాడేడివారు
నలచువారె జగతి గెలుచువారు!

.....

జ్వాలజ్వాల నడుమ శలభంబుపోలిక
ఇరువు రలివ లందు పురుషుడొకడు

.....

కొమ్మబొమ్మ వ్రాసికొనిపోయి చూసితి
బొమ్మ చూచి కన్నుబొమ్మ ముడిచె

.....

ఆమె నడచినన్ని పట్ల విసింతును

"చుక్కోలాకనమ్ము నెక్కునవుడు" భావంలో
శిర్మకొకపుల ప్రణయతల్లియలోని గభీరమ, మధు
ర్యమూ తొంగిచూస్తాయి. భావప్రయంలోనూ,

భావాల విషయంలోనూ స్వతంత్రత ఉన్నది.
ప్రబంధ కవుల శృంగారానికి దీర్ఘైన శిల్ప చాతుర్య
మున్నది. వీటికి లోడు చదువనానే మనస్సుకు వట్టే
చందస్సు మంజరి. "వూంబు ముద్దుపెట్టుకొని,
ముండ్లను వడ్లడబోకు పిను; నీవేలులు తాకినంత పుం
కింపవే కంటకముల్ నుచుమ్ముల్లే!" ఇంకొకం టే 'శాంతి,
సాధాగ్యానికి మరేం కావాలి? ఈ భండకావ్య సంతృప్తికే
అత్యుత్తమమైనది "అంధుని అనురాగ గీతి." అందాన్ని
కల్పా చూడవోచుకోని అంధుని భావన ఆయో
మయం. కాని అంధునికి అనురాగ స్పందజేసిన ఆలిన
అందచందాలను వర్ణించిన తీరు చూస్తే అంధుని
మనోనయనానికి ఆ ఆలిన కనుపించినట్లే అనిపి
స్తుంది. అంధుడు.

"గుండె కొట్టుకొనుటగూడ చూచితి నేను
వెదపు లదరు టనుభవించెవాన్,
దాపకములేని దాక్షిణ్యమూర్తి, పా
గుండెగూట దివ్యకుటిక నేడు." అని వేదన
లోనే అనందాన్ని పొంది పాకల హృదయాలును
చూరగొంటాడు. ఎల్లడలా అందం విస్తరించి ఇందు
గల దందులేదని చెడుక నక్కరలేకుండా ఉండగా
ఎవరూ ఒంటరితనంలోనే హాయిని జుర్రుకోవాలనుకో
కూడదు. అందుకే "ఏకాక్షి న రమేత" అంటున్నారు.
ప్రియుని మనసులో దీపం వెలిగిస్తుంది ప్రియు
రాలు. దాశరథి పాకలందరి మనస్సులలోనూ
దీపాలు వెలిగిస్తాడు. ముఖ్యముగా చెరిముందు విర
హంతో వేగిపోతూ తన విరహానికి ప్రియురాలి హృద
యానికి వలపుసేతువు నిర్మించుకుంటాడు. ఆ సేతువు
బలమైంది.

"జీవితపు చిన్నారి కుసుమము

చిన్నబోయే లోపుగానే

యేయేయూ కలిపి యావన

శిధు వానుట మేలలే" అని తన ప్రేయసిని
తట్టి హెచ్చరిస్తాడు. దాశరథికి "సందర్భ మొక
తీరని దాహం," అందుకొమరుమరిచికలతో పరుగెత్తి
మరుమరిచికలతో ప్రణయమధువు క్రోలుతాడు.

ప్రకృతిని వండుగలనూ వర్ణిస్తూ వ్రాసిన
వాటిలో ముఖ్యమైనవి, "ఉగాది చెలుగులు" "నవ
మంత వైభవము" "చైత్రగీతం" "సంక్రాంతిగీతి"

‘హిమకామిని’ మొదలైనవి. దాశరథి ప్రతిపండు గకూ తెచ్చిపెట్టుకొన్న అవేశంలో seasonal poetry ప్రాసే కోవలోని వాడుకాడు. కాని అతడి కవిత్వంలో విగిరిన ప్రణయ, విప్లవ భావాలను పరికిస్తే యీ విధమైన పండుగపాటలు పరితూగవు. కవితావేశంలో పరికిన కొన్నిపాదాలు మురిపించినా వీటిలో రసస్పర్శ తగ్గిపోతూ వచ్చింది.

ముద్దులొలుకు
పల్లెవడ్డును కవముల సుల్లసిల్లు
మోడుగును మించినట్టి పువ్వేది జగతి?
సాస్తవాన్ని వివరించుంలోనే కవితాభాసం
పాడుగులాడు దాశరథి. శిశులలోనుండి వసంత ఆవిర్భావాన్ని కవి గుర్తించినంతగా ప్రకృతే గుర్తించలేదేమో! అందుకే,

‘చేదుకారు వేపవెల్లు కొమ్మల నీడ
తీయదనముగతు వేయసాగి
చింతజెందియున్న చిత్తములందున
క్రొత్తవత్సరము మత్తు జల్లె’
అని చనుతాహ్వానంతో మత్తెక్కిస్తాడు కవి. ‘ఒకట
కోకిలవల్లె, నాకట శారిక కుల్లె’. అనే పద్యంలో ప్రత్యక్షరమూ రసవంతమైన మధుభిందువే. సంక్రాంతి రాత్రి, చైత్రగీతిలో కవిత పేలవతకు దిగజారింది. ‘హిమకామిని’లో బుటుధర్మముగా చెప్తూనే, చంద మును మన్నిస్తూనే చక్కని భాషలో వర్ణన చేశాడు.

‘కవితా పుష్పకం’లో అమీరసవంతమైన ఖండి కలే కాకపోవచ్చు. ఎవరైతావరే నచ్చని వాటిని ప్రేళ్ల మీద తెక్కించవచ్చు. ఉదాహరణకు చిరంజీవి నెహ్రూ; ఆకాశంలో ఆనుస్వరాలు మొదలైనవి. ‘జిజ్ఞాస’ మంచిగాయమైనా యీ సంపుటలో చోటు ‘చేసుకొన దగినది.

నవ్యకవిత్వపు సుహృదప్రస్థానంలో మరపురాని మహాకవిగా దాశరథి గణుతిక్కాడు. తన కవిత్వాన్ని నిత్యమూ జాలవారే మరంద మకరంద ధారగాచేసి సాకులను కలకాలమూ అలరించగలడు. పొరుగు భాషలనుండి ద్రాక్షాసవాన్ని మీర్, జఫర్లను అద్వి

తీయంగా అనుపదించిన ఈ కవితాశక్తిని సార్థకం చేసికొనగలడు.

‘తెలుగు పూరులు

తెలుగు వారులు

ప్రతిఫలించే

మహాకావ్యం

వాకు కావలె

వాకు కావలె’ అని దాశరథి సహాధ్యోదయంలో ఉజ్వలమైన కాంక్షతో వేచిపోయారు. తెలుగుదేశాన్ని ప్రతిఫలించజేయగల మహాకావ్యాన్ని దాశరథి వ్రాయ పూనుకోవటం సముచితం.

కవిసృదయం కవి గుర్తించినంత పరిగా మరవరూ గుర్తించలేదేమో! అరుద్రగారు కవితకు వాఖ్యాన్యప్రాయమైన ఫలితయం కాక ‘పరి పరి పరిచ యాలు’ ప్రాసే దాశరథి న్యక్తిత్వాన్ని - లంట అతడి కవితా పుష్పలలో దాగివున్న దిగాన్ని వెలికి తీశారు. తెలంగాణ రచయితల సమావేశంలో ల్లి చరివిన ప్రతి కవి గొంతు; దాశరథిదే అని శ్రీశ్రీ అరుద్ర అనుకోవటం దాశరథి కవి త్యానికి గీటుదాయి. ఆ కవులలో ప్రసిద్ధులైన వా రీనాడు “జన్మజన్మల కతని సామితినే నేను” అని చెప్పుకోవటం దాశరథికి గర్వకారణం. కవిగానూ, మనిషిగానూ అతడి జీవితం ధన్యం. సన్మానాలు పొందిన కవులెందరో ఉండవచ్చుగాని, కవుల హృద యాలను అసంగం లక్ష్యంగా గుర్తించిన కవులెందరికో హర్షదర్శియం, మాత్రాఛందిమ్యులకు ప్రాణంపోసి, ఆయా ఛందస్సులలో దీపకంబాల్ని నిలిపి కవీనాం కవి: (Poets poet) అని పేరుగాంచటం కవి జీవించి ఉండగా జరగటం అరుదు. ఆ ఖ్యాతి దాశ రథికి దక్కింది

[కవితా పుష్పకం. కవి: దాశరథి; ప్రచురణ: యం. శిషావలం అండ్ కో మద్రాసు; మచిలీపట్టణము; పికిందరాధాడు. 112 పేజీలు. వెల: సా. ప్రతి రూ 3. మేలు ప్రతి రూ 5.]

తిమింగిలం

శ్రీ 'భైరవయ్య'

బ్రజవాడలో పార్కులో ఒక మూలగా, రంజు కట్ట రించుబడ్డ కోటను మొక్కలమధ్య, నిలవెత్తు సీమెంటు ఆననమీద, నిలువుగా క్షరచేత గోల్తు కుని నవ్వుతూ నిటారుగా విలబడ్డాడు గంజు మహాత్ముడు.

కింద, అయిన పాదరీకి పువ్వుగా నిలబడ్డ సీమెంటు చుట్టూ చెంత నిశ్చలంగా కేకలు. చేతుల కదలికలు, కాగితాల రైతెవలు, గలగలలు, ముక్కలు వృతాలు మార్పుకుంటున్నాయి. ఆ పేకముక్కల మీద వీరభద్రం చేతులు. చేతివేళ్ళు అదృష్టంగా రాన్యం చేస్తున్నాయి. అయిదుగురు మనుషులు వీరభద్రం చేతి వేళ్ళ తాండనం కేసి, మెరుపుల్లా కదులున్న మూడుముక్కలకేసి ఆత్రంగా చూస్తున్నారు. అందులో ఇద్దరుమటుకు నిర్లక్ష్యంగా వున్నారు. వాళ్ళ ఆట కూడా అలాగే వుంది. వాళ్ళిద్దరికీ డబ్బుస్తోంది. పోతోంది. మిగతా ముగ్గురికీ డబ్బు స్తోంది. కానీ వచ్చినట్టే వచ్చి వడ్డీ తీసుకు మరి పోతోంది. కరువుదోకంలో వాన రాచ్చినట్టే వచ్చి వరదల్లి, నందిన పినరంతపంటను కూడా తీసుకు పోయినట్టు.

వీరభద్రం అలసటగా వున్నాయి. అలవాటు కొద్దీ వేళ్ళు ఇటూ అటూ చిందులు లోక్కుతున్నాయి. కానీ-

వాని చూసుకున్నాడు. ఒంటిగంట. ఇంక మూడు నాలుగుగంటలుండి రైలుకి. ఈ లోపుని వదిలీసువందల రూపాయలు సంపాదించాలి. అంటే కనీసం మూడువేల బేరం తగలాలి. అందుకనే ఈపార్కు ఎన్నుకున్నాడు. కానీ గంటన్నరైవా ఏదీ పెద్ద బేరం వుండదు. అన్నీ చచ్చుబేరాలు. వడివరకా బేరాలు. వీటితో ఎన్నటికీ మూడువేలుకాను.

మూడువేలన్నే పగమైనా పిచ్చకారి కివ్వాలి. అది గ్లడె -ఆ అలోచన లాగానే వీరభద్రం మెదడులో భైరవుడు లాడనం చేసాడు. ఒక్కలా చెబుటలు వట్టాయి. ఆ పని వీరభద్రం చేసి తప్పించుకుపోలేడు. క్షణాల మీద పిచ్చకార్లుకి తెలుస్తుంది. వీరభద్రంబీతాంతం బైబుసుంచి రోడ్డు మీదికి, రోడ్డు మీంచి బైరోడ్లకి వచ్చుచేస్తూ వుండలి. పెండ్ల్యం రాగ. వీరభద్రం పెళ్ళిడుకోచ్చి చెల్లెలు చర్మవ్యాపారంనీ నూతన సభ్యులలా అవుతుంది. లేదా ఆర్థిహత్య చేసుకుని చిక్కుడిని పోసి కేసన్నా అవుతుంది. తన సంపాదన ఈ రకమైనదని తెలిస్తే గుడ్డితల్లి గుండె పగలి పోతుంది. అందుకని వీరభద్రం ఆ పని చెయ్యడు. ఆ అలోచన రానివ్వడు. వచ్చినా దాన్ని దాచేసి, మెడపట్టి బైటికి గోటుబడ్డ సేల్సు మన్ లా చిరునవ్వు నవ్వేస్తాడు.

అలోచనలో ఉడ్డ వీరభద్రం రెండునాటు దబ్బు రివ్వవలసివచ్చింది. విసుక్కు జాగ్రత్తగా అడటం మొదలుపెట్టాడు. ఇంకో అరగంట కేపు అడడు. అరమిల్లి మీటరు దూరం కూడా లాభం జరగలేదు.

అలవాటుగా వీరభద్రం ఇటూ అటూ చూస్తున్నాడు.

వెంకట్రామయ్య చెట్టు వీడకి పార్కులోకి చ్చి కూర్చున్నాడు. గంభీ విగ్రహం కింద జరుగుతున్న వచ్చితి కార్యాన్ని చూస్తున్నాడు. ఘ, ఘ! అనుకున్నాడు. ఒకసారి రొంటిని తిడివి చూసుకున్నాడు. ఎత్తుగా అత్తుగా వుంది.

వీరభద్రం ఓరగా చూసాడు. అడుతున్న అయిదుగురిలో ఇద్దరికి కన్ను గీటాడు. ఆట మంచి

జోరుగా పాగులొంది. వీరభద్రుడు జేబులోంచి నోట్లు సరిగడుతున్నాయి.

వెంకట్రామయ్య తనకేమీ వట్టువట్టుగా కూర్చున్నాడు. వెంకట్రామయ్య మామూలు మానవుడు.

ఎడల్లని కొనుక్కుందామని పక్క ఊరినుంచి వచ్చాడు. రెండుజుల కాలం. తనక్కూడా ఒకజుత తెన్నుననుని పక్కంటి సుబ్బయ్య కూడా డబ్బిచ్చాడు. రొంతిని నాలుగు వేలాన్నాయి. మంచిఎడల్లవే, చూసాడు. ఆ అసామీ అయిదువేలకి తక్కువ వ్వనన్నాడు. ఎంత బతిమాలినా కుదిరిందికాదు. వూరెళ్ళి వట్టుకోస్తానని మరెవరిలో బేరం పెట్టుకోవద్దని చెప్పి బయల్దేరాడు. ఎండ తీవ్రంగా పుంటే వచ్చి పార్కులో కూర్చున్నాడు.

వీరభద్రుడు హుషారుగా ఆడుతున్నాడు. గడిలో పుంజులా వున్నాడు. నోట్లు నవ్వుతూ పంచిపెడు తున్నాడు.

వెంకట్రామయ్య సగం కళ్ళు మూసుకుని చూస్తున్నాడు. ఊరింకా లయిదు మైళ్ళుంది. ఈ ఎడలో నడవడమంటే చిరాగ్గా వుంది. ఓపిక లేదు. పదింటికి హోటల్లో ఇడ్లీ తిన్నాడు. అకలిగా కూడా వుంది. వీరభద్రుడు ఉదారంగా పంచిపెడు తున్న నోట్లకేసి చూస్తున్నాడు. తనక్కూడా వలసింది వెయ్యి రూపాయలు. ఈ పాటికి వీరభద్రుడు పదిహేను వందలు పంచిపెట్టుంటాడు.

వెంకట్రామయ్య చెట్టు చాటుకి వెళ్ళాడు. కొంతసేపటికి బయటికొచ్చి ఆడుతున్న వాళ్ళ దగ్గర నిలబడ్డాడు. అటు చాలా సులభంగా వుంది.

వెంకట్రామయ్య చిన్నపందెం కాసాడు. పోయింది. మళ్ళీ వేసాడు. రెట్టింపొచ్చింది. వెంకట్రామయ్య ఆడుతున్నాడు. డబ్బిస్తోంది పోతోంది. పందెం పెరుగుతోంది.

కొంతసేపటికి ముగ్గురు పందెం కాయలేక ఓడి వెలిగింకుకుని వెళ్ళిపోయారు.

వెంకట్రామయ్య వంద రూపాయలు కాసాడు. రెండువంద లొచ్చింది. రెండు వందలు కాసాడు వాలు గొండలొచ్చింది.

మిగత ఇద్దరూ కూడా అడటం మానేసారు. వెంకట్రామయ్య బుర్రమీసాలి మెలిపెట్టు కుంటున్నాడు.

వీరభద్రుడు చేతులు తడబడుతున్నాం. వెంకట్రామయ్య వాలుగొండలు కాసాడు. ఎనిమిది వందలొచ్చింది.

వెంకట్రామయ్య కళ్ళు సంతోషంతో తూలు తున్నాయి. వీరభద్రునికి భయం పట్టుకుంది. ముక్కల్ని జాగ్రత్తగా చూసాడు. ఆవే ముక్కలు. రూపాయికి మూడు రూపాయలు పందెం.

వెంకట్రామయ్య వాలుగొండలు పందం కాసాడు. వీరభద్రుడు జేబులో వేసుకున్నాడు.

వెంకట్రామయ్యకి కోపమొచ్చింది. అయిదు, వందలు కాసాడు. ఉహూ... ఈసారి వంద కాసాడు. మూడొందలొచ్చింది. అయిదు వందలు కాసాడు. పది హేనువంద లొచ్చింది.

వెంకట్రామయ్య బాసేవట్టు వేసుకూర్చు న్నాడు. మంచి పట్టులో వున్నాడు. డేడుంలా కూర్చు న్నాడు.

వీరభద్రుడు వణుకుతున్నాడు. 'డ బ్బిలాపోతే తన చెల్లెలి గతి—దబ్బులేకపోతే తన పరువు—'

వీరభద్రుడు పేకముక్కలకి రణం పెట్టాడు.

మిగతా ఇద్దరూ 'కాయ డి బాబూ—ఇందాక ట్టించిడు మూడువేలు సంపాదించాడు. మీరొచ్చాక అడి దళ తిడిగినట్టుంది. కాయండి బాబూ—పెద్దది కాయండి—అన్నారు వెంకట్రామయ్యతో.

బుర్రమీసాలు తిసుకులు చూపాయి. వీరభద్రుడు చేతిలో పేకముక్కలు— ముక్కలు ఇటూ అటూ మారాయి.

వెంకట్రామయ్య వెయ్యి రూపాయలు కాసాడు. మరో వెయ్యి.

పందెం రూపాయికి వాలుగు పెరిగింది. వీరభద్రుడు చేతులు చెచ్చగా వున్నాయి. అరచేతులు చరుకు కుని ముక్కలు పరిచాడు. వెంకట్రామయ్య బుర్ర మీసం నవరింకుకుని 'రావే నీయ్యాల' అని తిట్టే 'వెయ్యి' అన్నాడు.

వందె పెరుగుతోంది. అగ్గి తోంది.

వీరభద్రం తిన్నగా కూర్చోలేకపోతున్నాడు. వెంకట్రామయ్య కదలేళ్ల కపోతున్నాడు.

నిమిషాలు దొర్లుతున్నాయి. అంతకన్నా ముందుగా నోట్లు పరిగెడుతున్నాయి.

వెంకట్రామయ్య తూలుతున్నాడు. అప్పుడే కాలవలో మునిగి చిచ్చిపట్టగా వున్నాడు.

‘బాబూ భయపడకండి. అక్కరు వందె. కాయండి. వందె పెద్దది సేడ్దండి. ఏయ్ రూపాయికి పది. వందె కాసుకోసే. వుంటే వెద్యండి బాబూ వెద్యండి.’ ఇద్దరూ వెంకట్రామయ్య భుజం తడుతున్నారు

వెంకట్రామయ్య గాంధీగారికి దీపం పెట్టాడు. అభిమన్యుడిలా వందె కాసాడు.

వెంకట్రామయ్య లోడిదిబో మన్నాడు. అన్యాయమన్నాడు.

వీరభద్రం నోట్లు తెక్కించుకుంటున్నాడు.

గాంధీగారు పుట్టిన భూమిలో ఇది ద్రోహ మన్నాడు. గాంధీగారి ముఖం చూసి, నిజం చెప్ప మన్నాడు. ఇందులో మోసం లేదా రన్నాడు. నువ్వు ముక్కల మార్చలేదా’ అన్నాడు వీరభద్రాన్ని. ఇద్దరిలో ఒకడు వెంకట్రామయ్యని పోర్టు చేసాడు, వెనకాల నుంచుని.

వీరభద్రం నోట్లు బొత్తిపెట్టి జేబులో పెట్టుకున్నాడు. లేస్తున్నాడు. వెంకట్రామయ్య కాలరు పట్టుకున్నాడు.

వెంకట్రామయ్యకి కళ్లు ఔర్లుకమ్మాయి. తల పట్టుకుని పీమెంటు చప్పి వ్రాచి వడ్డాడు. ఎక్కడున్నాడో మర్చిపోయాడు.

వీరభద్రం సిగరెట్టు వెలిగించుకున్నాడు. నోరంత ఎండిపోయింది.

మిత్రు లిద్దరికీ వాటా యిచ్చి పార్కు బయటికి నడిచాడు. పార్కు బయట పవార్ యిస్తున్న ఎర్రటోపీ, వీరభద్రం ఇచ్చిన సిగరెట్టు ముట్టించుకుని కాగితాలు మడచిబెట్టి జేబులో వదేసి పోగొదులు

కుంటూ వెళ్లిపోయింది.

వీరభద్రం పిప్పికారింటి నుంచి వెస్తున్నాడు. అప్పుడే చేసిన బండరు తూటలా వున్నాడు. పెంపు చూసుకున్నాడు. వాలుగుప్పల రైలుకాకా ఆరవై నిమిషాలుంది. వెళ్లగలడు.

ఇంటో అందరూ ఎదురు చూస్తుంటారు. ముఖ్యంగా చెల్లెలెదురు చూస్తుంటుంది. తెల్లర గట్ల చెల్లెలికి అందరి లాగే ఘనంగా పెళ్లి చెయ్య బోతున్నాడు. పెళ్లికోడుకు కలెక్టర్ డాక్సులో గుమాస్తా. ఎంతో కష్టపడి వెడకి సంచంధాన్ని కుదిర్చాడు. కట్నం వెయ్యి రూపాయలు.

‘తన చెల్లెలు అర్చిష్టవంతురాలు’ అనుకున్నాడు వీరభద్రం. సామ్య సమకూడటం కష్టం అనుకున్నాడు. అనుకున్న దానికన్నా ఎక్కువే వచ్చింది. పిప్పికారు కూడా అయిదువందల రిచ్చాడు.

వీరభద్రం తొందరగా నడుస్తున్నాడు.

అతని తండ్రి అతను స్కూలు స్నేహలు చదువుతున్నప్పుడు పోయాడు. తల్లికి ఏదో వాతం కమ్మి అతనికి తెలియజుప్పడే కళ్లు పోయాయి.

వీరభద్రానికి సంతోషంగా వుంది. ఇంత కాలానికి రండికిచ్చిన మాట నిజమై కుంటున్నాడు.

చెల్లెలికి పెళ్లయ్యాక వీరభద్రం ఆలోచనలు చాలా వున్నాయి.

‘ముఖ్యంగా ఈ జీవితానికి నన్నే చెప్పి కొత్త జీవితం ప్రారంభించా అనుకున్నాడు. తెలిసినాకాయన నిజం దేశంలో ఉద్యోగ మిప్పిస్తానన్నాడు. తల్లిని తీసుకుని అక్కడికి వెళ్లిపోవాలి. ఆ తరువాత జీవితంలో స్థిరపడాలి.

హుషారుగా ఈల వేస్తున్నాడు వీరభద్రం. స్నేహను దగ్గర్లోనే వుంది.

స్కూళ్ల వించి పిల్లలు తిరిగి వస్తున్నారు. మళ్ళీ ఏటికి తను మేనమామవుతాడు. తనలో తనే నవ్వుకున్నాడు.

వీరభద్రం రోడ్డు దాటుతున్నాడు. అవతలి వేపు నుంచి ఆరేళ్ల కుర్రాడు వున్నకాల సంచి పది

అంగా పట్టుకుని వస్తున్నాడు. కుర్రాడు ముద్దుగా వున్నాడు.

‘విన చెల్లెలికి ఇలాంటి కొడుకు వుడితే బావుణ్ణి’ అనుకున్నాడు.

వీరభద్రం ఊరు చేరుకున్నాడు. పేతువజానునే ముహూర్తం. వెనకాల బండిలో పెళ్లి వారు వస్తున్నారు. తొందరగా ఇంటికి నడిచాడు.

వీరభద్రం అప్పుర్యంగా చూసాడు. పెళ్లి పందిరిలో ఏమీ పాడవుడి లేదు. రందరూ వీరభద్రం కేసి జాలిగా చూస్తున్నారు. విషాదంగా చూస్తున్నారు. ఎవరూ మాట్లాడటంలేదు.

వీరభద్రం అడుగులు తడబడ్డాయి. బెదురుగా

పందిట్లో అడుగుపెట్టాడు. దొంగలా లోపలికి నడిచాడు. తర్జి నడవలో గుడ్లలో నీళ్లు కుక్కు కుంటోంది. వీరభద్రం అడుగుల చుట్టూ వంది.

‘ఒరేయ్ ఈరభద్రం కొంప ముంచేసిందిరోయ్’ అంటూ గావుకేక పెట్టింది. ఇద్దరాడంగులు అవిణ్ణి పట్టుకున్నారు.

వీరభద్రం తిమిరెక్కిన వాడిలా నుంచున్నాడు. అందరి కేసి అయోమయంగా పిచ్చిగా చూసాడు.

‘అది...నీ చెల్లెలు...పోడా కొట్టు నుట్టు’ లేనిపోయింది అన్నాడు వీరభద్రం మేనమామ.

పాపం వీరభద్రం....

ముగ్ధంలో తిమింగలం పెదిమెలు నాక్కుంది.

వాడిపోయి ఉన్నదా అనిపించినది చూడగానే ధారణ శక్తిని ఎంత గుంజిపేస్తుందో తెలిసినది.

వారే ఒకచోట శతావధానాలవల్ల తనకు నీడ్చినది ఉబ్బినమే అని వ్రాసినారు. ఆ ఉబ్బినము, నిరంతర విద్యావ్యాసంగము, స్వగృహముతోపాటు అమూల్యమైన వారి గ్రంథభాండగారము వారి రచనలూ అగ్ని ప్రమాదంలో నీరవుట, కొన్ని రచనలు చోర గ్రస్తమవుట, సంసారబాధలు వారి శరీర దార్ధ్యాన్ని పీల్చిపేసినవి. తవులకు సర్వ సాధారణమైన దారిద్ర్య బాధ ఒక్కటే వారిని బాంబినది. ఇన్ని బాధలతో వారు 76 సం॥ జీవించినారంటే, పూర్తిగా సూర్యుని జీవించడానికి జన్మించినారని తోస్తుంది.

ఆ రర్హిత మగ్గా వారిని అప్పుడప్పుడు చూస్తూ వచ్చినా, ధారణ రజతోత్సవ సభకు అధ్యక్షులుగా వారు వచ్చినప్పుడు, శ్రీరామ్‌లో వారితో సన్నిహితుడనై గడపిన నాలుగైదు రోజులు మగ్గా జ్ఞాపకము వచ్చినవి. అప్పుడు వారు గుండెలో బాధతో ఏ క్షణానికి ఆ క్షణము ప్రాణము వదలేట్లు తనపడేవారు. ఐనా శాస్త్ర ప్రశంస వస్తే వారి వాక్కు స్వచ్ఛంగా వినబడేది. శ్రీ జలిశేవల్లి లక్ష్మీకాంత కవిగారు తమ కావ్య మొకటి వారికి వినిపించి సూచనలు గ్రహించి వెళ్లినారు.

నే నవ్వుడు 'రుద్రమదేవి' నవల వ్రాస్తున్నానని తెలుసుకొన్నందున వారు ఇంటికి వెళ్ళగానే, ఆ కాలపు శాసనపు ప్రతి ఒకటి వ్రాసి అవసరమయితే ఉపయోగించుకొమ్మని నాకు పంపినారు. నే నడుగకుంచానే అంత ప్రేమతో వారది పంపినందుకు ఎంతో ముగ్ధుణ్ణి ఐనాను.

వేలూరి శివరామశాస్త్రి అ సమయముతో పూర్వకాలపు మేటి విద్వాంసులకూ, నేటి నవనాగరక లోకానికి ఉన్న లంతె మరొకటి అంతరించినది :

శివరామశాస్త్రి గాఢముగా అధ్యయనము చేయని శాస్త్ర మంటూ లేదు. వ్యాకరణము,

సాంఖ్యము, యోగము, న్యాయము, వైశేషికము, పూర్వోత్తర మీమాంసలు, ధర్మశాస్త్రములు, తంత్రశాస్త్రములు - అన్నిటితోపాటు సాహిత్య శాస్త్రము వారు పఠించినవే. కాని వాటి అన్నిటిలో గురుకులవాసము చేసి పూర్వం నియమా లతో అధ్యయనము పూర్తిగా చేసినది వ్యాకరణ శాస్త్రము, జయంతి భగీరథశాస్త్రి పూజ్యపాదుల వద్ద. కొంతవరకు అదే విధంగా సాహిత్య శాస్త్ర రహస్యాలు తిరుపతి వెంకటేశ్వరుల వద్ద గ్రహించుట వల్లనే వారి శిష్యులు. అందువల్లనే కాబోలు, ఆ రెండు శాస్త్రాల ప్రశంస వచ్చినప్పుడు, వారు అధికారికంగా నిలిచేవారు; అనూదిగా వస్తున్న సంప్రదాయ వద్దకులు ఆ రెంటి విషయంలో విడనాడడానికి అంగీకరించే వారు కారు. సంస్కృతంలో శబ్ద దోషము వారేమాత్రము సహించేవారు కారు. అంధ్రముకూడా, గ్రాంథికము వ్రాసినా వ్యావహారిక మవలంబించినా, కట్టుబాటులో ఉండేది వారి రచన.

ఇక సాహిత్యశాస్త్ర మంటేనే నిత్య సూతనమైనది. ఎక్కడ నవనవాస్త్యము కల ప్రతిభ తనబట్టా వారు అభినందించేవారు. భావ కవిత్వము మీద పండిత పామరలోకము దాడి చేసి హేళన చేస్తున్న రోజులలో, వారు 1928 సం॥ సెప్టెంబరు భారతిలో 'భావ కవిత్వము' అనే చక్కని వ్యాసము ప్రచురించినారు. అందులో భావ కవిత్వము అనే పేరుతో చలామణి అవుతున్న 'లిరిక్' నిజముగా మంచి కవిత్వమే అని నిరూపించారు. రాయప్రోలు వారి 'విరహము' ఉదాహరించి 'సాహిత్య శాస్త్రములో ఇది రసధ్వని. విప్రలంభము వ్యంగ్యము' అన్నారు. శ్రీ శివశంకరుల 'చిత్రకుంజ' ఉదాహరించి, 'సాహిత్య శాస్త్రమున దీనికి భావధ్వని అని పేరు' అన్నారు. అందులోనే చివరకు ఇట్లా అన్నారు; 'ఈ జాతి (లిరిక్) కవిత్వము నిక్కముగా కవి సర్వేపకాన్ (సొంత ఆస్తి) (Private Property)-ఇందు కవి దాన పీరుడై... (కవి మనస్సును ద్రాక్ష వలె పిండి యిచ్చును.) 'న మమ' అని సంకల్పించి తన సర్వస్వమును లోకులకు ధారపోయును.' ఈ విధంగా ఆ కోవ కవిత్వాన్ని సమర్థించినా,

భావ కవిత్వము అనే పేరు మాత్రము సమర్థించడానికి వారి మన స్పృహకొక సరసంగా దాటవేశారు. 'భావ కవిత్వము అనునది ఒక పుస్తకమునకు పేరు కాకాలదు... ఆ జాతి గ్రంథమునకు లాక్షణికముగనో వ్యంజకముగనో ఒక పేరు కావలయును... ఆ పేరునకు మనకు అంతగా తొందర లేదు.' ఇట్లు అంటూ వ్యాసంలో ఎక్కువ భాగము దాన్ని లిరిక్ అనే ఇంగ్లీషు పేరుతోనే నిర్దేశించారు. వ్యాకరణ సాహిత్యాలలో శివరామశాస్త్రి బుద్ధి ప్రహతమైన వాటనే సరేదీదీ.

తక్కిన శాస్త్రాలలో వారి పాండిత్య మంతా స్వయంకృషి చేసి పొందినదే. సంస్కృత వ్యాఖ్యలు, ఇంగ్లీషువ్యాఖ్యలు అసంఖ్యాకంగా ఉన్న గ్రంథజాతము నిశితముగా నిరంతరంగా పఠించి వాటి స్వరూపము తెలుసుకున్నారు. మహానముద్రమువంటి దర్శనామృతాన్ని వారు అగస్త్యునివలెనే మళింపవలెనని పాటుపడ్డారు. ఈ దర్శనాలు అభిమానముతో పఠించే వారికి దేని కదే సత్కర్మనముగా భాసిస్తుంది. వాటిలో యోగము, యోగసాధనము చేయనిది సంపూర్ణముగా అవగతము కాదు; పూర్వ మీమాంస యజ్ఞ యాగాది క్రతువులు చేసిన వారికే కాని సిద్ధింపదు; ఉత్తర మీమాంస ప్రణవాసనసంధానము చేయవారికే కాని ఆత్మ స్వరూప ముందింపదు. తంత్రశాస్త్రము కూడా మంత్రానుష్ఠానము చేయవారికే కాని ప్రత్యక్షము కాదు' వీటిలో గ్రంథాలు అవలోదన చేసేప్పుడు అతి సులభంగా కన్నదేవే, అవరణలో అతి కష్టసాధ్యములుగా తెలుసుకుంటాము.

శివరామశాస్త్రి దర్శనాలు శాస్త్రదృష్టితోనే పఠించినారు, కాని అవరణము జూపించడానికి వారు పూనుకోలేదు. అందువల్ల వారు దర్శనాదుల విషయము వీధి చెప్పినా, స్వానుభవముగా చెప్పబోక, పూర్వాచార్యులయు, ప్రసిద్ధ పండితులయు, మహాయోగులయు రచనలను అనువదించుచు వచ్చినారే కాని స్వయంగా వ్రాయడానికి పూనుకోలేదు. మాయావాదమును

గూర్చి భారతిలో వారు చక్కని వ్యాసాలు నాలుగు వ్రాశారు. విశ్వభారతిలో విదుశేఖర భట్టాచార్యులవారు ప్రచురించిన 'ప్రాచీన భారత పర్వమునందు శూద్రులకు గల యధికారము' అనే వ్యాసము భారతిలో (1965) అనువదించారు. ఈ మధ్య భారతిలో అరవింద యోగుల అభిమానసతత్వాన్ని గూర్చి ప్రచురిస్తు వచ్చిన వ్యాసాలూ ఆ కోవలోనివే. అది 'అతిజటిలమైన విషయము' చివరివ్యాసము 'ముత-చిత్' వ్యాసాంతములో అభోజ్ఞాపికలో యోగశాస్త్ర వ్యాఖ్యానమునుండి ఋతంభరా ప్రశ్నను ఉద్ధరించి వివరించారు.

ఈ మధ్యనే భారతి యందు అభిమానమున్న ఒకానొక పాఠకులు ఈ వ్యాస పరంపరలో ఒక దానిని పేరెత్తి చూపడము విచారకరమైన విషయము. అది ఆ పాఠకుని దోషము కాదు. ఈ కాలము నావహించిన దోషమే. జటిలమైన విషయాలు ఉన్నవని కాని, అవి తెలుసుకోవలసినవని కాని భావించే జనుల సంఖ్య తక్కువై పోతున్నది. మరి వాటిని అవగాహన చేసుకోడానికి వారెట్లా శ్రమపడి ప్రయత్నిస్తారు ?

3

ఇంతవరకూ శివరామశాస్త్రి శాస్త్ర వ్యాసంగాలను గూర్చియే ప్రస్తావించినాము. కాని వారు ప్రధానంగా కవీశ్వరు లని ప్రసిద్ధులు కదా, కావ్య రచనలో వారు సాధించిన దేమి అనే ప్రశ్న వస్తుంది.

వారెన్నో పద్య కావ్యాలు రచించినారు. కాని అవి అన్నీ అగ్నిహోత్రునికి ఆహుతి ఐపోయినవి, గుణాధ్యుని బృహత్కథ వలనే పాఠకులకు దక్కకుండా : బృహత్కథలో కొంత కాలము వరకు జీమూతవాహన చరిత్ర మాత్రము నిలిచి ఉన్నట్లే శివరామశాస్త్రి కావ్యాలు కూడా ఇంకా ఏవో మిగిలి ఉంటున్నవే ఆశ నాకున్నది. వారి పద్య రచనలోని సొగును ప్రదర్శించేందుకు భారతి రెండవ

సంపుటంలో ప్రచురింపబడ్డ పద్యాలు కొన్ని ఉదహరిస్తున్నాను :

క వి

‘నా రాజ్యంబున దొల్ల పర్వము

వసంతం వావలం

గాని పై వేరేకాలము లేదు,

భౌతసికతా విశ్రాంతి భామాలెకాని

కొంపుల్ కనరావు,

వెన్నెలరె కాసి యెండలే లేవు,

పుష్పారామంబులె కాని లేవొకట

శూన్యంబొ న్నలాభోగముల్ :

‘మాకు నాహార వస్తువుల్ మంచి మంచి

యాహా లానందసందోహదోహలములు

వాని బడసిన యెడ మాకు బారణంబు

పడయ గలుగనిచో హరివాసరంబు.’

* * *

ల్ప

వ్రాయుదు నాకాశంబును

వ్రాయంగా గలను నేను వాయువును మరిన్

వ్రాయుదు జీవరహస్యము

వ్రాయంగా గలను నేను భగవాను నొగిన్.

* * *

“ఎవ్వరాయన్నవారహో, యాశ్వత్థునకు

లేదు రూపంబు రూపంబు లే దటంచు,

వ్రాసి యుండి నిదే భగవంతు నిందు

దీని గని మీ మతంబు దిద్దికొనుడయ్య !”

పై పద్యాలలో కవిని ఎంత ఆనంద మూర్తిగా చిత్రించారు; శిల్పిని ఎంత ధీమా కల వానిగా ప్రదర్శించారు!

“ఎవ్వరాయన్న వారహో!”

‘అంగ్రుడా’ అని వ్రాసిన మరొక బండ్ కావ్య విషయాలు అంగ్రులంతా గమనింప దగినవి :

‘తెలివికి సంస్కృతమున్ మరి

తలిమికి నాంగ్లేయమో యికం దురకంబో

విలువ యిడి నేర్చి యీ వీ

తెలు గెవ్వరి పాలుచేసి తిరిగెద వాండ్రా :

* * *

‘ఒక్క భాష కాదు చిక్కిన భాషల నన్ని గూడ నేర్చు మయ్య, యాండ్ర సీదు మాతృభాష నిఖిల పుష్కరసమ్ము చేత దేనె పెరను జేయు మయ్య

* * *

వా క్కుండియును మాతృభాష రాకుండుచో గడుమాటలేల మూకుడపు సుమ్ము

—బద్దిరదపు—అందుడపు - అన్యదేకుడపు - పంగుడపు—పిచ్చివి—అని ఉద్బోధించినారు.

వారి లేఖనిలో తెలుగు భాష కొత్త పలుకు బిళ్ళ అందచందాలు శక్తి సంపాదించుకొన్నది. వారు సంస్కృతాండ్రములే కాక ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి, బెంగాలీ, గుజరాతీ భాషలు కూడా బాగా నేర్చుకొన్నారు.

దొరికిన కొద్ది పద్యాలూ చదివినప్పుడు, ఇంకా ఎన్ని బనా దక్కి ఉంటే బాగుంటుందనిపిస్తుంది. వ్రాసిన కావ్యాలు అన్ని కావూతి కావడంలో విరక్తి కలిగి పద్య రచన చేయలే దంటారు. కాని తిరిగే కాలా, తిట్టే నోరూ ఊరుకోలేకపోలే, పద్యాలు వ్రాసే చేయి మాత్రము ఊరుకో గలదా? త్వరలోనే కొన్ని కావ్యాలైనా బయట పడకపోవని నా విశ్వాసము !

4

శివరామశాస్త్రి వచన రచనలలో బహుశ ప్రచారము పొందినవి వారి అనువాద గ్రంథాలు. అన్నిటిలో ముందు న్యరణకు వచ్చేది మహాత్ముని ‘ఆత్మకథ’ అనువాదము, అండ్ర గ్రంథ మాలలో ప్రచురించినది. ఆ అనువాదము ఎంత ముచ్చట కలిగించే తెలుగులో సాగిందో చదివినవారికే కాని తెలియదు. దుష్కరమైన కార్యము సాధించారు.

పంగభాషలోనుండి శరత్ బాబు నవలలు ముందు అనువదించి తెలుగు వారికి శరత్ సాహిత్యము రుచి చూపింది వారేనేమో!

ఇంకా వారెన్నో శాస్త్రగ్రంథాలకు వివరణలు వ్రాశారు. ఇతరుల గ్రంథాల తెన్నిటికో చక్కని పీఠికలు వ్రాసినారు. ఏమి వ్రాసినా

వారి బుద్ధిసూక్ష్మత. సమన్వయము వైపునే ఒగ్గేది కాని ఖండన పంకకు మళ్లేది కాదు. వారి అపారశాస్త్రపాండిత్యము పల్ల ఇతరుల గ్రంథాలలో ఎన్నో దోషాలు కనిపించి ఉండవలె; కాని వారు ఇతరులను ఖండించిన ప్రస్తావము కనబడదు. మరీ దోషముగా కనిపించినప్పుడు కొంచెము దిద్దుబాటు వలె సూచిస్తారు, వారి శిల్పి 'దిద్దుకొను దయ్యో' అన్నట్లే! అల్ప పాండిత్యా లున్నవారు ఇతరుల దోషాలు చూపితే తమకు అతిశయము వస్తుందనుకొంటారు. కొంతమందికి దోషాలు కొట్ట వచ్చినట్లు కనిపిస్తవి. కాని శి. రా. శాస్త్రికి ఏదో విధంగా సమన్వయము మీదికే దృష్టి పోతుంది. కవుల పట్టుదలలు తగాదాలు అల్లరుల మధ్య మొదట వెలుగులోకి వచ్చిన వీరు, ఈవిధమైన సంయమనము సాధించినారంటే, వీరికి 'స్వతస్సిద్ధమైన సౌశీల్యము, సహృదయత, అపార కరుణ—ఇవే కారణాలని చెప్పక తప్పదు. వారు వైదుష్యముతో పాటు ముఖ్యంగా జీవితములో సాధించినది ఈ సౌజన్యమే! వారందు పల్ల నిస్సందేహంగా ఉత్తమసాధకులు!

5

ప్రస్తుతము లభ్య మవుతున్న వారి రచనలన్నిటిలో ఉత్తమోత్తమమైనవి వారి కథానికలు అనడంలో రెండభిప్రాయాలు ఉండవు. కథానికా రచన తెలుగులో బాగా విస్తృతి పొందక పూర్వము దాని రూపు తీర్చి దిద్దిన వారిలో అగ్రగణ్యులు శివరామశాస్త్రి. వారు మొదట టాల్టాయి కథానువాదంతోనే ఆంధ్ర కథానికా ప్రపంచంలో అడుగు పెట్టడము గమనార్హము. కాని త్వరలోనే వారి స్వతంత్ర కథానికలు రాసాగినవి. వాటిలో కొద్ది మాత్రము స్కెచ్లను అనదగిన వైనా ఎక్కువ భాగము పరిపూర్ణత కల కథలే. వాటిలో కొద్దిగా మాత్రమే గ్రంథ రూపంగా వచ్చినవి. భారతిలో ప్రచురించిన వారి కథలే ఎన్నో సంపుటలుగా ప్రచురించవచ్చు :

కథానికా రూపంలో వచ్చిన వారి ప్రతి రచనా ఒక్కొక్క కొంత అందంతో ప్రకా

శిస్తుంది. ఆ అందమూ శక్తి సాధించిన వారు ఆంధ్ర కథకులలో నాకు కనిపించలేదు. ఈ క్రింద వారికథలలో కొన్ని బాగాలు ఉదాహరిస్తున్నాను. అంత బాగా తా మెవరైనా వ్రాయగలరేమో నేటి కథకులను అత్యశోధన చేసుకోమని ఆర్థిస్తున్నాను. వాటిని అనుకరింపడము కూడా కష్టసాధ్యమని తోస్తుంది.

‘కృత్తి’ (భారతి సంపు. 2 సంచిక 3) అనే కథ వ్యంగ్యంగా మానవులలో కుల భేదాలులు వుట్టిన క్రమము వర్ణిస్తుంది - బ్రహ్మ శాస్త్రి రామచంద్రుల సంభాషణలో. ఈ కథలో సందర్భవశాత్తుగా తమ గ్రంథాలు పోయిన సంగతి మరో రూపంగా చూపించారు. అందులో కవులను గూర్చి వారన్న మాటలు చూడండి:

“వారు సంపూర్ణ సత్యమును తెలియజేయుటకు మాత్రమే యసత్య మ్మాడుదురు. వారి మాట పాట. వారు నవ్వి యేడిపింతురు. దుఃఖమును సుఖింపజేయుదురు. వారి భాషయే సత్య భాష.” దేవభాష. అట్టి భాషతో మాటలాడిన వారింతపట్టు మృతి యెరుగరు.”

‘జన్మాంతర సంబంధము’ (భా. సం. 3-9)లో చదువురాని మంచన్నను గూర్చి, “మంచన్నకు గుంట ఓ న మా లు దిద్దుటచే చూపుడు వేలుకు ఒక కణుపే మిగిలింది.” ఎంత సున్నితమైన హాస్యము!

‘సౌందర్యోపాసనము’ (భా. 3-10) లో గురుకులంలో వస్తువులు కైంకర్యము కాసాగినవి. తన చెప్పల జత కూడా వాటి దారినే పట్టగా, ఉపాచార్యుడు ఆచార్యులతో, ‘నాకును తిరుమంగయ్యాళ్వారులు ఎదురుగా వచ్చిరి’ అనును.

‘చంద్రిక’ (భా. 4-1) వెలమ రిలో రెండు ప్రభుకుటుంబముల మధ్య బిడ్డను కాలంగా సాగుతూ వచ్చిన విరోధము సరిదిద్దడానికి ఉద్యమించిన వివాహమే. ఆ రెండు పంశాలను ఏ విధంగా నిర్మూలము చేసినదో ప్రదర్శించిన కథ. ఇందులో భయపాన కాదుకాలు పెనవేసుకొన్నవి.

ఈ కథ విశ్వసాహిత్యంలో గౌరవప్రాస
మలంకరించ దగినది. వివాహపేదిక రణ
రంగంగా మారుట వర్ణించిన వాక్యా లివి:

‘అ హేషణమే యుద్ధారంభమునకు
డుట్టుచి. ఈ సంకులాహమున రెండు
సేనలును తలవడెను. వెన్నెలకంటి వారి వంశ
మునకు విక్రమరావుగారే మిగిలిరి; కలువ వారి
వంశమునకు వెంకయ్యమ్మారావుగారే శేషించిరి.’
కథాంతములో వారిద్దరూ కూడా భయంకరంగా
నిశ్చేషు లవుతారు.

అతిథిదేవుడు (భా. 4-3) లో వెంకట్రావు
వర్ణన. ‘కొన్నాళ్ళు నాటకములలో ఉండెను.
కంతమున కాకి అభివైవరముగా ఉండుట
వలనను ఆంధ్రమున ఆదరము లేకపోవుట
వలనను అందులకును తిన్నగా పనికిరాలేదు.
అతనికి పూటకూలి యింటనే అన్నప్రాశన
మైనది. అతని కదే స్వగృహము.’

‘దర్బారు’ (భా. 5-7) లో తహశీల్దారుగిరి
కావలెనని సుందరకాండ పారాయణ చేస్తున్న
అప్పుడు నెకండరి మేజిస్ట్రేటును వర్ణిస్తూ,
‘ఇహనుంబీ కావ్యం యొక్క ఉపయోగంలో
వ్యాఖ్యాలు గెలవడం, ఉద్యోగాలు పొందడం-
ఈ రెండూ కూడా పరిశిష్టాల కింద పరిగ
ణించాలి’ అంటారు. ఈ కథ కూర్పులో నేర్పు
అద్భుత మైనది. ప్రతి చిన్న సంఘటనా
ఆ మేజిస్ట్రేటుకు తనకే తహశీల్దారు ఆర్థరు
వస్తుందని నిరూపిస్తుంది. తహశీల్దారు ఉద్యోగం
ఆర్థరు తెచ్చిన పెరిగ్రాము ఇంట్లోనుకు
రు 10/-లు ఈనాము ఇచ్చి చదువుకుంటాడు.
బి. ఏ. ప్యానయి నాలుగేళ్ళబట్టి ఉద్యోగం
రాకుండా ఉన్నదని చెప్పిన తన అతిథి బిందు
మాధవరావుకు ఉద్యోగము రావడం లిమిపేషను
వట్టినట్లే అని సానుభూతి అంతకు ముందే
చూపి ఉన్నాడు. ఈ ఆర్థరు వచ్చినది
ఉద్యోగము లిమిపేషను వట్టిన ఆ బిందు
మాధవరావుకే :

‘క్షమాపణ’ (భా. 5-10) లో జమిం
దారి కుటుంబపు కథానాయిక భర్త ఎంత

చెప్పినా హేషా మానక, భర్త మిత్రుని మీద
వ్యామోహంచేత మాని అరని వద్దకు పోయి
ఉంటుంది. అతడు మూతము ఆమెను అమ్మను
గానే చూడగా జన్మాల్లాపంతో ఆమె రెంగి
ఇంటికి వచ్చిన ఘట్టము.

‘నేను మేడమెట్లక్క దొడగితిని.
ఒక్కొక్క మెట్లెక్కుట ఒక్కొక్క లోక
మెక్కినట్లుండెను. చివర మెట్టు నెక్కి నా
యవమానము నెక్కితిని. చాచా మీద నిలువబడి
లొల్లిటి నా మీద నేను నిలువబడితిని.’

ఈ కథలో మిత్రుల సంభాషణలో
‘తర్కము, వైశేషికము, పూర్వమీమాంస,
ఉత్తర మీమాంస, రంభకాస్త్రము, వైద్య
శాస్త్రము, ఉపేయాలశీ, వైలాలశీ, జిహూశీ,
బయాలశీ, తియాలశీ, తెమిస్త్రి, ఛిశిక్కు,
కొరాను, వైదిలు, వెందెవెస్తా, ఋషుక్కు, ఉపని
షత్తులు లోనగునవి నులుపుగా ఉపఖ్యాంతము
లగుచుండెను.’ అని చెప్పి శి. రామశాస్త్రి తమకు
అభిమాన విషయాలు పరోక్షంగా ఏకరుపు
పెట్టించినారు.

‘అంతర్నాటకము’ (భా. 5-2) లో
గోపాలుడు భార్య రాధచేత స్త్రీ పాత్రధారణ
చేయమని పోరాడుతాడు. ఆమె వినదు. అప్పుటి
వారి ప్రణయ కలహమును గూర్చి శాస్త్ర
మాటలు ఎంత హృదయంగమములో చూడండి:

‘ప్రణయ కలహము ప్రేమయొక్క
గొలుసుకట్టు. దానిలో కాలాక్షరములు కానరావు.
అది అద్వైతమునందు పర్యవసించు ద్వైతము.
దీని కొలిమిలో గరళము కరగి కరగి యమృత
మగును.’

చిత్రమేమంటే ఆమె ఒప్పుకొని అద
వేషాలు వేస్తుంది. ఆ నాటకాలు చూడడానికి
రావద్దని భర్తను నిషేధిస్తుంది. చివర కొకసారి
దొంగతనంగా చూడ వస్తాడు. అది మృచ్చ
కటిక నాటకము. వసంతసేన పాత్రగా రాధ
చారుదత్త పాత్రధారుని కౌగిలించుకోబోతుంది.
అది చూచి గోపాలుడు వారిద్దరి మధ్యకు వచ్చి
అడ్డు నిలవడంతో కథ ముగుస్తుంది. కథలు
అరంభించడంలోనూ ముగించులోనూ కూడా

చాకచక్యము ఉన్నది వారికి.

ఈ విధంగా చెప్పుకుంటూ పోతే ఎన్నయినా ఉన్నవి. కథలలో చాలా పాత్రల పేర్లు వింతగా ఉంటవి. కాని ఎక్కువ భాగమువి స్మార్తక నామాలు. విషాదాంతమైన 'పద్మాక్షి' (భా. 4-6) గాథలో నాయక అంధురాలు. 'దత్తు' (భా. 5-4) లో పిల్లలు లేని దంపతులు దుర్గ అనే పిల్లను ప్రేమతో లాలిస్తూ ఉంటారు కాని, ఆ పిల్ల తండ్రి దూరము చేస్తాడు. తుదకు దుర్గ కనక విగ్రహము పూజాస్థానములో వెలుస్తుంది. 'నదాచారుడు' (భా. 5-6) లో పూర్వార్థక వరాయణుని పేరు ప్రతికుడు!

శివరామకృత్తి కథలలో 'నావి' (భా. 5-3) ఎంతో మంచిది. 'పితల్ కా దర్వాజా' అందరి మెప్పు పొందినది. 'డిప్రెషను-చెంబు' శివ శంకరుల సంపాదకత్వాన వెలువడిన ఢిల్లీ సాహిత్య అకాడెమీ వారి 'కథామంజూషి' లో ఉచిత స్థానము సంతరించుకొన్నది.

వారి రచనలు ఎక్కువ భాగము 'భారతి' ద్వారానే ఆంధ్ర పాఠకలోకానికి పరిచయమైనవి.

* * *

శివరామకృత్తి భగవంతుడు ఉత్తమ లోక మనుగ్రహించు గాక!

'అథవా యోగినా మేవ
కులే భవతి దీమతామ్
ఏ తద్ధి దుర్లభ తరం
లోకే జన్మ యదీదృశమ్.'

అన్న శ్రీకృష్ణ భగవానుల వాక్యము ప్రమాణము!

వేల్మారి-ఎలియట్

వేల్మారి శివరామకృష్ణగారు మన కిక తీరవ్వు వార్త పిసింపగానే ప్రాయశ్చిత్తంలేని పాపం చేసినవాడిలా బాధపడ్డాను. వారు తీరవ్వు వార్త అను

కోకుండా వచ్చిందేమీకాదు. ఇటువంటి వార్త ఎప్పుడో నివలసినప్పుడందని భయపడుతూ ఉన్నదే. పోయిన వేపిలో ఒకసారి 'ఉత్పత్తి' ఉన్న ఆరోగ్యం చెడగొట్టుకున్నారంట' అని వారికి వ్రాశాను. వారు 'నేను ఉత్పత్తి వెళ్లేదు. మఱి కారుమోద గుడివాడ (ఇక్కడికి 10 మైళ్లు) మూడు రోజులు వెళ్లి ఒక గంట అపటి ఆశ్రమంలో ఉపనయించి వెంటనే వెనుదిరిగి వచ్చాను. ఆ శ్రమ ఇప్పటికీ తీరింది.' అని వ్రాశారు. ఉత్తరం వ్రాస్తూ ఒకసారి మూడు పేజీల తర్వాత 'వాకు ఓపిక లేదు' అని, ఓపికచేసుకుని పది పేజీల ఉత్తరం వ్రాశారు: 'నేను ఈ యెండలకు బాగా నరిగి జీర్ణమై వచ్చాను. జ్వర వాతాభాగం తగ్గింది. దౌర్బల్యం బలం చేకూర్చు కుంటుంది మనస్సులోనూ శరీరంలోనూ. అదీ ఒక శక్తి - జలాశక్తి!' (21-6-1966.)

పోయిన అక్టోబరులో 'మీకు, శ్రీ రాజ్యవల్లి అనంతకృష్ణ శర్మగారికి, శ్రీ విశ్వవాద సత్యవారాయణ గారికి ఇక్కడి Young Lecturers సమావేశం చేయదలుచుకుంది. మీరు సహవాసికి, హైదరాబాదు రావాలి' అని వారికి వ్రాశాను—అనుమానిస్తూనే. వారు వ్రాశారు 'నేనున్న ఆస్పత్రినించి నందులకు సంతోషం. లంఘనాలలో మనుగుడు వన్నట్లు నాకి సమ్మానం. లేదా నా మనులు నేను నిర్వర్తించుకోవడమే కష్టంగా ఉన్నది. నేను వయసం చేయలేను. అంతకంటే రెండు మాటలు మాటాడలేను. ఈ స్థితిలో శ్రీ అనంతకృష్ణ శర్మగారికిన్నీ శ్రీ సత్యవారాయణగారికిన్నీ సమ్మానంచేస్తే నాకు సమ్మానం చేయడంకాదా? ఆలా నేను సంతోషిస్తాను.'

ఈ సారి వేపి కలవుల్లో వారిని చూచి రావాలి తప్పకుండా అనుకున్నాను. వేపికి ముందే వారు కలవు తీసుకున్నారు.

శ్రీ నదాశివగారు వన్న శ్రీ శాస్త్రిగారికి పరిచయంవేసి ఏడాది కాలేదు. ఈ కొద్దికాలంలో వన్న వారు ఎంతో దిగ రకు తీసుకున్నారు. నేను టి. ఎన్. ఎలియట్ కలిస్తే తెలుగులో ఒక చిన్న పుస్తకం వ్రాసి వారి మంచనలకొరకు పంపాను.

భయపడుతానే. (అంతకుముందు ఎలియట్ పై నా వ్యాసమొకటి బారతీలో వచ్చింది. ఆ వ్యాసాన్ని వారు చదివారట). వారికి సారస్వతంపై గల ప్రేమకు నిదర్శనం కావలసే వారు వాకిచ్చిన ప్రాత్యాహమే చాలు. ఏ భాషలోని సాహిత్యాన్నైనా ఏ కొలవు సాహిత్యన్నైనా ఒకే రకంగా చూడగలిగిన సాహిత్య దృష్టి వారికుంది. వారి కున్నట్లు మన తెలుగు వారిలో ఇంకొకరికి లేదు. ఎలియట్ పై నా రచనలోని కొన్ని విషయాలపై వారు వాదానికి దిగారు. మేము కొంత నిరసపడ్డాము. శ్రీ నదానివారిలో మొర పెట్టుకున్నాను. వారు వ్రాశారు: వేలూరివారు విమర్శించినందుకు బాధ పడుతున్నారా? వారు చేయూని విమర్శించటంకూడా అద్భుతమే అన్ననంగి నేటి కొమ్ములు దిరిగిన కొందరు విద్వాంసులకు తెలియును...నా ఆరభన పరిచయ మయ్యారు కనుక చనువు తీసుకుని విమర్శించారు. మీకు మీరై చంపితే బాగున్నదేవారే—'

శ్రీ శాస్త్రిగారు ఎలియట్ గురించి, ఎలియట్ పై నా రచన గురించి నాకు కొన్ని ఉత్తరాలు వ్రాశారు. ఎలియట్ పై శ్రీ వేలూరివారి ఆలోచనాధారము తెలుసుకోవాలని కొందరికైనా కుతూహలం ఉండవచ్చునని వారి ఉత్తరాలలోనుండి సుదీర్ఘంగా ఉరపారిస్తున్నాను:

మేము మీ కంటే ముందు ఎలియట్ చదివి ఉంటాము,—కొన్ని Criticisms తోపాటు. కొన్ని పథలలో గూడా భారతీయ అలంకారికుల అసగ సాహిత్యవేత్తల దృష్టిలో అతని కవితను గుఱింపి ఏమి చెప్పాలో (ఒకటి రెండు ఎలియట్ ఉదాహరణలతో) చెప్పాము. ఇది ఎందుకు వ్రాశానంటే మీ వ్యాసానికి ముందు ఎలియట్ తో స్వల్ప పరిచయము నాకు ఉన్నదని. అంతేకాని 'మీకేం తెలమ, పులును?' అని అనడానికి కాదు. నేను మీ కంటే ముందు చదివినా మీ వ్యాసం చూచి నేను వెనుకటికంటే 'ఎలియట్ ను నిక్కంగా ఎక్కువ తెలిసికొన్నాను; ఎలియట్ లాగా చెపితే—నిజం నిజం నిజం.'

ఎలియట్ ఏమి చెప్పాడు అన్నదిగాదు ఏలా చెప్పాడు అన్నది ప్రధానం అని వారికి ఒకసారి వ్రాశాను. వారు సమాధానంగా: భారతీయ సాహిత్య

దృష్టలు అసగ అలంకారికులు అని తలుచు వారుకొనబడేవారు చెప్పింది చెప్పతాను—సహృదయ హృదయాహృదం చెయ్యాలి కని,' అని. ఆ ఆహ్వానం కని వీంచేస్తే కలుగుతుంది? దీనికి సమాధానం వారు చెప్పింది—విభావాది సంయోగం (ఇది Broad గా చెప్పినమాట, చెప్పనలసిన మాట) 'విభావాను.... సంయోగాగ్రదన దృష్టికి' అనేది వా(కృ)త్య శాస్త్రం లోది. 'సంయోగాత్' అనేదానికి తనరచు లక్ష్యానికి అనుగుణంగా లిక్క సహకారం అయ్యాయా వ్యాఖ్యలకు వివిధంగా వ్యాఖ్యానాలు చేశారు. ఇది రచనాదం. ద్వనివాదం రచనాదంకంటే వ్యాసకమేకాని రసం రందఅనూ కరగిస్తుందని పెద్ద అన్నీరు. అందువల్లనే సన్నయ్యగారున్నా—'సిద్ధాపారసో...'—ఇక్కడేగా లిచ్చారు. ద్వనివాదాలకు రసవాదంతో తగాదాలేదు. ఎంచేతనంటే రసం ద్వనే కాబట్టి. సరే ఇక్కడ—విభావాదులు విషయం, సంయోగాత్ విధానం. విషయం విధానాలు రెండూ ఉంటేనే రస సిద్ధి అని ఈ భరతుని ఉద్దేశం.

'ఏమి చెప్పాడు' అనేది ప్రధానం కాదు 'ఏలా చెప్పాడు' అనేది ప్రధానం అన్నవారున్నా ఉన్నారు—ప్రాసలలోనూ సమీపలలోనూ. కుంత కాదులు ప్రాసలు. ఈ క్రిందివారు కొందిలు—దీనికి రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు ఒక పద్యం పుల్లకుమీద చెప్పారు—నీవు ఏ సందనననలోనో పుట్టావ్, అమృతంలాంటి ఏ తినుబండాన్ని మోశావు.. అని అంటూ. శ్రీ వారాయణదాసుగారు—

ఎగి రెగిరి పడ తెంగిలాశా
ఎనూ కాట్లకుక్క పీశా.

అంటూ ఎవనినో ఒక ఎంగిలి మనిషిని అనడేసరి. ఈ పాటలో హాస్యరసంకూడా ఇబ్బది ఉన్న. కాని ఇలా విషయగౌరవం లేకుండా ఎన్ని కావ్యాలు ఎంత మంది కవులు వ్రాస్తారు? మచ్చుకు తలోటి తలో కవీ వ్రాయవచ్చునని అనుకుండా.....కేవల ద్వని వాదంలో విధానమే అంతరంగమై ఉన్నది. కాని ఆ ద్వని రసంతో పాటు బాహ్యం కోలుపోకుండా ఉండాలి అనే నియమం ఉన్నది. దాంతో ద్వని కేవల విధాన మునే ఆపేక్షిస్తుంది అనేవ్యాప్తికి మొరికి పట్టింది. ఈ సంగతి శ్రీ వెంకట శాస్త్రిలవారు 'ద్వని ద్వని'

అని ఊహిస్తే ధ్వని చేస్తారు:—మలత్యాగం చేస్తున్నాడు అని ధ్వనించేట్టు కని చెప్పితే అది యుక్తం అవుతుందా అని ఒక పద్యం చెప్పారు. అలా కాకున్నా ఇంకో అట్టి లం పచ్చేట్టు ప్రాచీనట్టిన ఒక కోనేటిలో సుఖవ్యాధులలో తీసికొను ఒకామెను ధ్వనింప జేశారు (శ్రీ శ్రీ గారు ఒక పద్యంలో. ఇట్లాంటివి కావ్య గౌరవానికి అనుదాలు కావని అనడానికి 'జాచిత్య చారుణః' అని ధ్వనికారు ఉన్నాడు.)

ఎలియట్ కవితలోని obscurity గురించి, అర్థవిర్లయాన్ని గురించి (శ్రీ శాస్త్రిగారు: ఆయన ఒక వ్యానికి ఇంకొక పద్యానికి—కొంత పద్య శ్రేణికి లద్దాన్ని ఎలా విర్లయిస్తారు? అని. ఇరవిని 'ముక్తకాలు' కావునగా! శాబ్దబోధ చెప్పిరాలి. అందుకనే చాలామంది ఎలియట్ క్రిటిక్స్ నుకంటా వదిలి, 'Nile' సందర్భంలో ఎన్నడో ఒకానొకప్పుడు నైల్ నదీప్రాంతాలలో వాడుక ఐన కొన్ని కొన్ని బొమ్మలను ప్రవాహంలో వదలేయడం దాకా చెప్పి చూచారు. అందులకనే 'జీవితః కవే: ప్రవృత్తం' అని అన్నారు మన విమర్శకులు..... ఇట్టి అవ్యాకాలు అనగా అర్థవిర్లారణ చేయడానికి వీలులేనివి ముక్తకాలలో తగలవచ్చు. అట్టిది ధ్వన్యలోకంలో ఒకటి చూపబడ్డది:—'లావణ్య ద్రవణ వ్యయో న గణితః'—ఇత్యాది. మన విమర్శకులలో కొందఱు—శ్రోతకు తెలియని పద్యాలు చెప్పడం కవియొక్కయే జాడ్యం (వక్త చేసేవి తజ్జాడ్యం శ్రోతా యవ్వాన బుధ్యతే) అని కాదోలును అన్నారు. ఈ అందఱు (కవలయు విమర్శకులయు) అభిప్రాయాలలో కొంపాలు వ్యాయం లేకపోలేదు.

అసలు మనకూ అందఱకూ కావలసిన దేమిటంటే—ఇప్పుడు Critics ఇలా అర్థాలు చెప్తారే వారి కేమిటి అర్థబోధోపాయం? దాంతే, మిల్టన్లు చదవనివానికి వానితోతీసికొన్న ప్రతికలనుబట్టి అర్థబోధ ఎట్లా? (అమ్మతం చదువుకోనివాడు దీని కథికారి కాడని మీరు సమర్థనం చేశారు. ఇందులో partial truth లేకపోలేదుగాని ఇది ఎలియట్ విషయంలోనే కాబట్టి ప్రత్యేక సాంకేతికం కిందికి రాలా?). Waste Land లో కాదోలు ఎలియట్ కారకులు శక్తి ఒడ్డున పడినప్పుడు

నన్నని గీతలుగల . ఆయాకులు (రేఖాయుకాలు యున హస్తాలతో పోలినవి కాబట్టి.) ప్రవాహవర్షాలు కాకుండా పట్టుకొని ఉన్నటులు వ్రాశాడు అక్కడ. p Lost లో మిల్టన్ పర్వించిన—కారకులు పావులు కింద అనగా సుకంఠో వడ్డలు! వడ్డయ్! అనే అర్థంకల పరస గురుతు వస్తుంది ఎలియట్ పెద్ద పెద్ద నగరాలలో పాగనాట్రాల పాగను పిల్లలకు పోలుస్తాడు. మన పురాణాలలో దేవల్లోనే నేను పరిగ్గా దీనినే చూచాను*—ఇంతే. * వాళ్ళు అనగా దాంతే మిల్టన్లవారుల వాక్యగ్రహణమాత్రం చేత అర్థబోధ కావడం అనేది వ్యాసకం కాదు అని తెలిసినవాళ్ళలో కొందఱకు ఈ ఎలియట్ లర్థం లేదు—నహి ప్రతిష్ఠా మూత్రేణ అర్థసిద్ధిః.

(నేనే దీనికి ఎదురు వ్రళ్ళు వేస్తాను,—అతి

ప్రాచీనాలై ఎప్పుడూ వివచనవి జరగరి తురగరి వంటి శబ్దాలకల ఋక్కులకు అర్థబోధోపాయం ఏమిటి? ఈ పదాలకు దాపుగాఉన్న ధాతువులు చూచి ప్రత్యయాలు కొన్నిపాఠవి కొన్నికొత్తవి చేర్చి పూరించి యజ్ఞాలలో వాడుతున్న వానిని కనుక్కుని భాస్కర వివర్తనాదులు నమ్మడానికి వీలులేని లద్దాలు చెప్పి చూచారు. కొన్నిలర్థాల యొడ వారికే సమ్మిక లేదు. (శ్రీ లరవించులు సైకాలజీ అవలంబనతోనూ Mystic experience తోనూ కొత్త లర్థం చెప్పారు. (శ్రీ రధాకృష్ణన్ ఈ సవినార్థాన్ని అంగీకరించనని Indian philosophy మొదట దీని విచారణ చేశారు!)

అర్థవిర్లయం విషయంలో కావ్యంలో అర్థం కేవలం శబ్దవిష్కంకాదని కొంత బుద్ధినిష్ఠం కూడానని, కనుకనే అన కావ్యానికిగాని పద్యానికిగాని ఇది లర్థమని విర్ధారించగం అధికారం కనిక ఉండదని వ్రాశాను. దానికి వారు: 'పాఠకుల మనస్సులోని Intellectual stuff కూడ కవి పద్యోద్దేశంతో కలుస్తుందనే మాటను Chisel చేసి మన అలంకారికులు సహృదయుడు వారి

* (శ్రీ శాస్త్రిగారు ఒక ఉత్తరంలో 'నాకు ఇంగ్లీషు పరిగా రారు. సంస్కృతమూ అంత మూత్రమే అనుకోండి' అని వ్రాశారు.

శతావధాని—వేలూరి శివరామశాస్త్రి

సోకుడు అని అన్నారు. (కవి హృదయం) ఊహా ఎరింగిన సాకశాస్త్రములే అన్నారు తెలుగు కవులు.

‘ఎరియట్ కు తమకు తోచిన అర్థాలు చెప్పి ఎరియట్ కవిత్వాన్ని అంటాడటా అందుబాటులోకి తెచ్చాక రసమో, భావమో, ధ్వనో, వాచ్యవమత్కార విశేషమో సరస్వతియొక్క ఏ బీరువాలో ఎక్కి కూర్చుంటుందో చూడమని నే ననుకుంటున్నాను’ అని వ్రాశారు వారు.

సాహిత్యాన్ని బహుముఖమైన రాజకీయాలలోని ఒక ముఖం కాక, ఒక తనస్సుగా భావించినవారు శ్రీ వేలూరివారు. వారి సాహిత్య జీజ్ఞాస విశ్వ

సాహిత్యాన్ని అరింగనం చేసుకుంది. వన్నయ్యమ్మ ఎరియట్ ను, అన్న ద్ ను ఒకే దృష్టితో చూడగలిగిన వారు తెలుగుదేశంలో చాలామంది లేరు. శ్రీ శాస్త్రి గారు పండితి లోకంలో ఒక శిఖరం—కాదు ఒక శిఖరశ్రేణి. దానికి భైష్ణవ్యమేగాని భైష్ణవ్యం లేదు; కాంభీర్యమేగాని దంభం లేదు; సహృదయతే కాని అనవసంతేదు. అటువంటి మహనీయుని చూచే భాగ్యం శ్రీదేవి తెలిసి అలా బాధ కలిగింది.

—(శ్రీ) రాధాకృష్ణమూర్తి.

ఈ గీతం

డా॥ మాదిరాజు రంగారావు

స్వాగతం పలికి మీకు—

ఈ వేదిక నలంకరించి ఉన్న
తరుణ మనస్కులు! ఉత్సాహకళికలు!
మహాభూమికలలోని
రహస్య గవేషణ మతులు!
భౌతిక జగత్తులోని
పరిణామ విచారణ చణులు!
ఈ గీతం వినిపిస్తున్నాను.

గతంలోని ఔజ్వల్యం
వర్తమాన వాస్తవికత
భవిష్యత్తు స్వప్నరూపం
చింతనలో, అనుభూతిలో
అధివసించి ఆకారం దాల్చిన
కళారూపం ఈ గీతం
నే వెందుకు వినిపిస్తున్నాను?

అవశకునపు టూకల, ఉదేకపు టురుపులు
గుండ్రాళ్ల దొర్లింతలు, గులకరాళ్ల కలవరింతలు
ముళ్లకంవల ఈడ్పులు, నిమరలో కలవరింతలు
మడిగుండాల తిరుగుళ్లు, అవలింతలు, త్రేన్పులు
ఒకటేమిటి? ఇలాంటివి శబ్దించే
యంత్రభ్రమణం నియంత్రించడానికి,
అవి ఇష్టంలేని వారి కొక వేదిక కల్పించి
అవి నిదురలో వివేచారిని మేల్కొల్పదలచి
ఈ గీతం వినిపిస్తున్నాను.

ఈ చైతన్య జగత్తుకు అవరోధంగా
మృత్యువు ఎప్పుడూ ఎదురై విలుస్తుంది.
దీక్షనాశనంనుండి మొక్కు

పుష్పవతనంనుండి ఫలరూపం
తమస్సునుండి ఉష్ణ ఆగమనం, వహజం.
వస్తువు ఒక రూపం పోయి,
మరో రూపం ధరిస్తూ ఉంటుంది.
మార్పు నడిమికాలమే మృత్యువు.

శవాలు తగులబెట్టుబడిన శ్మశానాలు
శవాలు పాతిపెట్టిన భూస్థలాలు,
భౌతిక రూపాల గొప్ప మార్పుకు స్థానాలు.
ఆనందానికి దుఃఖానికి
ప్రతీకలైన జీవనం, మృత్యువు
నిరంతర సృష్టి ముఖాని కిరుపార్థావలు.

ఈ శాబ్ద వరంవరా రూపం
పరాకాష్ఠ దశలో మృత్యువుగా
విదురౌతున్నది.
ఇది మార్పు రూపాలలో ఒకటిగా
ప్రతారీస్తున్నది లోకాన్ని.
ఒక విధంగా చెబితే మృత్యువుగే.
గతంయొక్క వర్తమాన రూపం.
అయితే వెలుగు ఊహ రాని
చీకటి బోయ్యారం, కాదు గతం.

రోజూ రాత్రి గర్భంలోకి
నన్ను ప్రవేశింపజేయ చూస్తుంది మృత్యువు.
నేను లోనికి జని నిదురపోయి ఉన్నా
స్వప్నచిత్రాలు చిత్రించి
ఉదయం మేల్కొని బయటికి వస్తాను.
అప్పటివరకే, తరుమబడి
చీకటిలోయలో దాగిఉంటుంది,
ఇంతమాత్రానికే భయపడి
మృత్యువు పేరు విని సామాన్యుల్లా
సగం చచ్చిన బ్రతుకు గడువుతారు.

ఓ మృత్యురూపమా!
చీకటి చిమ్ము గత కాలమా?

ఒక విషయం చెప్పాలి నీతో.
నా కాళ్ళు నేలలో పాతుకపోయి ఉన్నాయి.
నా హృదయం భూమి గుండెకు హత్తుకొని ఉంది.
ఈ భూమి ఎంతో ఆర్ద్రమైంది.
ఎప్పటికైనా ఇంత స్థానమిచ్చి
తనలో లీనం చేసుకునేది.
అకాశంపై విశ్వానం లేకపోలేదు.

నాకు తెలుసు బ్రతుకులో
మధ్య దారిలోనే
తొండవలె వేచిఉంటే
గసినవ జానున్నావని.
నేను విన్ను ఏలా తృప్తిపరచగలను?
ఇది నీ దురదృష్టంకాక మరేమిటి?
ప్రస్తుతం వినిపిస్తున్నదానికి
అడ్డురాకుండా ఉంటే అంతే చాలు!
ప్రక్కనే చేరి రాతిబండలు దొర్లించకు.
ఇదేమంటే నా పని నేను చేసుకుంటున్నానని
ఎవో కుంటి కొంటే సాకులు వినిపించకు.

అందరినీ కష్టపెట్టడానికి
వేసిన ఎత్తు కాదిది.
ఎవరినో సంతోషపెట్టడానికి
కనిపెట్టిన చిట్కా కాదిది.

శిశిరం వస్తుంది నీ ప్రభావంతో
తరువాత వచ్చేది వసంతం అని మరచకు
రాత్రి వస్తుంది, నిదుర ఆవరిస్తుంది నిజమే.
ఉదయ మవుతుంది. మేల్కొనడమూ జరుగుతుంది.
ఈ చక్రనేమిక్రమణ నిరంతర గతులు
ఎవరి కనుకూలంగా వా రస్వయించుకోవచ్చు.

నాకు తెలుసు మృత్యువు
నా చెప్పచేతలో లేదని
నాకు తెలుసు మృత్యువు
శాశ్వతము, స్వతంత్రము కాదని

శాశ్వతము, స్వతంత్రము, అనంతము ఐన
చైతన్యపు టంశనని నాకు తెలుసు.

అలా విరుచుకపడతావెందుకు?
సముద్రంపై అగ్నివర్షంవలె
అద్దాలవంటి నా కనుచూపులలో
నీ రూపం ప్రతిఫలిస్తూనే ఉంది.

అకాశంవలె విచ్చిన చెవిలో
నీ గమనం శబ్దిస్తూనే ఉంది.
రోదసివలె నిలచిన మనస్సులో
ఊహలు గాలిలవలె
అనుభవింపజేస్తూనే ఉన్నవి.

ఊడలు దిగిన సుర్పిచెట్టువలె
ఏమాత్రం కదలవు మెదలవే?
కలలో జడలు రేగిన పెనుభూతంవలె
అంతలో రూపుమారిపోయావే?

'గుడ్ మార్నింగ్' ఎంటూ వచ్చి
గుడ్ బై చెప్పకుండానే వెళ్లవచ్చు.

ఒక్క గాలితెర వీసే
గొప్పతనం తెలియవచ్చే
సముద్రం, నా కంటికి
చిక్కని హాస్యపు నురుగుతో
ఉన్న మాటల తరగలతో
ప్రపంచ నాటకశాలలోని
గొప్ప హాస్యపాత్రవలె కన్పిస్తాడు.
నీ తలపుల తలాపులు మూసి
ఆటకట్టి వెల్లిపోతూపోతూ
నాపై చూపే ప్రేమ ఏముంది?
ఒక గులాబీ పుష్పం
నా శిరస్సుపై ఉంచుతున్నావు!
చుట్టూ ఉన్న కంటకాలు
గ్రుచ్చుకుంటాయన్న ఊహతోనేనా?

అడవిలో,

క్రూరకీరాతక చర్యకు బలియైన,
ముగ్ధముగ్ధంగా కాలాన్ని కత్తిరిస్తూ
ఎగిరే హరిణశాబకం నెత్తురుతో
ఈ గీతం వ్రాస్తున్నాను.

వనంలో,

వివరీతపు గాలిచే విశిర్ణమై,
సౌందర్య పరీమళభరితమై
కాలాన్ని మరపించే పూవుల
మధుపరాగరేఖలతో
ఈ గీతం చిత్రిస్తున్నాను.

తల్లి కలల కానందరూపం కల్పిస్తూ
బ్రతికి బట్టగట్టి కాలాన్ని జయించే
శిశువు హృదయ రూపంతో
ఈ గీతం స్పందింపజేస్తున్నాను.

వర్షధారలు భూమిలో విలీనమైనట్లు
గాలిపీల్లలు దిశల చెరగులలో దాగినట్లు
వెలుగు కత్తులు రోదసి గుండెలో చొచ్చినట్లు
శబ్దరేఖలు గగనవీధి పరుగిడినట్లు

నా మాటలు—మనస్సులో పాఠాలు దాటి
అంతరాత్మలో అర్థవంతాలై
నూనవ జీవన పూహలలో
అమృతకాంతి వర్షంతో
నవనవోన్నే పృథివీకృతి,

ఆనందం నందింపజేసే
అనుభవం స్పందింపజేసే
సహృదయ మనఃప్రీతి పరమ
సతాగీతం, అవిష్కరిస్తున్నాను.

శ్వాత్మ ప్రపంచంలో మార్క్స్ దర్శనం 6

శ్రీ సిద్ధిహుక్

హేగెల్ వంటి చారిత్రక ప్రత్యయవాదులలో కూడా ఈ ఆత్మ ధర్మ ప్రత్యాభాసన సిద్ధాంతం వుంది. వారు, దానిని గురించి ఒక విధంగా ఆలోచించారు. దానికి ఒక వద్దతి అర్థం కుదిర్చారు. చారిత్రక పదార్థవాదులు ఈ సిద్ధాంతాన్ని గురించి చూపించిన వివరాలన్నీ ఇచ్చట అనువర్తించదు. సహజసిద్ధమైన ధర్మం నుంచి వ్యత్యయం చెందడం ఆత్మ ధర్మ ప్రత్యాభాసనమని, ఈ పదార్థ సిద్ధాంతాలు భావించారు. కానీ హేగెల్ మొదలయినవారితో అట్లా కాదు. వారి సిద్ధాంతంలో “అనుభవాత్మ” (లేక వ్యావహారికాత్మ) ఆత్మ ధర్మ ప్రత్యాభాసనం వలన పెరిగి పెరిగి తుదికి “వరమార్గ ఆత్మలో” (లేక నమస్త ఆత్మలో) లయించి పోతుంది. ఈ వరమార్గాత్మ లేక నమస్తాత్మ భగవంతునికి ప్రత్యామ్నాయంగా పనిచేస్తూ వుంటుంది. అందువల్ల పదార్థ వాదులు ఆత్మ ధర్మ ప్రత్యాభాసనాన్ని గురించి, పదార్థ సిద్ధాంతాలు చెప్పే అభ్యంతరం ఈ కారణం చేతనే ఇచ్చట వీరియందు అనువర్తించదు. ప్రత్యయ సిద్ధాంతాలలో ఈ వద్దతిని అంతా ఒక ప్రయోజన ధర్మం అడుపుతో వుండుకుంటున్నది. ఇచ్చట, దిష్టికి, లేక అర్థస్థానికి స్థానమే లేదు. వైయక్తిక నిర్ణయం, మున్ను నిష్పత్తైన అవకాశం, అవుమైన చెడుగు మొదలయినవి కూడా ఇచ్చట వుండవు. హేగెల్ యొక్క ప్రభావం నుంచి మార్క్స్ తప్పించుకోలేక పోయాడు. తన మొదటి గ్రంథాన్ని వ్రాస్తూనే రోజులలో మార్క్స్ వివాద హేగెల్ ప్రభావం ఆయన ఎంతి వద్దనుకున్నా అధికంగా కనిపిస్తూ వచ్చింది. ఆ తరువాత,

మార్క్స్ తన ఆలోచన క్షేత్రాన్ని మార్చుకున్నారు మానవీయమైన ఆదర్శాలను వదులు పెట్టుకుండా సమాజ సమీక్షకు ఆయన పూనుకున్నారు. స్వస్థానాన్ని తొలగించి తాలూకు నీతి వాదాలను వదలిపెట్టి ఆయన పెట్టుబడిదారీ ఆర్థిక వ్యవస్థ యొక్క అభివృద్ధి వద్దతిని, అనుభవ ప్రాతిపదికను వివరించడానికి పూనుకున్నారు. ఇచ్చట ఆయన కృషి యిది. ఇచ్చట ఏ విధానాలను, కార్యక్రమాలను అవలంబిస్తే సమాజ వివ్వనం సాధ్యమవుతుంది? ఆ వివ్వనం నుంచి వన సమాజ ధర్మం ఏర్పడి ఉచితజ్ఞానైవ మానవుడు అనిర్భావం చెందుతాడు? ఈ విషయాలను తెలుసుకోవాలని ఆయన తన అనంతర కాలంలో విశిష్టాన చేశారు.

“కమ్యూనిస్టు మానిఫెస్టో”లో ధర్మ ప్రత్యాభాసన సిద్ధాంతం తాలూకు భాషాభేదజాలు కొంతవరకు కనిపిస్తాయి. “దాన్ కాపిటల్ లో” కూడా ఈ సిద్ధాంతం చిహ్నాలు వున్నాయి. ముఖ్యంగా మున్ను సంవయాన్ని గురించి చెప్పిన అధ్యాయంలో ఈ విషయం కనిపిస్తుంది. కానీ, ఇచ్చట, మార్క్స్ అర్థం, భాష రెండూవేరు. మార్క్స్ పెద్దవాడయిన కొద్దీ ఆత్మ ధర్మ ప్రత్యాభాసనాన్ని నిరోధించడానికి సహేతుకమైన తెక ఉచితంగా కనిపించే మార్గాన్ని ఆలోచించారు. పని కాలం పొడవును తగ్గించడం, అధికారంలో పరివర్తనం తెచ్చి పెట్టడం మొదలైన వద్దతులను ఆయన ఆలోచించాడు.

ఇచ్చట వేను చేప్పదలచుకున్న విషయాలు ముఖ్యంగా రెండం. ఒకటి మార్క్స్ నిజంను గురించి

ఇప్పుడు వియలుదేరిన అవిరళోత్సాహానికి ప్రాధుల మంతా మార్క్స్ ఆర్థిక ప్రపంచం సర్వమైన రహస్యమున్నూ మానవ అత్మ ధర్మ ప్రత్యాభ్యాసంలో వున్నదన్న పూహాపోహల కలిగింది. రెండు:— ఈ రకమైన పూహాపోహ మార్క్స్ పెద్దవాడియిన లెన్యూ చేసిన సర్వమైన విచార ధారకున్న పూర్తిగా విజాతీయ మైనది.

మార్క్స్ యొక్క సర్వతాత్త్విక చింతనకున్నా అత్మ ధర్మ ప్రత్యాభ్యాసం కీలకం అనే భావం ఒక్క మార్క్సిస్టులతోనేకాక మార్క్సిజంను చట్ట దబ్బరగా భావిస్తూ వున్న వందేల ప్రకాండలలో కూడా వుంది. “కమ్యూనిస్టు మానిఫెస్టో” కారే మార్క్స్ స్వయంగా ఈ అత్మ ధర్మ ప్రత్యాభ్యాస సిద్ధాంతాన్ని పదార్థేతర వాదం తాలూకు కృత్యమనిపిస్తే బుద్ధిజౌధ్యజనితవ్యూహమనిపిస్తే అభివ్రంబిస్తున్నాడు. ఈనిమనంలో అంగీకరించక ప్రాఫెసర్ లార్డ్ టక్కర్ తను వ్రాసిన “Philosophy and Myth in Karl Marx” లో అత్మధర్మ ప్రత్యాభ్యాస సిద్ధాంతం కారే మార్క్స్ పరమ సిద్ధాంతమైనట్టు వ్రాశారు. “మానవ ఆత్మ ధర్మ ప్రత్యాభ్యాసమున్నూ, దానిని విరోధించి జయించడమున్నూ మార్క్స్ సిద్ధాంతాలలో సరసమైన సిద్ధాంతం. మార్క్స్ సిద్ధాంత ప్రపంచానికి ఇదే ప్రాతిపదిక.”¹⁶ ఈ విషయాన్ని గురించి టక్కర్ తన గ్రంథంలో వివరిస్తూ, ఈ సిద్ధాంతాన్ని ప్రపంచ చింతలో మార్క్స్ ఎంతో అంతర్వృత్తిని ప్రదర్శించారని అంగీకరించినా, అనంతర మార్క్స్ సిస్టులవలె దానినే సరమ సిద్ధాంత మనక అది చట్ట దబ్బర లని తేల్చివేశాడు. మానవ అత్మ ధర్మ ప్రత్యాభ్యాసానికి అసలైన జనిస్తానం ఏమో, దానియొక్క ఉనికి ఎక్కడో మార్క్స్ కు సరిగ్గా అర్థం కాకపోవడంవల్ల ఆయన సిద్ధాంతం దెబ్బ తిన్నదని అన్నాడు. మనుష్యుని యొక్క ప్రకృతి సిద్ధమైన స్వభావాన్ని వికీరపరచే విజాతీయమైన శక్తి ఒక టున్నది. ఆ శక్తి బానిసుంది. తప్పించుకొని విముక్తిని పొందడానికి మానవుడు పోరాటం సాగించవలసివుంది. ఆ విజాతీయమైన శక్తిని విరోధించవలసివుంది. ఆ శక్తి మరి ఏమీ కాదు. అది

మానవునిలో వున్న లోభమూ, అహంకారమూ, స్వార్థపర్యమూ అన్న లక్షణాల కూడిక. ఇది మానవుని యొక్క అంతరింగాత్మ. ఇప్పుడు అంతరింగికమైన విస్మయం అవసరం అవుతుందగా మార్క్స్ దాని స్థానే సమాజ విస్మయ కార్యక్రమాన్ని చెప్పి పెట్టి పారపాటు చేశాడు. ప్రాఫెసర్ టక్కర్ లెక్క ప్రకారం అసలైన చెడుగు పెట్టు ఒడిదో పద్ధతి కాదు. అసలైన చెడుగు మానవుని కూడా, మానవుని లోభమూ, మానవుని అహంకారమూ. వీని ఎండి మూపునికి విముక్తిని కలిగించవలసి వుంది.

ప్రాఫెసర్ టక్కర్ చెప్పిన అత్మ ధర్మ ప్రత్యాభ్యాసానికి మనం ఇప్పుడు సమాధానం చెప్పవలసినది. ఈ రకమైన విచారధారకు మార్క్స్ స్వయంగా క్రైస్తవమత విమర్శకులో స్వర్ణవక్షం చేసే వున్నాడు. ఆ రెండువారి వ్యత్యాసం, టెంథాన కొంత వ్రాశారు. ఇప్పుడు మనకు టక్కర్ వాదంలో ఒక్క విషయమే మనం చూడవలసి వుంది. నేను పైన ఒక ప్రశ్న వేశాను. “ఏ యధాభ్యున్నైన అత్మ లేక ధర్మం నుంచి, లేక నీ సహజమైన అత్మ లేక ధర్మం నుంచి మానవుడు ప్రత్యాభ్యాసమైవాడు?” మార్క్స్ పద్ధతిలో ఈ ప్రశ్నకు సమాధానం వున్నదని ప్రాఫెసర్ టక్కర్ వాదిస్తున్నారు. అదేమిటో ఇప్పుడు మనం సరిగ్గానే చేయవలసివుంది. టక్కర్ గ్రంథంపై విమర్శనలు వచ్చాయి. ఆ విమర్శనలకు టక్కర్ సమాధానం ఇచ్చుకున్నాడు. రెండు గ్రంథాన్ని సమర్థించుకున్నారు. మానవ బృహదాన్ని గురించి మార్క్స్ కు వున్న నిష్కర్షమైన భావాలలో చరిత్ర వ్యవహార సిద్ధమైన విషయమునన్ని, పారమార్థికమైన విషయమున్నూ, పారమార్థికమైన పద్ధతి యున్నా వున్నవని ప్రాఫెసర్ టక్కర్ లభిప్రాయం వదులున్నారు. మానవుని వ్యావహారిక స్వభావం సమూహత్వ పద్ధతిలోని మార్పులవలన పరిణామించెదలూ వుంటుంది; మార్పులు పొందుతూ వుంటుంది. పోలే మానవునిలోని పరమార్థ స్వభావం “కృషి శక్తి కలిగిన పశువు వంటిది. అది ఒకరకమైన జీవశక్తి

16. Robert Lucker, philosophy and Myth in Karl Marx. (Cambridge University press, 1961 P P 238).

కలిగినది. అది స్వభావంతే! స్వయంసంపూర్ణతను లేక స్వయంసమగ్రతను సంపాదించవలెననే ఆశ, జిజ్ఞాస కలిగినటువంటిది. సమగ్ర అత్యుత్పాదం కూడా ఈ జీవస్వభావ లక్షణం. ఈ క్రియ వస్తూ త్వరిత కార్యరంగంలో జరుగాలని ఈ జీవి వాంఛిస్తుంది. ఈ క్రియ అంతా నిర్బంధం లేకుండా అచ్చమైన స్వతంత్ర్యంలో జరుగాలని అనుకుంటుంది.

మనుష్యుని యొక్క వ్యావహారిక స్వభావాని మనుష్యుని యొక్క పారమార్థిక స్వభావాని మధ్యే ఎంచబడిన ఈ లేదా మార్క్స్ దృష్టిలో తుచ్ఛం; అనగా యదార్థ విషయం కాదని అర్థం. మొదట మనుష్యుని స్వభావంలో కనపడే విషయాని దేనిని ఇది అభివర్ణించే ప్రయత్నం. ఒక అవ్యక్తి చెబుతుంది. మనుష్యుడు ఎల్లా వుండాలి? చెబుతున్నది. అంతేకాక సరసమాణిలో మానవుని యొక్క పారమార్థిక స్వభావం అవిచ్ఛిన్నం చేసేదేదెట్లా? వర్గధర్మ బుష్కమైన మానవమాజ చరిత్రలో అంతిమ దశలో ఈ స్థితి అవిచ్ఛిన్నమైందా? అవిచ్ఛిన్నమే అది ఎల్లా జరుగుతుంది? ఇంతవరకు అనేక సమాజాలు ఉద్భవించాయి. అంతరించాయి. ఈ ఏ సమాజంలోను మానవుడు స్వతంత్రంగా వస్తూత్వర్తి క్రియాకలాపం ఆచరించి స్వయం సమగ్రతనుగాని ఆర్థికత్వంగాని పొంది వుండని సందర్భంలో ఇది ఎల్లా జరుగుతుంది? ఏది సర మార్గమో, అది అదినుంచి పులికిగాని వుండాలి. ప్రాఫెసర్ టక్కర్ మానవస్వభావంలో ఎచ్చట, వ్యావహారిక స్వభావమని పారమార్థిక స్వభావమని భేదాన్ని ఎంచుకున్నాలో, అచ్చట వాటిని మార్క్స్ నిరంతరమైన పరస్పర అంతస్పృంఘిల్లునముగా భావిస్తున్నారు. అంటే, మానవుని యొక్క జీవనబంధమైన, స్వభావానికిన్నీ సమాజక చారిత్రక సంబంధమైన స్వభావానికిన్నీ విప్లవమైన భేదాన్ని ఎంచడానికే మార్క్స్ ఇచ్చట నిరస్యరిస్తున్నారు. మానవుని యొక్క మానవసంబంధమైన తత్వం సమాజ సంబంధమైన మనస్తత్వంలో లయిస్తున్నది. అంతే కాక మానవుని శరీర ధర్మం కూడా తీవ్రమైన మార్పులను చెందుతుంది. మార్క్స్ ఏ పుస్తకాలు వ్రాసి

మానవుని వ్యవహారిక పారమార్థిక స్వభావద్వైత సిద్ధాంతాన్ని స్థాపించాడని ప్రాఫెసర్ టక్కర్ ప్రయత్నించాలో, ఆ గ్రంథంలోనే కారల్ మార్క్స్ ఇలా వ్రాశారు:

“మనుష్యుడు సమాజజీవి, సమాజ జీవి కాదు” సమాజ జీవి అయిన మానవుని యొక్క విషయ జ్ఞానం, లేక ప్రజ్ఞానం సమాజజీవి కాని మానవుని ప్రజ్ఞానం కన్నా విభిన్నమై వుంటుంది. వస్తునిష్ఠమైన అభివేషంతో మానవుడు అనే జీవి అభివృద్ధి పరచుకొన్న పర్యమైన సంపత్తు ద్వారానే ఆత్మ నిష్ఠమైన వ్యక్త్యభిరుచినికేషం అదిలో సృష్టిని పొందింది. అదిలో ఆలవరచుకొనబడింది. అనగా అభిరుచిని పెంపొందించుకొన్నదన్న మాట. సంగీతాన్ని విని అనందించగలగడం, అందమైన ఆకారం చూచి కనులకు అర్పణం చేసుకొనడం—ఇట్టివి. అనగా, మానవుని తృప్తికి సమర్థములైన, మానవునియందు సాధభూతమైన పున్న పర్యమైన శక్తులకు అవ్యక్తతను చేకూర్చగల పంచజ్ఞానేంద్రియాల విషయం ఇచ్చట చెప్పబడుతున్నది. ఇచ్చట ఈ చరియని జ్ఞానేంద్రియాలే కాక అదృశ్య వంబంధమైన ఎరుకయు, అనుభవ విషయములు (ఇచ్చ ప్రేమ మొదలయినవి) పున్నవి. వీటినిన్నింటినీ కలిపి ఇంగితం అంటు వ్వాము. ఇది ఇంద్రియాల వలననైన మానవుని స్వభావనిశేషం. మానవుని జ్ఞానేంద్రియాల మానవీయ చరిత్ర. వస్తునిష్ఠంగా దానియొక్క పునికి అన్నది వుండడం చేతనే ఇది అవిచ్ఛిన్నం చెందుతున్నది. మానవీకృత స్వభావంలో స్థితిని పొంది వుండడం చేతనే, ఈ అవిచ్ఛిన్నం. పంచజ్ఞానేంద్రియాలకు శిక్షగరకడమే గాక చరిత్ర చేసినట్టినవని.”

కమ్యూనిజంలో ఏ విధమైన బాధలయిన వుండవచ్చునీ అంగీకరించడానికి మార్క్స్ కు ఏరకమైన అభ్యంతరమూ లేకపోయి వుండవచ్చు. అట్లా అంగీకరిస్తే, ఆ బాధలు పెద్దగా బాధ పెట్టేవిగా వుండవని అయిన అనుకుని వుంటాడు, లేదా ఇతర సమాజాలలో ఎలా అవి వుండవని అనుకుని వుంటాడు. హెగెల్, ఫ్యూరేబాకలు ఇద్దరూ కొన్నిసార్లు చెప్పారు. ఆ విషయాలను మార్క్స్ వివరితమైన ధూళాలకు కాలపాతమైన లోకాలకు పట్టించుకు

పోయాడు. ఏది ఏమైనా, ఇప్పుడు తెలుసున్న విషయం ఇది. పైన వుద్ధరతివరదిన వాక్యాల వల్ల మానవుని వ్యావహారిక పరమార్థిక స్వభావానికి భేదాన్ని ఏంచడం చెల్లదని నిరూపణం అవుతున్నది. మానవస్వభావం గాని లేక మానవుని అత్తగారిని, మార్క్స్ కు కొత్త విషయాలు కావు. అవి దత్త విషయాలయితే విత్తు నుంచి చెట్టు కావడంగా సంతర్భణం చెందవలసి వుంటుంది. కాని మార్క్స్ ఆలోచన అట్టిది కాదు. మనుష్యునికి ఒక అత్త వుందా? బహు అత్తలు వున్నవా? — అన్న విషయాన్ని గూర్చి కూడా మార్క్స్ కొంత చర్చించి వున్నాడు. వానిని సంభాష్యదర్శం దృష్ట్యా కొంత వున్నర్శియం కూడ చేసి వున్నాడు. మార్క్స్ అధ్యయనం మంచి సమాజంలో మంచి జీవనం. ఆ సమాజం ఆ జీవనం అత్యంతమూ ఉదాత్తమైనట్టివి. అప్పుడు ప్రతిభావంతులు ఉపజ్ఞాదకర్తలు అయిన మానవులు సంఘంగా సహకార జీవనం వెర్చువనా పొందడాన్ని, సత్యాన్ని అన్వేషణ చేస్తున్నారు. ఆ అన్వేషణ కొనమే ఈ జీవనం పాగుతూ వుంటుంది. ఈ విషయాన్ని పైన సూచించి వున్నాము. ఇదే మార్క్స్ తత్వం అయినట్లయితే, ఆయన ఒక్కసంక్తి గ్రంథాన్ని గూడా వ్రాయవలసిన అవసరం కనిపించదు. ప్రాసెస్ టెక్నో అభిప్రాయం కూడా యిదే. ఆయన యిట్లా వ్రాశారు.

“మార్క్స్. తాను ఇరవై సంవత్సరాలు కష్టపడి తన ఆలోచనాన్ని పాదా చేసుకొని బీవితంలో సుఖాన్ని త్యజించి కుటుంబానికి సుఖం లేకుండా చేసి, వ్రాసిన ఏ గ్రంథమయితే వున్నదో ఆ గ్రంథం “దన్ కాపెటెర్” ఇప్పుడు మనకు మేధా ప్రదర్శనకాగా మిగిలి వుంది. అయితే, 1844 లో మార్క్స్ 16 వేటొ గ్రంథం ఒకదాన్ని వ్రాశారు. అది అచ్చు కాలేదు. ఆ గ్రంథాన్ని ఆయన ఒక్కరోజులో పూర్తి చేసి వుంటారు. “Aesthetics” (Economics ?) యొక్క భవిష్యత్తును గురించి అందులో మీమాంసించారు. అయితే ఆ గ్రంథం ఆయనకు ప్రచురణ యోగ్యమని అనిపించలేదు. కానీ ఇప్పటికీ తెలియ వలసింది ఏమన్నా వుందంటే ఆ గ్రంథంలో వుంది.”

ఈ మాటలలో వున్న వైచిత్ర్యం సంగతి

అలా వుంచుదాం. కాని, ఈ మాటలలో ప్రాసెస్ టెక్నో మార్క్స్ తత్వానికి చేసిన వ్యాఖ్యానం నిలిచేది కాదని చెప్పడానికి సమర్థమైన ఉపపత్తి వుంది. అజ్ఞాతమైన మార్క్స్ రచనలలో ఆయన చెప్ప దలచుకున్న అర్థమంతా వుందని వాదించే వక్తంలో మార్క్స్ పేరు మీద, మార్క్స్ సిద్ధాంతాల పేరు చెప్పి బయలుదేరిన సర్వత్రైవ వుద్యమానికిన్నీ అవారం ఎక్కడ? ఇదే ప్రశ్న.

విప్లవానికి విరోధం చేసినందుకు జరిగిన విమర్శలకు విప్లవం యొక్క యధాస్థితిని విప్లవాత్మకంగా విమర్శించేందుకు కూడా మార్క్స్ చెప్పాడని చెప్పబడుతున్న అర్థధర్మ ప్రత్యాఖ్యాన సిద్ధాంతాన్ని దాని తెన్నులేకుండా, ఉపయోగించడం జరిగిందని అందుకోసం ఆ సిద్ధాంతాన్ని పేరుపుక్కా. అదానికి గడిచింది పోయేవిధంగా వ్యాఖ్యానించడం పరిపాటి అయింది. ఇప్పుడు మార్క్స్ నిమిత్త “సిద్ధాంత ప్రపంచానికి” కూడా ఇదేకమైన గతి వట్టేట్లు గోచరిస్తున్నది. అంతకాలంలో ఈ విషయాన్ని గురించి వినగలం. అయినా, ఇప్పట్లున, ఈ విషయాన్ని గురించి కొంచెం చెప్పనలసి వుంది. ఈ వ్యవహారంలో మార్క్స్ పదవిపెట్టి వేసిన ఒకానొక సిద్ధాంతానికి లేక అభిప్రాయానికి ప్రాణప్రతిష్ఠ చేయడం కాదు జరుగుతున్న పని. మార్క్స్ పద్ధతాకై పరిపక్వ మనుష్యుడై, చెప్పినట్లునంటే విషయాలను చిల క్రిందులు చేసి, వ్యాఖ్యానించడం ఈ జరుగుతున్న పనిలో అంతరార్థం. ఈ పనిని చూస్తే, అందులో అసంగతి అనే పాటలు కనిపిస్తాయంటాయి. సిద్ధాంత ప్రపంచాన్ని గురించి మార్క్స్ కొన్నిసూచులు చెప్పి వున్నాడు. ఈ సిద్ధాంత ప్రపంచం అన్నది ఒకరకం నమ్మకాల లేక సిద్ధాంతాల కూడక. సామాజికమైన, రాజకీయమైన అధికారం కోసం విభిన్నవర్గాల మధ్య సంఘర్షణ పాగుతూ వున్నప్పుడు, ఈ సంఘర్షణలో అవతలి వర్గములలో పోటం పాగిస్తాన్న ఒక వర్గం యొక్క యోగక్షేమాలు, ఈ నమ్మకాలు లేక సిద్ధాంతాలు, క్రమబద్ధం చేయడానికి ఏర్పడుతున్నాయి. వీటన్నిటిని మార్క్స్ “సిద్ధాంతం ప్రపంచం” అన్నాడు. ఈ సిద్ధాంత ప్రపంచంలో ఆ సిద్ధాంత ప్రపంచాన్ని అవలంబించి వ్యవహరించే

వారి యోగక్షేమాలేకాక, అవతలివారి యోగక్షేమాల సంగతి గూడా నిగూఢంగా తెలియరాకుండా వుంటూ వుంటుంది. ఇది, ఆ సిద్ధాంతాలను అవలంబించిన వారికి తెలియదు; వ్యతిరేకిస్తున్న వారికి తెలియదు. ప్రతి చారిత్రక కాలవిభాగంలోనూ ఇది ఇట్లా వుంటూ వుంటుంది. ఇప్పుడు మార్క్స్ వద్దతి చారిత్రక విమర్శ, సామాజిక విమర్శ యొక్క విద్యుత్తదర్శనం ఏమిటంటే, ఈ సిద్ధాంత జాలాన్ని విమర్శ చేయడమూ, ఈ సిద్ధాంత ప్రపంచం ధరించిన అవగుంఠ సాన్ని తొలగించడమూ అయివుంది. ఇట్లా చేసినప్పుడు భగవంతుడు, దేశము, దేశగౌరవము, విశ్వపేము, శాంతి, స్వాతంత్ర్యము, మొదలయిన నిరాకార సిద్ధాంతాలను, సిద్ధాంతాల మొక వున్న లిల్లాన్ని బద్ధలు కొట్టి ఆ పేరుతో జరుగుతున్న ఆర్థిక సంబంధమైన వర్గాల యొక్క పోరాటాన్ని అవిచ్ఛిన్నంచడం అయివుంది. ఈ అభిప్రాయంలో మార్క్స్ నిజమూ దాని అంతటా అది సిద్ధాంతప్రపంచం కాదు. కార్మిక వర్గం యొక్క యోగక్షేమాలను విజాయతీతో, అభివ్యక్తం చేసే సత్యదర్శనం. ఈ విధంగా ఈ మార్క్స్ సిజం సర్వమానవ లోకం యోగక్షేమాలను, ధర్మాన్ని ఆర్థికధర్మ వైజాన్ని పనిచేసేవర్తతిని దాని పతనాన్ని పశ్చాత్తదుమైన 'ఉద్ధృటనం ప్రాతిపదికగా నిరూపిస్తుంది. మార్క్స్ నిస్టు అభిప్రాయంలో ఒక సిద్ధాంత ప్రపంచానికి మనస్సు చేత అచ్చంగా గ్రహించదగిన అర్థం అంటూ ఒకటి వున్నప్పుడు, అది దిబ్బర అవుతున్నది. మనస్సు చేత గ్రహించబడడము గ్రహించబడకపోవడం సంగతి అట్లా వుంచినా సిద్ధాంత ప్రపంచం అవేదానితో నిత్యమున్నూ నిదానయోగ్యమయిన అభిజ్ఞ వుంటూవేవుంది. అధికారం కోసం తిరుగుతూ వుండే సంఘర్షణల యొక్క యధార్థ స్థితి ఎట్లా నిర్వహించబడుతుందో తెలుసుకోదానికి యిందులో మార్గం వుంది. ఈ యధార్థ స్థితి నిరహించబడే పద్ధతులు రెండు వున్నాయి. ఒకటి బాప్యమైన వంచన; రెండవది ఆత్మవంచన. ఈ రెండవ కారణం మొదటి కారణం కన్నా సంగతి మైనది. దానిని నమ్మేవారియొక్క ప్రవర్తనపై దాని ప్రభావం చెల్లుతూ వుంటుంది. అందువల్ల దానిని నిరోధించబడిన అవసరం ఏర్పడుతున్నది.

వర్తమానకాలపు మార్క్స్ సిజం వున్నది. ఈ మార్క్స్ సిజంలో సర్వమానవులను సమాజసంబంధమైన అవలక్షణాల భారంనుంచి విముక్తిని చెందించడానికి పద్ధతి చెప్పబడి వుంది. ఇప్పుడు చెప్పబడిన అవలక్షణాల మానవుని వైయక్తిక సమస్యలకు గూడ మూల కారణంగా భావించడం జరుగుతున్నది. ఇప్పుడు, సామాజికమైన ఈ అవలక్షణాల భారం నుంచి మానవ జీవులకు విముక్తి కలగాలి అంటే ఆర్థిక్తత్వం సాధనాలను సమాజాయత్నం చేస్తేనూ, కార్మికవర్గం ఆధారంగా సాధించబడే సమాజ విప్లవ మూలంగాను సాధ్యమవుతుందీ అంటే, అందులో మూడుకారాలయిన దిబ్బర ఇమిడి వున్నదని చెప్పవలసి వుంటుంది. 17

1-మైన పేర్కొనబడినటువంటి విముక్తి ఉత్పత్తి సాధనాలను సమాజాయత్నం చేసినంత మాత్రంచేత తగినంత పరిస్థితి ఏర్పడదు. లేదు. గాధమూ, బాధమూ, శక్తివంతమూ అయిన ప్రజాస్వామిక వ్యవస్థలు పనిచేస్తూ వుండకపోయిన పక్షంలో ఇందుమూలంగా మార్క్స్ కలలో గూడ జాపించి వుండనంతటి పేరాలమైన నిరంకుశత్వం ప్రాచుర్యం చెందవచ్చు. ఈ నిరంకుశత్వం పెట్టబడిదాని సమాజంలో అనుభవితమైన నిరంకుశత్వం కన్నా గూడా హీనంగా వుండవచ్చు. సామ్యవాదంతాటాకూ మానవీయధర్మాలు చరితార్థం చెందడానికి సమగ్ర సమాజకరణం అగత్య కారణం అని అనలేము. యాజమాన్య బహుత్వంగల మిశ్రమార్థిక వ్యవస్థలోనే అనపాయమైన పద్ధతిలో శ్రేష్ఠతర ఫలితాలు సాధించే విలువుంది. ఈ మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థలో యాజమాన్యం జరిపే వారందరున్నూ కార్యకారణీ సంస్థలలో బాధ్యతపడి పనిచేస్తూ వుండడమూ, సర్వస్వసహారమున్నూ స్వతంత్రమైన న్యాయస్థానాల పరిశీలనమునకు లోబడి వుండటమున్నూ వున్నప్పుడు సర్వము శ్రేయస్కరంగా శోభిస్తారంగా జరిగే సావకాశం వుంది.

2-ఆర్థిక సమస్య అనగా, దారిద్ర్యాన్ని నిర్మూలించడం, దైహికమైన వాంఛలను లోపం లేకుండా

17. Reason, Social myth and Democracy (New York-1940) Sidney Hook. The Ambiguous Legacy, Marx and Marxists (New York 1985).

చేయడమూ బ్రతకడం కోసం అందరికీన్నీ పట్టమైన కనిష్ఠ ప్రమాణాలను పొందడమూ అనుకొని, దాన్ని సాధించినా కూడా ఆ తర్వాత పరిష్కారం కావలసిన సమాజ సమస్యలు ఇంకా గుగిలిపోతూనే వుంటాయి. ఇవి గాక కొత్త సమస్యలు వుద్భవిస్తాయి. సమాజ పద్ధతిని పునర్నిర్మించినంతమాత్రంచేత పరిష్కారం కాని కొన్నిరకాల వై యక్తిక సమస్యలు అట్లాగే విగిరి వుంటూ వుంటాయి.

3-సమాజ విస్మయమంటూ వస్తే, అది శాంతి యుతంగా వచ్చినా, అశాంతియుతంగా వచ్చినా, కార్మిక వర్గం మీద ఆధారపడే అది మనుష్యులందరినీ ఎక్కడా ఆస్కారం లేదు. కొన్నికొన్ని దేశాల్లో మార్క్సిస్ట్ చేప్పిన పద్ధతి ప్రకారం కార్మికవర్గం అంటూ ఏర్పడని దేశాల్లో కూడా ఈ సామాజిక విస్మయం ప్రారంభం కావచ్చు.

సోవియట్ రష్య, మావోగారి చైనా, ఫులిన్హి ప్రపంచంలోని ప్రతి కమ్యూనిస్టు దేశం చరిత్ర, ఆ చరిత్ర యొక్క అనుభవ విశేషమూ వలన ఈ సూడురకాలైన దిబ్బర యొక్క లక్షణం ఏమో తెలిసిపోతున్నది. నరకాన్ని గురించి, నారక బాధలను గురించి సాంప్రదాయికంగా మున్ను సమస్యకాలు ఎటు వంటివో, ఇప్పుడు తలుస్తూవున్న ఈ సమస్యకాలు గూడ అటువంటివే. ఈ పద్ధతిలో మార్క్సిజం కొన్ని రకముల కార్మికవర్గాలనే కాక వెనకబడి వున్న దేశాల యందలి మేధాని వర్గాలకు గూడా ఒక సిద్ధాంత ప్రపంచంగా సిద్ధమవుతున్నది. ఈ అన్నివర్గాల వారున్నా సమాజంలో త్వరితగతినీ మార్పులు రావడంవల్ల అందరికీ కావలసిన సంచర ఆవిర్భావం చెందుతుందనే విశ్వాసమే కాక, తమ యొక్క శక్తులకు, తమ యొక్క పరిణామాలకు పాధవాలయిన అవకాశాలు లభింపగలవన్న ఆశను గూడ చూస్తూ వున్నారు.

ఈ రకమైన మార్క్సిస్టు సిద్ధాంత ప్రపంచం వల్ల దారిద్ర్యము యుద్ధము శాంతి ప్రయోజన కరమయిన వృత్తులు మొదలయిన అన్ని సమస్యలకు సమగ్రమైన పరిష్కారాలు లభిస్తాయనే వాద ఒకటి ప్రజలుతూ వున్నందువల్ల ఈ రకమైన మార్క్సిజము ఇటీవల తీవ్రమయిన విమర్శలకు

గురి అవుతూ వస్తున్నది. ఈ విమర్శలు చేస్తున్న వారిలో మార్క్సిస్టులు వున్నారు. స్వేచ్ఛావ్యాపార సిద్ధాంత ప్రపంచానికి చెందిన, మార్క్సిస్టులు కాని సమాజ సంస్కరణదారులు వున్నారు. సమగ్ర పరిష్కారాల పద్ధతిని తిరస్కరించడంలో కొందరు “సిద్ధాంతప్రపంచ ప్రద్వంసం” (ఇది అన్నపూర్ణ దురభివృద్ధి కరమూ అయిన పరిణామం.) అనే మాటను చూడాలని అంటున్నారు. ఇంటిమూలంగా ఆయీ సమస్యలను పరిష్కారం చేయడానికి లక్షసార్లుచదవడంతూ వున్న వివికపు పద్ధతులు వ్యతరీణి ఏస్తారంగా వున్నదీ తెలుసుకున్నది. కొన్నిసమస్యలకు సమగ్రమైన పరిష్కారం వుంది. వాటిని దైర్ఘ్యంలో పరిష్కారం చేయలేనివని వుంటుంది. ఆ సమస్యలు ఎన్నటి ఎన్నటి కంటే మున్నవో వుంటున్నాయి. మరొకమైన పునర్నిర్మాణం అవసరమవుతున్నది. ఉదాహరణకు ఒక ప్రభుత్వం వున్నది. సమాజం యొక్క సంక్షేమం కోసము ఒక పరిశోధనను ఆ ప్రభుత్వం తన ఆధీనం లోనికి తెచ్చుకోవలసివలగల్గిన విన్నోంది. లబంపటివరి స్థితివిర్పడినప్పుడు ఆ ప్రభుత్వం లోని లక్షిక విధానంలో, సుంకాల విధానంలో, విస్తృత యొక్క ఆయాత ప్రయోజన పద్ధతులలో మార్పులు చేయవలసిన స్థితి విర్పడిపోయింది. విద్యారంగాలో పెద్ద నిర్మిత పంస్కరణలను తలపెట్టి లభ్యసంధ్యాన పర్కాలకు, వెనుకబడి వున్న వర్గాలకు లభ్యమైన అవకాశాలకు కల్పించడానికి సంకల్పించినప్పుడు గృహజనరాల విర్పాద విధానంలోనూ, ఉద్యోగ విధానంలోనూ పెద్ద మార్పులు అవసరమవుతూ వుంటాయి. కొన్నికొన్ని సమస్యలు వున్నాయంటే, వానిని, తీవ్రమైన రాజకీయ కార్యాచరణం వల్లనే తీర్చుకొనవలసి వుంటుంది. అత్యంతియాకు సమగ్ర స్వేచ్ఛార్య పాధనం యిటు వంటిది. “సిద్ధాంతప్రపంచ ప్రద్వంసం” సిహిత్యంలో కృషి చేసిన టేనాండే, లరాన్, ఆర్టర్ కోస్టర్, సేమూర్ లిప్పిట్, దానియల్ డెన్ మొదలయినవారు ఉదారమైన భావనలపై కల మేధావులు. సోషలిజం అంటే సానుభూతి కలవారు. రీసమైన సమాజ పరిణామమైన సమస్యలు వున్నప్పుడు వీరెవరూ నిర్వ్యాపార్యాన్ని బోధించడం లేదు. సమాజపరిణామమైన విమర్శను, తేక సమీక్షను అర్థంలం చేస్తున్నారు; బాధ్యత యుతం చేస్తున్నారు.

సిద్ధాంత ప్రపంచంపై మేధావివర్గం తిరుగుబాటును నిరోధించే అధ్యక్షుడు ఒక అమెరికన్ తత్వవేత్తలను అభివేదించింది.¹⁸ ఇప్పుడు ఈ తత్వవేత్తల వారు అవలంబించిన వాదనలను అధ్యయనం చేసింది. 1. ఈయన మార్క్స్ చేసిన సిద్ధాంత ప్రపంచ సమీక్షను పెద్ద విషయంగా అంగీకరిస్తాడు. 2. ద్వితీయ వర్గతీర్థ అలోచన చేయడం తగదని చెప్పే వర్తమాన సిద్ధాంతాలను పూర్వపక్షంచేస్తాడు. ఇట్లా సిద్ధాంతం వేసి రాదనడంవల్ల ప్రతిపక్షాన్ని సమర్థించినట్లు వుంటుంది. ఈయన వాదం. ఏమి సిద్ధాంత వర్గతీర్థ విచారణను వ్యాఖ్యానిస్తూ రిస్కా అంటున్నావా? మానవుని యొక్క అభివృద్ధిని ఆకాంక్షించడం. అభివృద్ధి సువులున్నదని చెప్పినా మార్క్స్ కూడా సిద్ధాంత వర్గతీర్థ విచారణ తీరస్కరించినట్లు వుంటుంది. మానవుని యొక్క అభివృద్ధి కోసం జరిగే ప్రయత్నాలకు ఇది విరోధి విషయమని చెప్పడానికి సాక్ష్యం సమకూరుతున్నది. ఇప్పుడు ప్రెఫెసర్ ఐకెన్ మార్క్స్ ను సమర్థించడము పెద్దగా పెట్టుకున్నారని అనలేము. సాంప్రదాయికమైన మార్క్స్ నిష్ఠు సిద్ధాంత ప్రపంచాన్ని వర్తమాన విమర్శకులు ఖండించిన తరువాత అయిన ఈ వ్రాతలు వ్రాశారు. సిద్ధాంతం తగదంటూ, ఆ సిద్ధాంత ప్రపంచ ప్రధ్వంసాన్ని వాంఛిస్తూ, వ్రాతలు వ్రాసిన వారంతా మైకేల్ ఓక్షెల్ వర్గతీర్థ అలోచనలకు తిమ్మి ఆశించుకున్న వారైపోయారని ఇప్పుడు వీరియందు సిద్ధాంత ప్రపంచ ప్రధ్వంసం లేదని ప్రెఫెసర్ ఐకెన్ వాదించారు. మైకేల్ ఓక్షెల్ సిద్ధాంత ప్రధ్వంసం వాదంలో మేరుసర్వతంత్రం వాడు. అయిన సరమ మితవాది. హేతువాదాన్ని అది ఎన్ని రూపాలతో వున్నా వదిలివేటి అంటున్నా వచ్చాడు. అయితే, ఇంటి ఐకెన్ వాద వర్గతీర్థ గురించి పెద్దగా చెప్పకోవలసిన అవసరం కనిపించదు. ఒక వ్యాధి వుంది. దానికి సర్వోగ విచారణ అయినందు వున్నదని ఒకరు అన్నారు. అట్టిది వుండదని ఇంకొకరున్నారు. ఇట్లా అనడం వలన, ఏ వ్యాధికి ఔషధం లేదని ప్రధ వర్గతీర్థానికి వీలువుంది. ఐకెన్ వాదం ఇదే ధోరణిలో వుంటుంది. సర్వసమవ్యలకు సర్వ సమస్యసరిష్కారానికి అయిన వర్గతీర్థ ఉన్నదనడాన్ని తీరస్కరించినపుడు అసలు ఏ సమస్యకూ సరిష్కారం

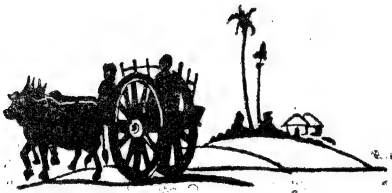
లేదని అర్థం సిద్ధం అవుతుందని ఐకెన్ వాదం పారాశం. సిద్ధాంత ప్రపంచాన్ని విమర్శిస్తున్న వారు చెప్పే విషయం ఏమంటే సర్వమైన సమాజ సమవ్యలకు ఏకైక సరిష్కారం అంటూ వుండదు. అని. అయితే మానవుని యొక్క సర్వమైన బాధలను శాశ్వతంగా విచారించేందుకు సరిష్కారమార్గ సమస్తం అంటూ వుండేందుకు వీలు లేదని ఈ విమర్శకులు అంటున్న దానికి ఐకెన్ అభ్యంతరం చెబుతారు. వీరు వృధా సిద్ధాంతం అయిపోయారని తాత్విక నిర్వాహణలని ఐకెన్ వారిని మందరిస్తారు. ఐకెన్ ఇట్లా అన్నారు: “నేను సందర్భానికి క్రియావాదిని అయినప్పుడు, ఒకరికి ఏ రకమయిన ప్రక్రియయందు నిశ్చయం లేక మానవలోకం బాధలను తొలగించే దుకు ఏ రకమైన పద్ధతయూ లేక, ఆ మానవలోకం సర్వబాధలను వ్యాప్తికూరమైన భాగశేయాన్ని అన్వేషిస్తున్నారని చెప్పడం ఎట్లా సరకుండా వాడు దృగ్గోచరం కాకుండా వుంది.”

ప్రెఫెసర్ ఐకెన్ దీనిని దర్శించలేకపోయారో, దానిని జాన్ డ్యూయీ చాలా పుష్టంగా దర్శించారు. జాన్ డ్యూయీ సందర్భానికి క్రియావాదం (pragmatism) ప్రతిపాదకులలో ఒకరు. సిద్ధాంత ప్రపంచ ప్రధ్వంసాన్ని గురించి ఇప్పుడు జరుగుతున్న చర్చలకు ఎంతో కాలం ముందుగానే సవాలన మార్క్స్ నిజంను ఆయన ఖండించి వున్నారు. ఆ మార్క్స్ నిజంలో ఏకైక సరిష్కార వర్గతీర్థం గూర్చిన అన్వేషణను ఆయన విమర్శించారు. లక్ష్యాలకు, సాధనాలకు మధ్య వుండవలసిన నైరంతర్యాన్ని తీరస్కరించడం కూడా ఆయన తీరస్కరించాడు. వ్యావహారిక లక్ష్యానికి సరమార్థ లక్ష్యాలకు మధ్య సవాలన మార్క్స్ నిజంలో లేదా ఎంచబడింది. ఇట్లా చేయడం మూలంగా సమాజ సంబంధమైన అదిర్భం వెనుక వున్న సార భూతమైన మనస్తాపాన్ని అనలమైన పదార్థాలకు లక్ష్యం కింది, గమ్యం కింది పరివర్తనం ఉండడం జరుగుతున్నది. జాన్ డ్యూయీ ఈ సర్వ ప్రయోగం ఎప్పుడో చెప్పివున్నారు.¹⁹

18. Henry Aiken, ("The Revolution Against Ideology" commentary, April 1964).
19. Jan Dewey- Liberalism and Social Action (New York-1935). మరియు Freedom and Culture (New York 1939).

ప్రిఫెసర్ బెకెన్ వంటి తత్వజ్ఞులు చాలా మంది వున్నారు. వారికీ అన్య భావాలి, బుద్ధి భావాలి. మార్క్సిజం వనికీరాదు. సోషలిజం అంటే గిట్టదు. అయినా, దానియందు కొత్త ఆలోచనలను వూది మానవుని ఆభ్యుదయాన్ని కోరి, పోరాటం సాగించే సర్వవిధాభ్యుదయ వాదులను మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతాలనుగా మార్చే ప్రయత్నంలో వీరి వారి సహజమైన వుంటుంది. స్వాతంత్ర్యం పట్ల, శాంతి పట్ల, ప్రమాణంలో సమానత్వం పట్ల నైతికమైన కామన వుండాలి అంటే “సిద్ధాంతం” పెట్టుకోకపోతే తప్పదని ఈ రకం సిద్ధాంతాలు భావిస్తుంటారు. శిశువుం యందు, పశువుల యందు క్రూరతను నివారించడానికి కూడా సిద్ధాంత కామన వుండా

లంటారు. ఇది ప్రజాసంఘటన పద్ధతి వంటిది. వట్టి ప్రచ్ఛన్న మార్క్సిజం. ఈ ప్రచ్ఛన్న మార్క్సిజంలో “అతివాదులకు” శత్రువులు అంటూ వుండడానికి వీలులేదు. వుండరు. ఇది ఒక భ్రమ. ఈ ఆలోచన భ్రమ మూలకమైంది. హెర్బర్ట్ హోవరు మొదలు విట్టెకర్ ఛాంబర్స్ వరకు వున్న ప్రతీప వాదులు వారి పద్ధతిలో ఇటువంటి భ్రమనే ఒకదానిని పెంచుకొని అవలంబించి రూజ్వెల్ట్ గారి New deal ను, శ్రేయోరాజ్యాన్ని, ఉపద్ధితుల యందున్న వివిక్త పరిస్థితి పద్ధతిని కమ్యూనిజానికి వివిక్త రోజు గల విజయంగా భావిస్తూ వచ్చారు. వారికీ వీరికీ తేడా లేదు.

గుండ్లపాలెం శాసన ద్వీపద :

బాలభాగవతములోనిదా ?

శ్రీ అప్పారావుగారు మరల 44-2 పంక్తిలో మరియొక యూహను ప్రకటించి, 'నా వాదమును తోసిరాజునుట చాచుడు.

అనలిద్దినద గ్రంథాధారమైనదా ? పుక్కిటి పురాణములోనిదా? అని పరిశీలించవలసిన అవసరమున్నది.

ఆ ద్వీపద మూల మిట్లున్నది :
'గోపక. పౌ. తు(లు) - కులవంశకరులు
బృందావనమున పుట్టిని బెంపించ
నంద ప్రజంబున నని నొప్పుచుండ
ఆవుల మేపుత (తు) నలరి గోపకులు
రైవతాలమున రంజిల్లుచున్న
యాదవులకు దైవమె (ను)ంతయు నొప్ప
అమృత ఖాగేశ్వరుం డందు వెలిను(ల్లు)వు
(గద్య)

ప్రతిష్ఠలు సేసిరి-ప్రతిభామూల'

దోనేరు కోనేరు 'కవిసార్వభౌముడీ హరిపిత
బాలభాగవతారినదద్వీపద ప్రబంధమున్' బల్కె-
నునుట: కైలి లక్షణమా? అన్వయ పాలభ్యమా?
వ్యాకరణ సమ్మతమా? గణదోష నిదర్శనమా?

ఇది మంజురీద్వీపద. ఏడు పాదములతో ఉన్న దానిని వాలుగు పాదములుగా ఉదాహరించుట పాత పాటు. యతి తప్పినదని, గణము పోయినదని తలచి కాబోలు 5-6 పాదములు వదిలి వేరుబడినవి. ద్వీపదలో పాదాదిప్రాస చెల్లనను, చెల్లక పోయినను తప్పలేదు. లేక దోషములు పరిధిద్దుట దోషము కాదు. (వెలిసి-ఉన్న-వెలినున్న సంద్భి?)

దీనిలోని 'ఆవుల మేపుతు నలరి, అందు వెల్లున్న' అను క్రియలు కీ. శ. 1547 ప్రాంతం బాలభాగవత ద్వీపదలోని వగునా? కాదా? పత్యాన్వేషకులు వ్రాతప్రతులను పరిశీలించి తేల్చవలసి యున్న

దని నా విన్నవము.

గుంటూరు మండలములోని అమీనాబాదు పుల్లరిబోడ కొండమీది 'శ్రీనాథ కృతి' శాసనము పందలి 14-1-1416 తేదీ పద్యము, నెల్లూరు జిల్లా కందుకూరు తాలూకా గుండ్లపాలెం ద్వీపద శాసనము, పూర్వమునందలి 23-10-1438 తేదీకి పోలిన భాగవత పద్యములు-క్రీ. శ. 15 శతాబ్ది మధ్యకాలములో సమకాలిక పద్యములై యుండగా కాదని, క్రీ. శ. 1547 ప్రాంతములోని దోనేరు కోనేరు కవిసార్వభౌముని బాలభాగవత ద్వీపద, పోతన పద్య భాగవతము కొంచె మెచ్చుతక్కువగా సమకాలికములు కాబోలనుట చిత్రమేకద!

—దేవరపల్లి వెంకటకృష్ణారెడ్డి.

'జిజ్ఞాస'కు సమాధానం సరికాదు

ఆర్యా,

పి(బ)వరి వెల భారతి యందు ఎం. భాస్కర రావుగారు "జిజ్ఞాస" అనుపేర సందేహమును దెల్పి సమాధానమును కోరిరి. అపై మార్చినెల భారతిలో అవధానుల వారాయణ సన్యాసిరావు గారు ఉపధ్యుని కథ దెల్పిరి. అతడు సోముని యల్లడని చెప్పిరేకాని అతని భార్య "భద్ర" అనునది తెల్పలేదు. ఈ ఉపధ్యుని కథ దేవీభాగవతము మరియు భారతము అను శాసనక వర్ణములో వున్నది. అతడు వరుణుని పై నలిగి నముద్రమును ఎండించెను. కాని త్రాగుటకు పనికి రాకపోవునని శపించలేదు. ఇది ప్రసిద్ధమైనదే కాని క్రొత్తకాదు. ఎం. భాస్కరరావుగారి ప్రశ్న "అపేయముల్ గాగ" (త్రాగుటకు గాకుండ) శపించె. ఆ బ్రాహ్మణుని కథ దెల్పునని కోరిరి. దానికి సమాధానము ఉపధ్యుని కథ కాదు.

పూర్వము బడబాముఖుడనెడి ఋషి యుండెను. అతడు మేరువర్మత మందు దొప్ప తపస్సు చేయుచుండెను. అతని శరీర ముష్ణమాయెను. శాంతిక్రమముద్రమును బిలిచెను. సముద్రము రాదయ్యె. దానికతడు కుచితుడై జలములను స్తంభించజేసెను.

దానికి చెమ్మట గారుటకు సాటిగా నువ్వుదనము గలిగి
చెను. అంతేగాక దానితో “నీవు ద్రావదగ్గకుండువుగాక”
“నీ జలములను బడబాముఖమనెడి యగ్ని చేత
ద్రావంబడి దానికి మధురమై యుండి, నీ గర్భము
నడంచుగాక” అని శపించెను. అప్పటినుండి సముద్ర
అలలు లుప్పై ద్రాగుటకు విరువయోగకరమై
పోయినవి. (ఈ కథ ఆంధ్రభారతములో లేదు.
సంస్కృత భారతమే, శాంతి పర్వములో వున్నది.)

—కారుపల్లి రాజారాం.

ప్రాచీన సాహిత్యము-విమర్శ

అర్కా,

మార్చి నెల ‘భారతి’లో మీరు ప్రచురించిన
శ్రీ వాగ్భు గురు ప్రసాదరావుగారి ‘ప్రాచీనసాహిత్యము—
విమర్శ’ అను వ్యాసమును చదివి ఇది మీకు ప్రాస్తు
చ్చాను. విమర్శను గురించి, విమర్శకునకు ఉండవలసిన
యోగ్యతలను గురించి, విమర్శకునకు అవసరమయిన
దృక్పథాన్ని గురించి ఇంత చక్కటి వ్యాసం ఈయకే
రావలసింది. ఇప్పటికే వా చర్చించుకు రచయితనూ,
ప్రచురించిన మిమ్ములనూ అభినందించకుండా ఉండ
లేను. శ్రీగురు ప్రసాదరావుగారు చెప్పిన లక్షణాలు
ఒక్క ప్రాచీన సాహిత్యాన్ని విమర్శించే వారిలోనే గాక
విమర్శకు లందరిలోను తప్పక ఉండవలసినవి.
‘ప్రాచీన సాహిత్యము—విమర్శ’ అనే కంటే ‘సాహిత్య
విమర్శ’ అంటే ఇంకా బాగుండేది. వ్యాసకర్త బహుశా
ఈ నాడు ప్రాచీన సాహిత్యాన్ని విమర్శించటంలో
మనం చూపుతున్న ‘అవిమర్శక’ దృక్పథాన్ని ప్రధానంగా
మనసుతో ఉంచుకొని ఉంటారు. కాని వారి
వ్యాసంతో ‘సవ్యకవిత్వం’వల్ల కొందరు పండితకవులు
బూపుతున్న విరాచరంగాదా విమర్శించే బడింది.

సాహిత్యాన్ని గురించి చక్కగా అలోచించినవారు,
ప్రాచ్యులైనా, సాశ్చాత్యులైనా, విమర్శను గురించి ఈ
మాటలే అంటారు. వెరియట్ అంటాడు: ఈ నాటి
దైవా, ఇరవై అయిదువేల ఏళ్ళనాటిదైన సాహి
త్యాన్ని ఒకే దృష్టితో చూడగలిగినవాడు విమర్శకుడు.
కాలగమనమాత్రంనేత మహత్వాన్ని సంతరించు
కున్నదిగాక కాలాంతమైన మహత్వం కందిగా
సాహిత్యాన్ని సంభావించారు.

—రాధాకృష్ణమూర్తి.

దేశభక్తుని జీవితదృశ్య సంపుటి

అర్కా,

‘దేశభక్తుని జీవితదృశ్య సంపుటి’ అనే
పేరుతో రచనారెడ్డిగారు భారతిలో చక్కని
వ్యాసాన్ని వ్రాశారు. వెంకటప్పయ్యగారి విశిష్టమైన
పేరును రచయిత కొద్దిపేజీలలో విస్తరించారు.

ఫిబ్రవరి సంచికలో వెలువడిన వ్యాస
భాగంలో చిట్టచివర ఒక తప్పు దొర్లిపట్టు కని
పిస్తుంది. మద్రాసు గవర్నరు శ్రీ ప్రకాశ నైహూకు
సాయంపట్టి వెంకటప్పయ్యగారిని ఘోషమోదనుంచి
క్రిందకు తీసుకువచ్చినట్లు వ్రాశారు. ఇది సరిగా
తోచదు. దేశభక్తుని అస్తమయం 1949, ఆగస్టు
15 న. శ్రీ ప్రకాశ మద్రాసు గవర్నరుగా నియ
మితులైనది 1952 లో, సార్వత్రిక ఎన్నికలు జరిగిన
తర్వాత. కనుక వెంకటప్పయ్యగారు నైహూకు రాజ
భవన్ లో కలిపికొన్నప్పుడు గవర్నరు భావనగారు మహా
రాజు అయిపుండ్రచ్చుమకాని శ్రీ ప్రకాశ అమోదకు
పీఠులేదు.

—గుడ్లవల్లేటి వెంకటేశ్వర్రావు

గ్రంథ విమర్శలు

రంగపతి

(నవల. రచన : దుర్గానంద్. ప్రచురణ : శాలివ్రతం ప్రచురణలు. నల్లారామేశ్వరం, (నయా) పెనుమల్ల - పశ్చిమగోదవరి జిల్లా. పుటలు : 370. వెల : రూ 7-50.)

ఊరు మేదినిపురం. లోగిలి సోదరాజువొడ్డి. సోదరాజు వంశస్తుడు రంగపతి అయ్యున్నాడని చెబుతారు. అతని అన్న మంగపతి వండ్లితడు. ఈ కుటుంబంలోని వ్యక్తుల్ని - పెద్దవారిని పిన్నవారిని - సుదీర్ఘంగా వర్ణిస్తూ, వారిలోని వైవిధ్యాన్ని వ్యక్తంచేస్తూ, తద్వారా తెలుగుదేశంలో, తెలుగువారి వాగవత్తిలో, సంస్కారంలో, ఈ శతాబ్దిలో వచ్చిన మార్పుని అభివ్యక్తంచేసి ప్రయత్నమే నవల ఉద్దేశం. నవలలో కథ అంటూ పెద్దగా ఏమీ లేదు.

రంగపతి యిద్దరి అల్లుళ్లలో చిన్న అల్లుడు అంభోనిధి వండ్లితుడు, కవి. తిరుపతి వెంకట కవుల ప్రభావంతో ప్రవర్తిల్లిన అవధాన, వద్యాల సాహిత్య వంశంధావికీ ప్రతీక. నవలలో ఇతని ప్రతిభ తెరచాటు దీపం నమగనే ఉంటుంది. కారణం, రచయిత ఉద్దేశంతో, 'అంబరమైన ప్రీతిలో సిగు. ఉన్నట్లు ప్రతిభక కూడా బిడియం అవసరమట! పూర్తి విదానం పొందిన తర్వాత బిడియం సాహసంగా మారుతుంది'ట! అంభోనిధిలో బిడియం సాహసంగా చివరివా రూపొందలేదు! ఇంగ్లీషుకు బట్టలుగా వచ్చినవాడు వచ్చినట్లు చివరకు మేదినిపురంలోనే పీఠపడిపోవటంతో 'సాహసం' బయట పడలేదు!

రంగపతి అన్నగారైన మంగపతి కొడుకు భగీరథుడు. లండన్ వెళ్లి బి. ఎస్.సి. చదివి వచ్చిన వాడు; కొవ్వారైకొ 'జూబి' అని పేరు పెట్టడం, కుక్కని పెంచడం, ఇంగ్లీషులో మాట్లాడడం, వగైరా విషయాల్లో సాహిత్య వాగవత్తి ప్రభావానికి లోనైన భారతీయుడి ప్రతినిధి. ఒకసారి అంభోనిధి,

భగీరథుడూ తాళుకొని సాహిత్యాన్ని గూర్చి దాని భిన్న (పాన్య పాశ్చాత్య) లక్ష్యాల్ని గూర్చి మాటాడు కుంటారు. [పుటలు 107-110]. తర్వాత అంభోనిధి దిద్దుట చేసిన పీఠకంకాస్త్ర అమ్మిన దావానికి భగీరథుడు చోబరపుతాడు. అమ్మినదానో భగీరథుడు కొంత ఆనందంతో, కాని న్యాయంగానే, గ్రామముననుబడి మందలించటం కారణంగా, కొంచెం లంటుకుపోతాయి. గ్రామంలో వైషమ్యాలు చెలరేగు తాయి. భగీరథుడు కొందరు రోడిలను అందగా పెట్టుకుంటాడు. మునపలు వర్గంవారు రంగపతి కుటుంబం వారిమీద-సోదరాజువొడ్డిమీద - కక్ష గట్టుతారు. రచయిత ఉద్దేశం-సాహిత్య వాగవత్తి, సంస్కారం, తత్సంబంధమైన భావాలు, తద్ వ్యాపారీకరణ ప్రవేశించడంవల్లా, అంతవరకు ఏకంగా ఉండిన సాంఘిక గ్రామీణ సాహిత్యభావం కాస్తా విరిగి పోయిందని ఆలోచించడంగా తోస్తుంది. ఇది సమర్థవంతమైన, చారిత్రికంగా సరియైన, ఆలోచన కాదు! కథలోకూడా దోషం యిరువైపులా ఉన్నట్లు చిత్రించబడింది. అందుచేత భగీరథుని పాత్ర నవలలో అభివ్యక్తం చేయవలసిన అంశం ఏదైనా ఉంటే అది ప్రస్తుతం కాలేకపోయింది.

పోతే మురారి-రంగపతి పెద్దల్లుడు-రచయితకు అభిమాన పాత్రగా కనిపిస్తాడు. ఆతనిద్వారా ఒక సమన్వయాన్ని లేక ఒక చిరసమత్వాన్ని సూచించాలని రచయిత ఉద్దేశం కావచ్చు. మురారి వ్యక్తిత్వం 'పుస్తకాలనే స్తంభాలమీద, అచారాలనే గోడలమీద కట్టుబడిన గుడిచంటిది కాదు. ఎక్కడి కక్కడే మండి, ఎక్కడి కక్కడే అరిచోయే అగ్ని లాంటిది. ప్రపంచంలో చాలమంది మనుష్యులు ప్రతి విషయాన్ని వేర్రిగా తెలుసుకోవాలని అంటువారు. తెలుసుకోవడానికి పూర్వజ్ఞానం అధారమై ఉంటుంది. మురారికి అలాంటి అధారాలు లేవు. ఎక్కడ ఉంటే అక్కడే అతనుంటాడు.' ఎక్కడా లేనిచోట ఎక్కడా లేకుండా పోతాడు; లేనిచోటకూడా

అతణ్ణి తెచ్చి కలవలేము. అందువల్ల అతని వ్యక్తిత్వం తుంపులు తుంపులుగా ఉంటుంది.* అతని ప్రవాహమే అతని జీవితం. ఆ ప్రవాహా దిశలను అందుకోలేనివాళ్లు సుభద్రమ్మవలే (అతనిభార్య) సుళ్ళు తిరిగి పోతుంటారు. వరములేవి మానం శరీర మనిపించుకుంటుందా? మురారి మానంలో నదాలు, ఊహలో ఆచారాలు ఉన్నాయో లేవో తెలియదుకాని అతడు నిర్గుణుడు, నిరాకారుడు మ్రాతం కాదు. అతనికి ఆకారముంది, గుణముంది. ఆ గుణాన్ని కనిపెట్టేక్రియ సుభద్రమ్మలో లేదు: అందుకని సుభద్రమ్మను ఆనభిజ్ఞ అనలేము. మురారిని మ్రాతం చవలుడు అనవచ్చు... అతడొక్కడే ఒక్కడు. అతనికి లోకంలో పొడవత్వపు హక్కులేదు. లతడు చవలుడు. అతని చిత్రం చవలమైంది. లతణ్ణి కొందరు తిక్క మురారి అనికూడా పిలుస్తూ ఉంటారు.” (42—43 పుటలు). ఈ నవలలో పాత్రలను వర్ణించిన విశ్వానికి ఈ ఉటంకింపు ఒక ఉదాహరణ. ఇందులో స్పష్టతకంటే అస్పష్టత ఎక్కువ. ముఖ్యంగా *—* గుర్తుపెట్టిన వాక్యాలు మంచి రచన అనిపించుకోవు. పైగా ఈ రకం స్పష్టత పద్ధతి వ్యాసానికి పనికివస్తుందికాని నవలకు కాదు. నవలలో పాత్రలు వారి అకోచబద్ధతా మాటల ద్వారా, చేతలద్వారా, స్వయంగా బూపించబడి. అసంగతి అలా ఉంటే, మురారి పాత్రద్వారా రచయిత వ్యక్తం చేయబడలనుకున్న లంశం ఏమిటి? మురారి అసలైన సీసలైన మానవుడు—ఏ ఆచారాలూ, ఆదర్శాలూ, న్యాయాలూ. చుట్టుకొంతలూ లేవి కేవలం మానవుడు! సంగీతం, నాట్యం, వేట అతని అభిమాని విషయాలు. అంతేకాదు, మురారి ఋతువుల నమన రింది వేషధారణ చేస్తాడట. “అతని ఋతుధర్మముల మార్పులను గమనించని మనుష్యుల అతణ్ణి కపటానిగా పేరొనర్చునుగాని అతని లెక్కచేయరు. అతడు విశాసపురుషుడు. కాని అతనిలో ప్రకృతిసహజధర్మాలు ఉన్నాయి.” ఈ ప్రకృతిమానవుడు (natural man) భార్యత, సంయమనంలేవి స్వేచ్ఛాప్రవృత్తికి ప్రతిక.

కవిత్వంలో దేశ, మార్గ విధేయత దృష్టిలో పెట్టుకుని బహుశా రచయిత మురారి, అంత విధులను రంగునకి అల్లుళ్లుగా విద్వేషించాడేమో! మురారి దేశకవిత్వం లాంటివాడు. అతను ‘జనత’లో

కలిసిమెలిసి నట్లుగా మరెవ్వరూ కలియలేదు. మురారి అతమామలను లెక్కచేయ్యడు. స్వచ్ఛంద ప్రవృత్తి, పిల్లల భవిష్యత్తు విషయమై ఆలోచించడు. కొడుకు అభిరూపి గుర్తించి ట్టి ‘డోలు వాయిచడం నేర్చుకునేందుకు మంగలి ఇంటికి పంపిస్తాడు. ఈ విషయమై మురారి సుభద్రమ్మ వివాదవడతారు. మురారి కొడుకునూ కూతుర్నీ చెంట బెట్టుకు దేశంమీదికి వెళ్లిపోతాడు. కూతుర్ని కలవడైన ఒక బస్సుద్రైవరుకి కట్టుబెట్టి చక్కా వస్తాడు. (ఇక్కడ వరుడు కుం మదే కావటం ఎందుకో?) కట్టుం కానుకలూ, ఏ హడావుడి లేకుండా ఎవరికీ చెప్పకుండా కూతురికి పెళ్లిచేసి వచ్చాడని లండనూ విడ్డూరపడతారు. ఇది రచయిత మురారిద్వారా సూచించదలచుకున్న ఒక రకం సాంఘిక విప్లవం కాబోలు—కట్టుం వగైరా వివాహ సమస్యలకు ‘మానవతా’ దృక్పథంనుంచి “పరిష్కారం! గ్రామ నైషమ్యాల విషయంలో మురారి ప్రవేశం : “అబ్బాయిలూ! మనది నవ్యానుల దేశం. బుద్ధుడు మన దేశంలో పుట్టాడు. గాంధీ మనదేశంలో పుట్టాడు. అనందభిషేకి మన కావ్యం. పాంసలో నందేశం పంపేది మన పురాణం...దుర్వోధనుడూ, శకునీ ఎన్నడూ గుహను లాడతూనే ఉండేనట్లు! వాళ్లు బాగుపడ్డారా? దేశాన్ని బాగుపడినారా? ఈ ప్రపంచం బంధనంపాతం. స్పష్టితలో రహస్యమంటూ ఏమీలేదు...మిమ్మల్ని హారెందుకు గాటుపెట్టుకుంటారు?” మురారి భగీరథునివీర హత్యా ప్రయత్నం జరగకుండా నమస్కానికి హెచ్చరిస్తాడు. భగీరథుడు రక్షింపబడ్డా, అతని కుక్క పంపబడుతుంది. రచయిత ఉద్దేశం, మానవుల సుధ్య ‘విశ్వాసం’ చచ్చిపోయిందని! రాచకీయా లెక్కువయ్యాయని!

రంగవతి తన నైద్యపరిజ్ఞానాన్ని మనసు వంతానానికి నేర్పాలనుకుంటాడు. వాళ్లకు ధానితో అనకిలేదు. శంభుడు కమ్మ్యానిమ్మపాట్లో అభిమాని. కళాధరుడు సంగీతం అభ్యసించడానికి తంజావూరు వెడతాడు. రంగవతి మంచానడి, సందిలో అందరికీ వీడ్కోలుచెప్పి మరణిస్తాడు.

రంగవతి గతించిన ఒకనాటి తెలుగుదనం! గ్రామీణమైన తెలుగుదనం! రంగవతికి వారసులెవరు? అంతోనిధిలో (సంస్కృతి పాండిత్యము, సాంప్రదాయికమైన విద్య) నవజీవనానికి కావలసిన సాహసం క్రొత్తదనం లేవు. భగీరథునిలో (ప్రాశాస్త్ర విద్య) సాహసము, సామర్యం లేవు. అతను గ్రామజీవనంలో యిమడకపోవడమే కాదు, గ్రామసౌహార్దాన్ని భగ్గుంచేశాడు. మురారిలో (దేశీయత) వైర్యాంపాలు ఎక్కువ, అతనికి బాధ్యులే లేదు, వారసత్వం లేదు; ఏమిక్కి, స్వేచ్ఛ కావాలి. శంభుడు (కమ్యూనిజం) వారసత్వాన్ని బొత్తిగా నిరాకరిస్తాడు. రంగవతికి—అంటే ఒకనాటి తెలుగుదనానికి—నేడు వారసులు లేరంటూ నవల ముగిస్తుంది. పోతరాజు నాటిన రాతివంతులవైపు చూస్తూ ఒక సిల్లవాడు రాయి విసిరివేశాడు అన్నది చివరివాక్యం—క్రొత్త తరంవాళ్లు తెలుగుదనాన్ని ఎలా పునర్నిర్మించే ప్రయత్నం చేస్తారని ప్రశ్నార్థకమైన ధ్వని! తెలుగు దమాన్నిగూర్చిన పై విశ్లేషణ (Analysis) అనమగ్రంగా ఉందని వేరుగా చెప్పనక్కరలేదు.

తెలుగుదనం అంటే ఏమిటి? అది అంటూ వేసుకోవలసిన ప్రశ్న. ఆ ప్రశ్నను ఈ నవల రూపంలో వేసినాడు రచయిత అభినందనీయుడు.

లాడ్జింగులో ఒక రాత్రి

[నవల. రచన: కొవరాజు శేషయ్య, ప్రచురణ: విశాలాంధ్ర ప్రచురణాలయం, విజయవాడ -2, పుటలు: 196. వెల: రూ 3/-]

'లాడ్జింగు'ల పేర చరానుజీ అవుతున్న వ్యభిచార గృహాలు కొన్నిపట్టణాల్లో పెద్దఎత్తున వ్యాపారసరళిలో అభివృద్ధికావడానికి దోహదపడుతున్న అర్థిక, రావకీయ, సాంఘిక పరిస్థితులను విశ్లేషణాత్మకంగా అభినందించే ఈ నవల ప్రధానంగా సంఘ సంస్కరణోత్థింతో వ్రాయబడింది. ఇందులో కథానాయకుడు మోహనరావు ద్వారా ఒక 'లాడ్జింగు' వ్యవహారం బయటపడి, పోలీసులదాకా వెళ్లి ఆ 'లాడ్జింగు' రద్దు కావడం, అందులోని స్త్రీ పురుషులకు ముగింపు విధమైన బ్రతుకుదెరువు

విధ్వజం కథ. మోహనరావుని 'లాడ్జింగు'కి తీసుకు వెళ్లిన రిక్వాలా వాగేశ్వరరావు, చదువుకున్న యువకుడు, విరుద్ధగి. అక్కడ మోహనరావుకి తారసిల్లిన స్త్రీలు కనకం: అతను చిన్నతనంలోనే ఎరిగిన్న కరణంగారి కూతురు. భార: అతని ప్రాణ సేపితుడు కోరి వివాహమాడిన నవవధువు! ఈ యిద్దరి స్త్రీలనూ ఆ నరకకూపంలోనుంచి తప్పించేందుకు మోహనరావు ప్రయత్నించి పెగ్గులాడు. మోహనరావు డబ్బా, పలుకుబడి రెండూ ఉపయోగించడంవల్లే కాదు, పోలీసుశాఖలో అగ్రస్థనశాఖాధ్యక్ష మోహనరావు బంధువు మూరారి పెండెంటిగా ఉండటం వల్ల కూడా వెంటనే తారాపాదన వీలైంది. అప్పటికీ దోమలైన వ్యక్తులు దొరకకుండా పారిపోయారు ఇది నేటి వానవికమైన పరిస్థితి! 'లాడ్జింగు'ని నడిపిన వ్యక్తులకుంటే 'లాడ్జింగు'కి మద్దతు కల్పించే కొందరు లాయర్లు, లాయరు గుమాస్తాలు, వ్యాపారస్తులు, ధనికులు, యింకా ఎందరో స్త్రీ పురుషులూ, సంఘంలోని ఈ రకం మురికికూపాలకు బాధ్యులు. అంటే సంఘంలో పరివర్తన రావాలి, సంస్కారం పెరగాలి. ఇక్కడ రచయిత ఉద్దేశం: స్త్రీ పురుషులందరూ సీతరాముల ఆదర్శాన్ని తు, చ తప్పకుండా అమలుపరిచే ఒకా వొక స్వాస్థిక వసూణ (Utopian society) అవ్వ రించాలి కాదు! ఏ యుగంలోనైనా 'సెక్స్' కు సంబంధించిన స్వేచ్ఛాప్రవర్తన, నీతిమూత్రవ్యక్తి కమణ వ్యక్తుల్లో కొద్దిగానో గొప్పగానో ఉంటూ వస్తున్నదే. అది మానవ ప్రకృతికి లక్షణం. అలా కాక సంఘం లోని కొన్ని శక్తుల్ని — డబ్బు, అధికారము, పలుకుబడి వంటి శక్తుల్ని—కూడగట్టుకుని వ్యక్తుల జీవితాన్ని వాశనం చెయ్యడానికి, కలుషితం చెయ్యడానికి వ్యాపార సంస్థలు ఏర్పాటు చెయ్యడం మానవుని దుర్జన్యత్వానికి లక్షణం. ఇది సహించరానిది. ఈ రచయిత పాశ్చాత్యదేశాలలోని క్లబ్బులు వగైరాలతో ఈ 'లాడ్జింగు'లని పోల్చి రెండింటికీగల భేదాన్ని వివరిస్తూ నవలలో యిలా వ్రాశారు: "ఉభయులకూ ఇష్టమైతే వాళ్లు లాడ్జింగులకు పోయినా, క్లబ్బులకు పోయినా, వారిని మనము అనవలసిన పనిలేదు. కాని అమాయక యువతులను, స్త్రీలను బలాత్కారముగా

యీధ్యుకుపోయి వ్యభిచారానికి వినియోగించుకుంటున్నారంటే. ఈ విషయమే తమ దృష్టికి తీసుకురావాలని వా అభిప్రాయం." రచయిత దృష్టి యిలా సహనంతో కూడుకున్నది, విశాలమైనది (Liberal), వాస్తవికమైనది కావటంతో ఈ నవలలో మోహనరావు, తార — అందరూ మన సానుభూతిని పొందేలా వారి వారి సహజస్వభావాలతో రూపొందిటం జరిగింది. కథ సుఖాంతం రయింది.

"తప్పు చేయడం మాననవలెనని అన్నారా పెద్దలు. తెలివో తెలియకో ఏ న్యక్తి అయినా ఒక పాపాన్ని చేస్తే దాన్ని ఆధారంగా తీసుకుని ఆ న్యక్తి యొక్క నైతిక విలువలను అంచనాచేయడం సరియైన పద్ధతి కాదేమో అనుకుంటాను." ఈ ప్రబోధంతో కథావాయకుడు మోహనరావు, కనకం వాగేశ్వరరావులకు వివాహం కుదిర్చి, తారను ఆమె భర్త స్వీకరించేటట్లు చేసి, వారి జీవితాన్ని పునరుద్ధరిస్తాడు. క్షమ అనేది లేకపోతే సంఘంస్కరణం సాధ్యంకాదు. సంఘపురోగతి, మానవజీవితంలో సుఖశాంతిలూ, మనుష్యుల్లో క్షమ, జాడార్యం పెరగడంమీదే ఆధారపడతాయి. సంఘజీవనంలో నైతిక కర్మశక్త్యం ఆత్మీపరంగాకాక, యితరుల మీద కేంద్రీకరింపబడుతూ ఉండటమే సంఘంలో ఎప్పటికప్పుడు తెల్పేలుకట్టే కళ్ళలానికి మూలం. దాన్ని క్షాళనంచేసి ఉద్దేశంతో వ్రాయబడిన ఈ నవలలో మానవతాదృక్పథం ప్రధానం కావడం ఎంతో సముచితంగా ఉంది. ఈ నవలకు సాహిత్యంలో పెద్ద గణన లేకపోవచ్చు, సాంఘికంగా చక్కని ప్రయోజనం ఉన్నది.

ర, ఎన్.

లో కా లో కం

[వచన గేయ సంపుటి; కవి : స్ఫూర్తిశ్రీ: విచారికా ప్రచురణలు, తామర్రావుపేట, కాకినాడ; 86 పేజీలు : వెల : రూపాయిన్నర.]

అభ్యుదయ కవిత్వోద్యమం శ్రీ శ్రీ తో ప్రారంభమై, శ్రీ శ్రీ తో పరిణతి పొంది, శ్రీ శ్రీ తోనే ముగింపుకు వచ్చిందనే విషయకులు కొందరున్నారు. కాని శ్రీ శ్రీ స్పృకింపని మానవ సమస్యల కొత్త

కోణాలను అవలోకించి, ప్రతిభావంతంగా కావ్యగానం చేసిన కవుల నింకా ఇంకా వినుతక మహాశయులు గుర్తించటమే లేదు. అభ్యుదయ కవులు భావధాన్యం చేసినవారు కారు. క్షీణయుగపు కవిత్వవ్యాయ లింకా భావకవిత్వోద్యమపు తుదిదివాంట్ దాపురించాయి. గాని అభ్యుదయ కవులకు భాషావిషయంలోనూ, భావవిషయంలోనూ అనుకరించే దురదృష్టం పట్టలేదు కొద్దిమంది అనుకరణ జాడ్యం ఉన్న కవులు ఏ యుగంలోనైనా ఉంటారు. ఇతే వర్గ విభేదాలను గమనించటంలోనూ తోటి సూపవుల యెడల లోనివ్యధలకు కావ్యరూపం కల్పించటంలోనూ వీరికి ఏకమూత్రత కనిపిస్తుంది. అభ్యుదయ కవులంధ్యమం ప్రపంచాద్వీపు చెల్లరేకై పల్లవింపాలనుకోసేవారే. మొక్కలు సూర్యరశ్మికి గ్రహించి కిరణజ్వలనంయోగ్యుక్తితో ఆరాన్ని తయ్యారు చేసికానీ పూలూ, పండ్లూ యిచ్చినట్లే అభ్యుదయ కవులకు శ్రీ శ్రీ పాఠపద్యాదు. ఈ కవులు వేర్వేలా మొక్కలవలె భిన్నజాతుల పం, పుష్పం నందించిన వారే.

నిరంతర రోక పరిశీలనం కవికి ఊపిరి వంటిది. 'అభ్యాసం కూను నిద్ర' అని క్షేమేంద్రుని కాలంవాటిపేపుంది. అరచకపుంచులో కపరిశీలనాశక్తుకాతా, జాచిప్రనిష్ఠాదాద్యత గుండ్రు వొక్కి చెప్పేడు. రోకాలోకనం చేసిన 'స్ఫూర్తిశ్రీ 1948-63 సంవత్సరాలమధ్య తన అలోక పరిధికి అందిన విషయాంను, తాను రోకపరిశీలనంచేసి గ్రహించి, కవిగా వివేచన చేసుకొన్ని ప్రతిభావంతంగా, వ్యుత్పన్నులను జోడించి చెప్పిన వచనగేయాల్ని. వచన గేయానికి గీరి మధుర్యం విహితంకాదు గాని ఉంటే శ్రవణపాటుమోటుంది. అట్టి కవిత్వం కవితాకళ సమాహార రూపాన్ని కొంతవరకు పొందుతుంది.

గొంతెత్తించడటానికి అనుగుణంగా 'లోకా లోకం'లోనే గేయాలన్నీ రచింపబడ్డాయి. అభ్యుదయ భావంలో అభ్యుదయకవితారచన కనుగుణమైన వచన గేయాలతో 'స్ఫూర్తిశ్రీ' అభ్యుదయ కవులలో హాయి గడింపుకొవ్వారు.

'లోకలోకం'; 'అనతోమానభంగమయ'; 'మృత్యో
ర్మాతృమృతంగమయ'; 'కోదహతి'; 'మృతే మృతే';
'అంతర్దర్శనం' గేయాల విశిష్టమైన అణుశక్తి
ప్రయోగాలను చూచి బెదిరిపోక, సమగ్ర వివేచనా
శక్తితో—

“మారణానలం జ్వలించింది
దానవలోకం చలించింది
మానవలోకం జయించింది
మా నష్టలోకం జయించింది.”

అని క్రాంతదర్శియై పగర్భంగా పలికారు.

“అంతర్యామిని అజ్ఞాతలం
ఆకసాన మనం నిర్విప దైవం
ఆత్మ శక్తి శాస్త్రం
ఆతని చెడని కాపు”

అన్ని గంభీర తాత్త్విక జ్ఞానాన్ని శేతిక మాటలలో,
ప్రసన్న మధురంగా రచించారు. అదే విధంగా శాంతి
పేరిట జరిగే అక్షరాలను ఎదుర్కొంటూ—

“శాంతి కోందరు విద్వాంసుల విభ్రాంతి
సమరం సాధారణ మానవధారణ,” అంటారు.

ఈ కవి అనమరుని శాంతిని వ్యతిరేకిస్తున్నా
డంటే యుద్ధాన్ని అని కాదు. మానవజాతి పట్ల
ప్రగఢ విశ్వాసం ఉన్నది. అందుకే—

“మీ మాటల కెదురు లేదు
మీ గుండెలలో హిమాలయాలు

మీ హృదయంలో హిందూ వార్షిధీ
దాక్కుంటాయ్”

అని సమాజ జీవనం గురించి హెచ్చరిస్తారు.
“మృత్యోర్మాతృమృతంగమయ” అనే గేయంలో—

“గత జీవిత గాథరే ప్రగతికి సోపానాలు;
చరిగిపోని సృష్టి సహారే
భవిష్యత్ప్రేమిత భవన నిర్మితికి
కదిలికలేని పునాదులు”

అని చారిత్రిక యథార్థ గతిని కళ్ళకు కట్టే
విధంగా వర్ణించారు. ‘సత్యమేవ జయతే’ అనే గేయంలో

“దూషించిన ఆద్యురే
భూషిస్తారు;

భూషించిన ఆద్యురే
దూషిస్తారు” అని సగృహస్థాన్ని
వెల్లడించారు. ఈ భావం శ్రీ శ్రీ గారి “ఆ” అనే
గేయాన్ని తలపిస్తుంది. ఆ గేయంలో శ్రీ శ్రీ

“విష్ణులు చిమ్ముకుంటూ
నింగికి నే నెగిరిపోతే
నిభిదాశ్చర్యంతో వీరు!
నెత్తురు కక్కుకుంటూ
నేలకు నే రానిపోతే

నిర్దాక్షిణ్యంగా వీరె!” అని లోక
వైజానికి విస్తుపోతారు. ‘మూర్తి శ్రీ’ గారి గేయంలో
శ్రీ శ్రీ గేయంలోని మూర్తి రాలేదు కాని

“తిరస్కార పురస్కారాలు జీవిత ప్రకారం
గిర గిర తిరిగే ఆకుల వరుసలు” అనే
సుందరభావాన్ని అందించారు. “కోదహతి” అనే గేయం
వినోదాన్ని పురస్కరించుకొని వ్రాసిందో కాని
గీతంలో చిత్రకారుని ప్రతిభ గోచరిస్తుంది.

“ప్రపంచం పూసుకుంది రక్తగంధం
ప్రకృతికీక్తి ప్రళయ చాట్యభంగిమాలు చూపుతుంది
అంటుకుంది ఆకాశం” అని పాకకుల కన్నుల
ముందు విభ్రాంతిగలిపే చిత్రరూపుని చిత్రిస్తారు.
“భానుబింబ మంటుకుంది” అని భయానకమైన
రూపాన్ని అందిస్తారు.

“మృతే మృతే” అనే గేయం యీ నంపు
టులో విశిష్టమైంది. మధురమైనది. వ్యంగ్యానికి

ఉ ప యో గ క ర మై న స రి కొ త్ర గ్రంథములు

వ్యవసాయము - శిషిరి - కోళ్లు పెంచుట - ఆడపులు -
లోట మి - యాంబిరింగ్ - చైత్రము - వివిధ సాంకేతిక
విషయములపై గ్రంథములు గలవు. తెలుగు ఉపకము.

ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి :

N. K. PAUL & SONS,
P. B. No. 12202, Calcutta-5.

వితపోయగాన్ని దిద్ది యీ గేయాన్ని రూపొందించారు. కవులలో అల్పమనస్కత ఉన్న కొందరు, విమర్శకులై వరుల కవితలను తూలనాడి తమ కవితలను పొగడుకోవటాన్ని వ్యంగ్యంగా పొడుస్తారు స్ఫూర్తిశ్రీ.

“వరునికవిత కరక్కాయ

నాదో! స్వంతస్పృహయో!

ఇదే కదా ముఖే ముఖే!

వివ్వాదా వఖే వఖే!”

గేయమంతా యిదే రీతిలో వృద్ధ్యంగా పోగుతుంది. “అంతర్దర్శనం” గేయంలో కవి అంతర్ముఖుడై —

“సాగునావి విరువవులు”

పువ్వుల మవ్వుల జల్లులు;

మాటాడవ ప్రతివాడూ

మాటులేని తనలేట!” అని మనస్థిలోని

చుంచితనాన్ని, “తల్లిని మల్లెల మాటవన

నాలుక చాపే నాగుల

భూత్కాంతగ్రహ్వనం

విసిసింది దీ రోజున” అని మానవ నైజాన్ని అర్థం చేసికొనేటంట్లుకు ప్రయత్నిస్తారు. రోజురోజుకం చేసిన కవి, రోజున్నా కవితానుయంగా భావించి, అనుభవించి వలవరించారనిపిస్తుంది.

చిలుక బొమ్మను చక్కగా గీసి ‘చిలుక’ అని పేరుపెట్టుటం ఎట్టెట్టుగా ఉంటుంది. అందుకనే స్ఫూర్తిశ్రీ తన చక్కని వచన గేయాలను అంతా చవాత్తుకంగా సంస్కృతంలో ‘కోదవతి’; ‘కుగచ్ఛానుః’; ‘తస్మాత్ జాగ్రతి’ అని ఖండకావ్యాలకు పేర్లు పెట్టారు. ‘త్రిమతి ‘కవితాసేవ’ వంగ కవిలకు యింకవచ్చని అనువాదం చేశారు. ‘ఒక కవి కథనం’ అనే యీ గేయంలో కవితాసేవ, కవిమృదయాన్ని స్ఫూర్తిశ్రీ కవిగా చక్కగా అర్థం చేసికొని అనువదించారు.

‘చరిత్ర’ అనే గేయం ‘దేశ చరిత్రలు’ అనే గేయానికి అనుకరణ పేరవంగానే ఉన్నది. ‘సందేశం’

గేయంలోను గేయానికి కావలసిన మాధుర్యమే లేదు. ‘గడ్డి పువ్వులు’ గేయం శ్రీ మల్లవరపు విశ్వేశ్వర రావుగారి ‘గడ్డి పువ్వులు’ వర్ణనతో పోల్చి చూస్తే నిరసంగా ఉన్నదనాలి. ‘దీపావళి’ గేయం మరి దీర్ఘంగా ఉండి అన్వయకిష్టంగా ఉన్నది.

వచన కవితకు ముఖ్యంగా కావలసింది చిత్ర తుద్ధి. శ్రీ మాధుర్యం ఉన్న గేయం అలంకార శోభితంగా ఉంటుంది. ఈ సంపుటిలోని గేయాల్ని గానయోగ్యంగానూ, వసందైన పదగుంభనతోనూ వింటేల్లుతున్నవి. అవశవా లూ, దుస్సమాపాలూ వ్యాకరణం మొగ్గి మెరుగని అజ్ఞత మచ్చుకై నా కానరావు. ముచ్చటగా తీర్చిదిద్దిన యీ గేయ సంపుటం చదివి అనందించదగినది.

‘అపార్య’, ‘వియోగిని’, ‘మహావేళ’, ‘సూర్య ముఖి’, ‘మధుపాలిక’ మొదలైన కావ్యాలద్వారా ‘స్ఫూర్తిశ్రీ’ యీ వరకే పాతకరోజానికి పరిచిరులు. శబ్దంపై తగినంత అధికారం సంపాదిస్తూ, ప్రతిభతో విమూర్త కావ్యం నిర్మాణాన్ని పాధింప జూస్తున్న సిద్ధాంతులు వీరు. కవులు కొందరు కాలంతోపాటు పై కెడుగుతారు. కొందరి కవిత కాలం గడిచేకొద్దీ యింకిపోతుంది. అంటే వారి కవితాజ్వాల వన్నగిల్లి క్రమంగా చల్లారిపోతుంది. మంచి కవులు కొందరు గత కాలపు కీర్తితో బ్రతుకుతారు. కొందరు కవితా కన్య కటాక్ష వీక్షణాలకై తనన్ను పొగిలి తపిస్తారు. కవితా వనితి చేలాంచలాల నందుకోజూస్తూ నిరంతరం పరుగులుతీసే యీ యువకవికి మంచి భవిష్యత్తు ఉంటుందని ఆశించవచ్చు. ఎంతటి మహనీయులనైనా అనుకరించటం మానుకోవాలి. భాషలోనూ, భావం లోనూ అనుకరణకు ధూర్జుం కావాలి.

‘రోజురోజు’లోని గేయాలు ఆయాశాలపు తాత్కాలిక వసుస్వరూపు పురస్కరించుకొని వ్రాసినవే. అయినా వాటి శీర్షికలను గమనిస్తే “వత్సమేవ జయతే,” “తమసామా జ్యోతిరస్మయ” వంటివి మృషికే గుర్తుంచుకోవలసిన శీర్షికలు, గేయాలు.

చరిత్ర, సందేశంవంటి గేయాలు వేత్తికలలో ప్రముఖముగా వర్ణించబడినవి. గేయ సంపుటలలో చేర్చే ఉపలబ్ధి వదులుకోవాలి. గేయాలను అక్కడక్కడా అధోభాషికలూ విసుగు కలిగించని ప్రవేశిక పుస్తకానికి మరింత నిండుదనాన్ని చేకూరుస్తాయి.

హృదయంలోనుండి వెలిగించిన కవితాదీపాన్ని కాంతి తగ్గకుండా, తెల్లం తగ్గిపోకుండా కలకాశం కాంతికిరణాలను 'స్ఫూర్తితో స్ఫూర్తి' ప్రసరింపజేయగలరని ఆశించవచ్చు.

అమృత బిందువులు

[రచయిత : శ్రీ విశ్వనాథ శాస్త్రిగారు; అడ్వకేట్, నదాబాపేట - మెదక్ జిల్లా ఆంధ్ర; ప్రకాశకులు : మెదక్ మండల రచయితల సంఘం: 135 పేజీలు; వెల—మూడున్నర రూపాయలు.]

అమృత బిందువులని యీ కావ్యానికి పేరు పెట్టడం కేవలం అతిశయోక్తి. ఈ కావ్యంలో అమృత బిందువులను—కాదు కవితా మకరందంకోసం అన్వేషించడం ఎదారిలో నీటికై గాలించటం వంటిదే. సాహిత్య, రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంఘిక, నైతిక రంగాలను గుఱచించి వ్రాసిన పద్యాలను అమృత బిందువులనటం దుస్సాహసం.

క్షీరసాగర మధనంతర్యాత మోహినీరూపం దాల్చిన భగవంతుడు లోకకుటుకులనేపేరుతో దానవులకు అమృతము పంచకుండ వంచించిన చిత్రం ఈ పుస్తకం ముఖ చిత్రం. నహ్మదయత లోపించిందని కావ్యకర్త అనుకోవచ్చుగానీ కావ్యమంతటిలోనూ ఛందస్సుతో కూర్చిన పద్యాలు తప్ప కవితా వాసవలే లేవు. గ్రంథ మంతటిలోనూ కవిత్యం వారికి పోకండ జాగ్రత్త పడ్డారు. కవిత్యం వ్రాయకపోవటం నేరం కాదు; పాపంకాదు; తెలిసిన ప్రతి విషయాన్ని ఛందస్సుతో చెప్పాలనుకోవటం చిత్రమైన మానసిక మౌనం. పూర్వం అమృత్యులైతేనే రోజుల్లో శాస్త్రాలన్నీ ఛందస్సుతోనే వ్రాసేవారు. ఆ అగత్యం

యీ నాడు లేదు. పై పెచ్చు విషయ వివరణ కావలసిన శాస్త్రాలను ఛందస్సులో వ్రాయటం అటంకం. ఛందస్సు లెప్పుడో సర్వ పరిష్కరంగా లభిస్తాయి.

ఈ కవికి వివిధ విషయాలపట్ల జ్ఞానం అపరిమితంగా వున్నది. కూలంకషంగా తెలిసికొనే ఓర్పు, దాన్ని విషమర్మి చెప్పగల నేర్పు వున్నాయి. ఆయా విషయాలను గుఱించి సమగ్రమైన అవగాహన ఉన్నప్పటికీ ఛందస్సులో వాటిని వ్రాసే కవిత లిపించు కోవాలని ఉపల్బాటవడటం చిత్రం. ప్రముఖ విమర్శకులూ, పండితులూ శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచలం యీ పుస్తకానికి ప్రత్యేకం పల్కటం దిగ్భ్రాంతిని కలిగించే విషయం. శ్రీయత అయ్యదేవర కాశ్యపరాష్ట్రాదు, మాదపాటి హనుమంతరావుగారు వీరితో మిత్రత్వాన్ని పురస్కరించుకొని యీ గ్రంథకర్తను మిక్కిలిగా అభినందించారు. కావ్యాన్ని అర్థంచేసికొని అనుభవించేటందుకు నహ్మదయత ఉంటే చాలు. కాని కావ్యాన్నిగూర్చి అభిప్రాయమిచ్చేటప్పుడు కావ్యాన్ని గూర్చి సమగ్ర పరిశీలనం చెయ్యాలిగాని మిత్రత్వాన్ని పురస్కరించుకొని అభినందించకూడదు. ఆ అభినంద

ఆంధ్ర గ్రంథమాల ప్రచురణలు

	రు.పె.
రాజు - పేద	2-00
హుజురీ టెలిఫోన్	2-00
దాన్ క్విట్ నెట్	2-00

పాఠ్య కొద్దిగా ఉన్నది : త్వరపడుడు !

స్వీకృతి, పోస్ట్ పేజీ, రైల్వే స్టేషన్లు : ప్రత్యేకము. (రైల్వే స్టేషన్లలోని పంపిణీదారు, దగ్గరి రైల్వే స్టేషన్లు తెలుసుకోవలెను.)

మేనేజరు, ఆంధ్ర గ్రంథమాల,

7, తిరుపతి రోడ్, మద్రాసు-1.

నలకు పాకకులు భ్రమపడే అవకాశం ఉన్నది.

సాహితీ వీచికలలో 'గ్రహపతి పునర్జన్మ' 'జడివాస' 'బింబిక' లనే ఖండికలు ఎన్నదగినవి. ప్రభుత్వ తర్జుమల గురించి వ్రాస్తూ 'మనువే రాచరికంబునకు మార్గదర్శి' అని చెప్పారు. రాచరికం మనువుకు నుండే వుండేదని రాజకీయ పరిజ్ఞానం కలిగినవారందరికీ తెలుసు. ప్రణాళికల గురించి వ్రాసిన వాటిలో అన్యదేశ్యాలను గుప్పించి వేశారు. 'సుంకము'ల గురించి వివరిస్తూ.

'జలధిలోనుండి జలమును జలధరములు గ్రహణ మొనరించి లవణ విరహితమైన లిలమున్ సవ్యముల కిడి పానుగీతి

అత నుంకాలగొని ప్రజాప్రగతి కిడును.

అని చక్కగా వర్ణించారు. పేరుపేరునా యీ వుస్తకంలోని కావ్యఖండికలను గూర్చి వివరించటం కంటే, పాకకులు దినపత్రికలను చదివినటు కాలక్షేపంకొఱకు, కేవలమూ నిషయాంసు తెలిసి కొనేటందుకు యీ వుస్తకం చదువుకొనవచ్చు. రామమోహనరాయ్.

